

## บทที่ 4

### ผลดำเนินการวิจัย

การนำเสนอผลดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 3 ตอน ตอนที่ 1 เป็นการนำเสนอ ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทของชุมชนทั่วไป ซึ่งประกอบด้วย ลักษณะทางกายภาพ ประวัติการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ลักษณะทางเศรษฐกิจ ลักษณะทางสังคม การเมือง การปกครอง ประวัติผู้นำ ตอนที่ 2 เป็นการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับระบบคิดของชาวบ้านในการเลือกผู้นำและ ตอนที่ 3 เป็นการนำเสนอปัจจัยที่ชุมชนใช้ในการตัดสินใจเลือกผู้นำ

#### ตอนที่ 1 บริบทของชุมชน

##### 1. ลักษณะทางกายภาพ

ชุมชนบ้านสบเปา เป็นหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในตำบลแม่เปา อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย ห่างจากจังหวัดเชียงรายประมาณ 45 กิโลเมตร

ทิศเหนือ ติดกับ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

ทิศใต้ ติดกับ อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

ทิศตะวันออก ติดกับ อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย

ทิศตะวันตก ติดกับ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

การเดินทางเข้าชุมชน สามารถเดินทางได้ 2 เส้นทาง คือ

1. เส้นทางจากอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เป็นถนนราดยาง เดินทางโดยใช้รถโดยสารประจำทาง 2 สายคือ รถโดยสารประจำทางจากเชียงราย-เชียงของ และรถโดยสารประจำทางจากเชียงราย-เวียงแก่น ระยะทาง 45 กิโลเมตรโดยประมาณ ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1152

2. ถนนลาดยางเส้นทางเส้นทางจากอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เดินทางโดยใช้รถโดยสารประจำทางสายเชียงราย-แม่เปา ผ่านอำเภอเวียงชัย ตามทางหลวงแผ่นดินเวียงชัย เลี้ยวขวาผ่านหมู่บ้านร่องบัวทอง กิ่งอำเภอเชียงรุ่ง ระยะทาง 43 กิโลเมตร

ลักษณะของหมู่บ้านตั้งอยู่บนที่ราบเชิงเขา และมีที่ราบบางส่วน มีแม่น้ำแม่เปาไหลมาจากป่าต้นน้ำขุนห้วยแม่เปา ไหลมาบรรจบแม่น้ำต้าก ผ่านหมู่บ้านซึ่งเป็นแม่น้ำที่หล่อเลี้ยงชุมชนในการทำการเกษตรและเป็นแหล่งอาหารโปรตีนของชุมชน

ในชุมชนมีลักษณะการตั้งบ้านเรือนอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม โดยตั้งบ้านเรือนตามแนวถนน ภายในหมู่บ้านเป็นส่วนใหญ่ แหล่งน้ำสำหรับอุปโภคบริโภคมาจาก 3 แหล่งด้วยกัน คือ 1. บ่อน้ำตื้น จำนวน 499 บ่อ 2. ใช้น้ำประปาหมู่บ้าน จำนวน 149 หลังคาเรือน 3. บ่อเจาะบาดาล จำนวน 75 บ่อ แหล่งน้ำที่ใช้ในการทำการเกษตรมาจากแหล่งน้ำตัก เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบเชิงเขาจากสูงมาต่ำ ทำให้ไม่สามารถกักเก็บน้ำไว้ทำการเกษตรได้ ชุมชนจึงมีการจัดสร้างระบบเหมืองฝายขึ้นเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชุมชน โดยชาวบ้านมีการทำนาทำไร่ข้าวโพดเป็นอาชีพหลัก มีอาชีพรับจ้าง ค้าขาย ทำสวน เลี้ยงสัตว์เป็นบางส่วน

ประชากรของชุมชนทั้ง 4 หมู่บ้าน มีจำนวนทั้งสิ้น 2,954 คน 805 ครัวเรือน แบ่งเป็นเพศชาย 1,520 คน เพศหญิง 1,434 คน มีวัดจำนวน 3 แห่ง ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 6 หมู่ที่ 11 และหมู่ที่ 14 บ้านแม่ละ 1 แห่ง มีโรงเรียน 1 แห่ง เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีสถานีอนามัย 1 แห่ง และมีตลาด 2 แห่ง ใช้ในการติดต่อค้าขายในตอนเช้า 1 แห่ง ใช้ติดต่อค้าขายในตอนเย็น 1 แห่ง มีร้านขายของชำ 7 แห่ง ปั้มน้ำมัน 3 แห่ง ร้านอาหาร 2 แห่ง

ในชุมชนบ้านสบเป่าได้แบ่งเป็นเขต ออกเป็น 11 เขต เพื่อให้สะดวกต่อการปกครอง สามารถดูแลอย่างทั่วถึงสะดวกในการแบ่งกันทำงานในด้านการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย

- เขต 1 กลางเก่า
- เขต 2 กลางใหม่
- เขต 3 เหนือเก่า
- เขต 4 เหนือริมเป่า
- เขต 5 สันป่าสักใต้
- เขต 6 สันป่าสักเหนือ
- เขต 7 ภูพญา
- เขต 8 คอยเหนือ 1
- เขต 9 คอยเหนือ 2
- เขต 10 คอยใต้ 1
- เขต 11 คอยใต้ 2

ตาราง 1 แสดงการใช้แหล่งน้ำอุปโภคบริโภค

แหล่งน้ำ	จำนวนหลังคาเรือน				รวม
	หมู่ 2	หมู่ 6	หมู่ 11	หมู่ 14	
1.บ่อน้ำตื้น	188	-	227	84	499
2.บ่อเจาะบาดาล	33	-	29	13	75
3.น้ำประปาหมู่บ้าน	-	45	0	104	149

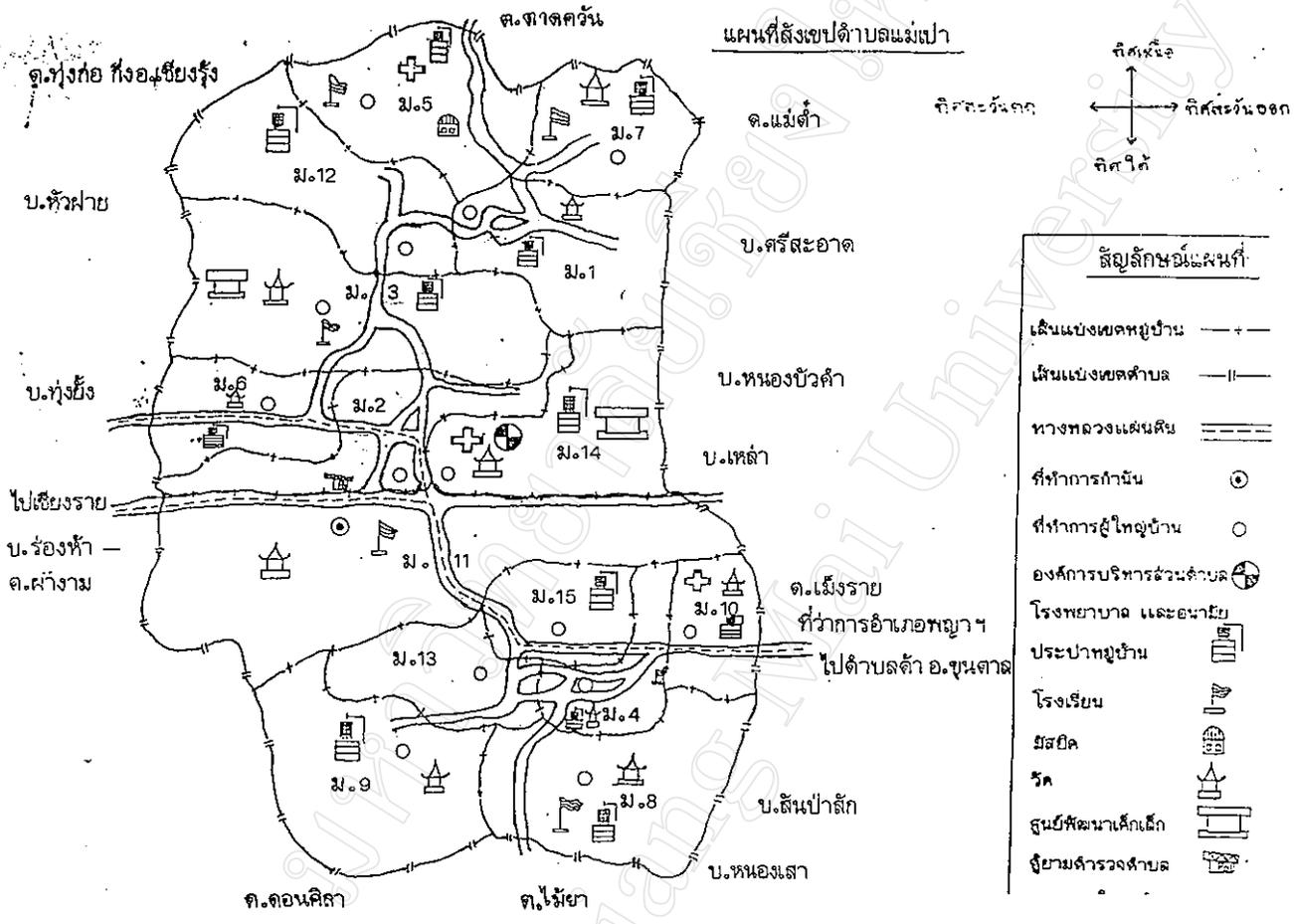
ที่มา : ข้อมูลจากสาธารณสุขตำบลแม่เปา

ตาราง 2 แสดงจำนวนประชากรแยกตามเพศและอายุ

อายุ	ชาย	หญิง	รวมทั้ง สิ้น	คิดเป็นร้อยละ
ต่ำกว่า 7 ปี	189	171	360	12.2
7-14 ปี	152	187	339	11.5
15-25 ปี	292	279	571	19.3
26-40 ปี	473	463	936	31.7
41-60 ปี	279	193	472	16.00
60 ปีขึ้นไป	135	141	276	09.3
รวม	1,520	1,434	2,954	100

ที่มา : ข้อมูลจากสาธารณสุขตำบลแม่เปา

แผนที่ ตำบลแม่เปา อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย



ด.วังก่อ กิ่งอ.เชียงรุ่ง  
บ.หัวฝาย  
บ.ทุ่งขี้  
ไปเชียงราย  
บ.ร่องห้า -  
ด.สว่างม

ด.พาดควีน  
ด.แม่ต้า  
บ.ศรีสะอาด  
บ.หนองบัวคำ  
บ.เหล่า  
ด.เม็งราย  
ที่ว่าการอำเภอพญาฯ  
ไปตำบลต้า อ.ขุนตาล  
บ.ต้นปาลัก  
บ.หนองเสา  
ด.ดอนศิลา  
ด.ไร่ยา

ม.5  
ม.7  
ม.12  
ม.3  
ม.1  
ม.6  
ม.2  
ม.14  
ม.11  
ม.15  
ม.10  
ม.13  
ม.4  
ม.9  
ม.8

## 2. ประวัติชุมชน

จากการศึกษาเอกสารบันทึกหมายเหตุประวัติของหมู่บ้านเมื่อนำไปตรวจสอบกับการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ผู้วิจัยขอสรุปสถานการณ์ของหมู่บ้านไว้ 2 ช่วงเวลา ดังนี้

1. ช่วงยุคสังคมบ้านป่า พ.ศ. 2391 - 2500
2. ช่วงในยุคการเปลี่ยนแปลง 2504 - ปัจจุบัน

1. **ช่วงยุคสังคมบ้านป่า** จากการศึกษาข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้อาวุโส พบว่า ชุมชนได้ตั้งขึ้นประมาณปี พ.ศ. 2391 ชาวบ้านได้อพยพมาจากบ้านปล้องอำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย เข้ามาจับจองพื้นที่แล้วบุกเบิกเป็นไร่ ทำการปลูกข้าวแล้วมีการชักชวนญาติพี่น้องมาจับจองพื้นที่มากขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2410 ได้จัดตั้งอารามสงฆ์ขึ้นและในปี พ.ศ. 2460 ได้จัดโรงเรียนขึ้นโดยอาศัยศาลาวัดสบเปาเป็นสถานที่เรียน ต่อมาในปี พ.ศ. 2472 ได้จัดตั้งเป็นตำบล แม่ต๋าก อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านสบเปา บ้านแม่ต๋าก บ้านแม่เปาและบ้านหุ้งเจ้า ชาวบ้านได้มีการบุกเบิกป่าเพิ่มขึ้น (บริเวณบ้านสบเปา หมู่ที่ 2 ปัจจุบัน) เพื่อใช้ในการปลูกข้าวไร่และเลี้ยงสัตว์เพิ่มมากขึ้น นายอุ้ยคำ จินะ เล่าให้ฟังว่า เดิมบิดามารดาอพยพเข้ามาเป็นกลุ่มแรก เพราะเห็นว่าเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์มากมีแม่น้ำจากป่าต้นน้ำแม่เปาไหลผ่านมาบรรจบกับแม่น้ำต๋าก ชาวบ้านจึงร่วมกันตั้งชื่อว่าบ้านสบเปา วิธีการผลิตของชุมชนจะปลูกข้าวไร่ เลี้ยงสัตว์และหาของป่าเพื่อดำรงชีวิต ส่วนเครื่องมือเครื่องใช้ในบ้านจะผลิตจากไม้ไผ่ เช่น ผลิตตะกร้าใส่ของ เป็นต้น ระบบเศรษฐกิจชุมชนเป็นระบบปิด ไม่มีการติดต่อค้าขายภายนอกชุมชน ชาวบ้านมีการผลิตเพื่อยังชีพและแลกเปลี่ยนภายในชุมชน เพราะฉะนั้นวิธีการผลิตจึงมีอิสระจากอำนาจภายนอกชุมชน การจัดการในระบบการผลิตจะขึ้นอยู่ด้วยความสัมพันธ์ทางเครือญาติเป็นหลัก ส่วนการบุกเบิกพื้นที่ทำกินจะขึ้นอยู่ความสามารถในการใช้แรงงานของแต่ละครอบครัวและตระกูล สำหรับการจัดการปัญหาความขัดแย้งในชุมชนจะจัดการโดยผู้อาวุโสในชุมชนที่ ชุมชนให้การยอมรับ

ในปี พ.ศ. 2470 เริ่มมีพ่อค้าจากจังหวัดน่านเข้ามาขายเข็มเย็บผ้าในชุมชน แล้วพบว่าพื้นที่อุดมสมบูรณ์มากมาย จึงแต่งงานกับคนในชุมชนและสร้างถิ่นฐานที่ชุมชนแห่งนี้หลายคน หลังจากนั้นเริ่มจับจองบุกเบิกพื้นที่รวมทั้งซื้อของชาวบ้านเพื่อทำการเพาะปลูก ปี พ.ศ. 2472 ได้จัดตั้งเป็นตำบลแม่ต๋าก ซึ่งอยู่ในการปกครองอำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านสบเปา บ้านแม่ต๋าก บ้านหุ้งเจ้า และบ้านแม่เปา

ต่อมาในปี พ.ศ. 2480 กรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย ได้ยุบตำบลแม่ต๋าย เนื่องจากอยู่ห่างไกลอำเภอเทิง ปกครองยากลำบากจึงโอนหมู่บ้านให้ไปขึ้นอยู่กับตำบลยางฮอม อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย และในปี พ.ศ. 2485 กรมการปกครองได้รวมหมู่บ้านแม่ต๋ายกับบ้านสบเปาเข้าด้วยกันแล้วไปขึ้นกับการปกครองของตำบลต้า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

ชุมชนเริ่มมีการติดต่อภายนอกมากขึ้น โดยวิธีการเดินเท้าและใช้เกวียน วิถีชีวิตของชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงจากเดิม ผลิตเพื่อยังชีพและแลกเปลี่ยนในชุมชน เป็นการผลิตเพื่อยังชีพและแบ่งขายเป็นบางส่วน เพราะเริ่มมีการติดต่อกับภายนอกชุมชน โดยใช้เส้นทางเกวียนเป็นการเดินเท้า

โครงสร้างอำนาจของชุมชนเริ่มเปลี่ยนจากการปกครองโดยชุมชนเครือญาติและประเพณี รัฐเริ่มเข้ามามีบทบาทจัดตั้งตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านขึ้นเป็นครั้งแรก เพื่อเป็นตัวแทนของรัฐในการดูแลทรัพยากร แต่การจัดการปัญหาของชุมชนในขณะนั้นยังต้องปรึกษากับผู้อาวุโสของชุมชนอยู่

2. ในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง ปี พ.ศ. 2504 รัฐบาลประกาศใช้แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ได้มีพ่อค้าเข้ามาติดต่อค้าขายกับชุมชนเพิ่มมากขึ้นและสนับสนุนให้ชาวบ้านปลูกพืชพาณิชย์ เช่น ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น พ.ศ. 2508 มีประชากรอพยพจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพิ่มมากขึ้น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยได้แยกตำบลขึ้นอีก 1 ตำบล คือ ตำบลแม่เปา ประกอบด้วย 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านสบเปา บ้านแม่เปา บ้านทุ่งเจ้า บ้านสันสลิก บ้านป่าซาง ในช่วงเวลาดังกล่าวชาวบ้านที่อพยพเข้ามาเริ่มจับจองพื้นที่โดยการถางป่ามากขึ้น

ต่อมาปี พ.ศ. 2515 ได้มีการตัดถนนลูกรังผ่านหมู่บ้าน ครอบคลุมที่เข้าอาศัยอยู่ก่อนก็ส่งข่าวให้ญาติ ญาติมาตั้งถิ่นฐานเพิ่มขึ้น ทำให้จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นจนต้องแยกหมู่บ้านเพิ่มอีก 1 หมู่บ้าน คือ บ้านสันติคีรี หมู่ที่ 6

นกระทั่งปี พ.ศ. 2524 กรมการปกครองได้ตั้งเป็นกิ่งอำเภอพญาเม็งรายและยกฐานะเป็นอำเภอพญาเม็งราย เมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2530 และต่อมามีประชากรเพิ่มมากขึ้นจึงแยกหมู่บ้านจากบ้านสบเปาอีก หมู่บ้านคือ บ้านนาเจริญ หมู่ที่ 11 และมีไฟฟ้าเข้าชุมชนในปีเดียวกัน ในปี พ.ศ. 2534 ได้แยกหมู่บ้านเพิ่มอีกหนึ่งหมู่บ้าน คือ บ้านสบเปาใหม่ หมู่ที่ 14

ในปี พ.ศ. 2529 ครอบครัวพ่อค้าขายที่อพยพมาจากจังหวัดน่านเริ่มทำการเกษตรผสมผสาน โดยทำการขุดบ่อเก็บน้ำและเลี้ยงปลา ปลูกพืชระยะสั้น ปลูกไม้ผล เช่น ลำไย ลิ้นจี่และเลี้ยงเป็ด ไก่ โดยอาศัยการเกื้อกูลกัน

พ.ศ. 2530 ชุมชนได้มีไฟฟ้าใช้ ความสะดวกสบายที่ตามมาคือไฟฟ้ามีความจำเป็นต่อชีวิตของคนในชุมชนเพิ่มขึ้น เช่น พัดลม โทรทัศน์ ตู้เย็น เป็นต้น ผลที่ตามมาคือคนจะผลิตเพื่อขายแต่เพียงอย่างเดียว คนที่มีที่ดินน้อยหรือไม่มีที่ดินต้องรับจ้างทั้งภายในและภายนอกชุมชน บางกลุ่มไปประกอบอาชีพที่ไม่พึงประสงค์เพื่อวิ่งตามกระแสนิยม ส่งผลกระทบถึงความสัมพันธ์ในชุมชน (จากการสัมภาษณ์ กำนันสำราญ ปาคำ กำนันตำบลแม่เปา, พ่ออยู่ปิ่น คุณาวงศ์ อายุ 73 ปี, พ่ออยู่คำ จินะ อายุ 73 ปี)

### 3. ลักษณะทางเศรษฐกิจ

#### 3.1 การประกอบอาชีพ

เนื่องจากลักษณะภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านมีลักษณะเป็นที่ราบเชิงเขา มีแม่น้ำเปาไหลมาบรรจบกับแม่น้ำต๋ากไหลผ่านหมู่บ้าน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม

ตาราง 3 แสดงจำนวนครอบครัวในการประกอบอาชีพ

อาชีพ	จำนวนครัวเรือน	จำนวนครัวเรือนทั้งหมด	ร้อยละ
ทำนา	803	805	99.75
ทำไร่	758	805	94.18
ทำสวน	25	805	03.10
รับจ้างทั่วไป	185	805	22.98
ค้าขาย	29	805	03.60
เลี้ยงสัตว์	15	805	01.85

ที่มา : จากการสำรวจเมื่อเดือนสิงหาคม 2543

หมายเหตุ : 1. ทำนา หมายถึง การปลูกข้าวเหนียว

2. ทำไร่ หมายถึง การปลูกข้าวโพด เลี้ยงสัตว์

3. ทำสวน หมายถึง การปลูกพืชหลายชนิด เช่น ก่อวย มะม่วง มะขาม

ส่วนใหญ่จะเน้นการปลูกลำไยหรือลิ้นจี่เป็นพืชหลักและขุดบ่อเก็บน้ำ

4. รับจ้างทั่วไป หมายถึง การรับจ้างเตรียมดินปลูกข้าว เก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร แคนตีสนามกอล์ฟ

5. เลี้ยงสัตว์ หมายถึง การเลี้ยงหมู เป็ด ไก่

จากตารางจะเห็นได้ว่าชาวบ้านทำนาเป็นอาชีพหลัก บางครอบครัวก็ทำนาและรับจ้างไปด้วย หรือบางครอบครัวทำนาและทำสวน นอกจากนั้นชาวบ้านจะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ตามทิวเขารอบ ๆ ชุมชนเป็นอาชีพรอง ชาวบ้านที่มีที่ดินน้อยจะหารายได้เสริมโดยการเข้าไปหาของป่า เช่น เห็ดต่าง ๆ หน่อไม้ ต้นหวาย แมลงต่อ และตัวหนอนในกระบอไม้ไผ่มาแบ่งกินภายในครอบครัว และขายในชุมชน ซึ่งสามารถหารายได้เสริมให้ชาวบ้านพอสมควร

ในการหาของป่าชาวบ้านจะออกไปในป่าใกล้ ๆ ชุมชน เนื่องจากประชากรเพิ่มขึ้นของป่ามีไม่เพียงพอ ประกอบกับของป่าบางอย่างราคาแพง เช่น แมลงต่อดินและตัวหนอนในกระบอไม้ไผ่ กิโลกรัมละ 150-250 บาท หรือน้ำผึ้งป่า ขวดละ 100-200 บาท จึงทำให้ชาวบ้านออกไปหาของป่าไกลถึงอำเภอปาง จังหัดพะเยา โดยชาวบ้านจะใช้รถจักรยานยนต์เป็นพาหนะในการออกไปหาของป่า ชาวบ้านจะออกไปหาของป่าหลังจากทำนาเสร็จในช่วงเดือนกรกฎาคม ชาวบ้านจะหาเห็ดที่เกิดตามป่ามาขายในตลาดหมู่บ้าน พอหมดฤดูหาเห็ดในช่วงเดือนสิงหาคมถึงเดือนตุลาคม ชาวบ้านก็เข้าป่าหาหน่อไม้และตัวหนอนในกระบอไม้ไผ่มาขายในหมู่บ้าน ชาวบ้านมีรายได้เฉลี่ย 100-200 บาทต่อคน

ชาวบ้านบางส่วนก็รับจ้างทั่วไปในชุมชนและนอกชุมชน เช่น รับจ้างปลูกข้าว รับจ้างหักข้าวโพด รับจ้างเกี่ยวข้าว รับจ้างเก็บลำไย เก็บลิ้นจี่ รวมทั้งรับจ้างเป็นแคคตีสนามกอล์ฟ โดยมีรายได้จากการรับจ้างเฉลี่ยวันละ 100-200 บาท

ส่วนชาวบ้านที่มีพื้นที่ทำการเกษตรจะปลูกข้าวและข้าวโพดเป็นพืชหลัก บางส่วนก็ทำสวนผสมโดยปลูกพืชทั้งประเภทล้มลุกและยืนต้น ในการทำสวนชาวบ้านจะเน้นการปลูกลำไยหรือลิ้นจี่เป็นส่วนใหญ่ เพราะเป็นพืชที่ทำรายได้ดีพอสมควร ประกอบกับลักษณะภูมิศาสตร์ของชุมชนมีภูเขาล้อมรอบจึงทำให้อากาศเย็น ในฤดูหนาวจะหนาวจัดซึ่งเหมาะต่อการปลูกลำไยและลิ้นจี่ ชาวบ้านกลุ่มนี้จะมีเทคโนโลยีทางการเกษตรช่วยในการทำการเกษตรพอสมควร เช่น รถไถ รถอีแต่น เครื่องสูบน้ำ ชาวบ้านกลุ่มนี้จะมีรายได้หลักมาจากการขายข้าว ข้าวโพด และลิ้นจี่หรือลำไย

สำหรับชาวบ้านอีกกลุ่มหนึ่งเป็นชาวบ้านที่มีพื้นที่เพาะปลูกมาก ส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้านที่อพยพมาจากจังหวัดน่านเข้ามาจับจองพื้นที่ทำกินและซื้อเพิ่ม ชาวบ้านกลุ่มนี้

จึงเป็นเจ้าของการปัจจัยการผลิตรายใหญ่ของชุมชน โดยใช้การผลิตด้วยตนเองและการจ้างแรงงานภายในชุมชนจึงสามารถมีรายได้จากการขายผลผลิตเป็นกอบเป็นกำ นอกจากนี้ชาวบ้านกลุ่มนี้ยังทำการค้าขายผลผลิตทางการเกษตรและอุปกรณ์ที่ใช้ทำการเกษตร เช่น จอบ เสียม ฝูย สารเคมี บางครอบครัวก็ขายน้ำมัน หรือบางครอบครัวก็ขายของใช้ในชีวิตประจำวันทั่วไปทำให้ชาวบ้านกลุ่มนี้สามารถครอบครองเทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิต เช่น รถไถ รถแทรกเตอร์ เครื่องสูบน้ำ เครื่องตัดหญ้า เครื่องพ่นยาฆ่าแมลง จนถึงรถบรรทุกดิน รถยนต์ เป็นต้น ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้มีความเป็นอยู่ที่ดีกว่าชาวบ้านทั่วไป และยังเป็นที่พักพิงของชาวบ้านในด้านการเป็นตัวแทนติดต่อค้าขายกับนายทุนและเป็นแหล่งกู่ยืมของชาวบ้าน

#### กระบวนการผลิต รายได้ และปัญหาหนี้สิน

ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม ส่วนชาวบ้านที่ไม่มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเองหรือมีที่ดินน้อยก็ไปเช่าที่ดินทำการปลูกข้าวจากชาวบ้านที่มีที่ดินมาก ค่าเช่าที่ดินคิดจากผลผลิตครึ่งหนึ่งของจำนวนข้าวที่ผลิตได้ โดยเจ้าของที่ดินจะช่วยเสียเงินค่าจ้างไถ ค่าจ้างปลูก ค่าปุ๋ย ตามความเหมาะสมที่ทั้งสองฝ่ายตกลงกัน สำหรับชาวบ้านที่มีพื้นที่ในการทำการเกษตรจะปลูกข้าว ปลูกข้าวโพดและทำการสวนผลไม้โดยจะจ้างแรงงานในชุมชน ส่วนชาวบ้านที่ไม่มีที่ดินหรือมีพื้นที่ทำกินน้อยภายหลังจากปลูกข้าวแล้วก็ออกไปหาของป่าดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 4 ช่วงการทำงานในรอบปี

การปลูกพืช	การทำงานในรอบปี											
	มค.	กพ.	มีค.	เมย.	พค.	มิย.	กค.	สค.	กย.	ตค.	พย.	ธค.
1.ปลูกข้าวนาปี												
2.ปลูกข้าวโพด เลี้ยงสัตว์												
3.เก็บเกี่ยวข้าว โพด												
4.เก็บเกี่ยวข้าว												
5.เก็บลันจี่, ลำไย												
6.ปลูกกระเทียม, พริก, มะเขือ												
7.หาของป่า												
8.รับจ้างนอก หมู่บ้าน												

ข้าวเป็นพืชหลักที่ชาวบ้านปลูกกันเกือบทุกครัวเรือน โดยชาวบ้านจะเริ่มหว่านกล้ากันตั้งแต่ปลายเดือนเมษายน จากนั้นชาวบ้านก็เริ่มไถในช่วงต้นพฤษภาคม โดยไถทิ้งไว้ 1 อาทิตย์เพื่อฆ่าวัชพืช หลังจากต้นกล้าโตเต็มที่ประมาณ 1 เดือน ชาวบ้านก็จะไถคราดเพื่อทำให้ดินละเอียดและเป็นระนาบเดียวกัน การทำงานในช่วงนี้ชาวบ้านจะใช้แรงงานภายในครอบครัวในขั้นตอนนี้

ชาวบ้านจะถอนกล้าและปลูกข้าวในช่วงกลางเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน เป็นช่วงที่ต้องใช้แรงงานมาก จำเป็นปลูกให้เสร็จเร็วเพราะจะทำให้ต้นเติบโตพร้อมกันส่งผลให้ข้าวสุกพร้อมกันและเป็นช่วงที่มีฝนตกทำให้ต้นข้าวเจริญเติบโตได้ดี (ในช่วง 3 เดือนข้าวต้องการน้ำมากที่สุด) การใช้แรงงานในกระบวนการนี้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับพื้นที่เพาะปลูกและฐานะของเจ้าของพื้นที่ด้วย หากเจ้าของพื้นที่มีพื้นที่มากและมีฐานะก็จะจ้างแรงงานหรือเอาที่นาให้ชาวบ้านเช่าทำคอกเอาผลผลิตหลังเก็บเกี่ยวตามเงื่อนไขที่กล่าวมาข้างต้น หากคนที่ไม่มีที่นาพอที่ปลูกข้าวเลี้ยง

ครอบครัวได้ก็จะมีการเอามือ (ลงแขก) ระหว่างเครือญาติและข้างบางส่วนเพื่อประหยัดและปลูกให้ทันเวลาโดยกำหนดค่าจ้างในการปลูกวันละ 100-130 บาท

พอปลูกข้าวเสร็จในช่วงปลายเดือนมิถุนายนถึงเดือนกรกฎาคม ชาวบ้านก็จะจ้างรถแทรกเตอร์ไถในพื้นที่ของตนตามทิวเขา ค่าไถคิดเป็นชั่วโมง ชั่วโมงละ 200-300 บาท แล้วแต่ความชันของพื้นที่และราคาน้ำมัน หลังจากไถเสร็จชาวบ้านก็จะปลูกข้าวโพดโดยชาวบ้านจะขอซื้อเมล็ดพันธุ์จากชาวบ้านที่มีฐานะดีซึ่งนำมาขายในชุมชน โดยระบบเงินเชื่อ ส่วนการใช้แรงงานในการปลูกชาวบ้านมักจะใช้แรงงานภายในครอบครัวหรือขอแรงงานช่วยกันระหว่างเครือญาติ บางคนมีแรงงานน้อยก็ต้องจ้างแรงงานในการปลูกเพื่อให้เสร็จสิ้นในช่วงฤดูฝน

ในช่วงกลางเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายนชาวบ้านบางส่วนที่เสร็จจากการทำนา ก็มารับจ้างเก็บลิ้นจี่ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน การเก็บลิ้นจี่ภายนอกชุมชนชาวบ้านจะออกไปกับรถยนต์ของผู้ที่มีฐานะดีในชุมชนซึ่งบุคคลเหล่านี้ทำการซื้อเหมาไว้ภายนอกชุมชนและจ้างชาวบ้านไปเก็บเกี่ยวลิ้นจี่วันละ 80 บาท ในช่วงเดือนมิถุนายนถึงเดือนกรกฎาคมชาวบ้านก็จะรับจ้างเก็บเกี่ยวลำไยต่อได้ค่าจ้างวันละ 80 บาท และในช่วงเดือนกรกฎาคมชาวบ้านบางส่วนก็จะออกไปหาของป่ามาบริโภคภายในครอบครัวและขายในชุมชน เช่น การเก็บเห็ดต่าง ๆ (เห็ดขอนขาว เห็ดห้า เห็ดดิน เห็ดแดง เห็ดโคน) มาขาย หลังหมดฤดูการหาเห็ดประมาณเดือนสิงหาคมถึงตุลาคม ชาวบ้านก็เข้าป่าหาหน่อไม้และตัวหนอนในกระบอกไม้ไผ่มาขายในชุมชนทำให้ชาวบ้านมีรายได้เฉลี่ย 100-200 บาทต่อคนต่อวัน

หลังหมดฤดูฝนก็เริ่มเข้าสู่ฤดูหนาวในช่วงเดือนกลางเดือนกันยายนจะเป็นช่วงที่เก็บเกี่ยวข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ในช่วงนี้จำเป็นต้องใช้แรงงานในการหักข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จำนวนมากจึงมีการจ้างวันละ 80-100 บาท ต่อมาในช่วงพฤศจิกายนจะเป็นช่วงที่เก็บเกี่ยวข้าวที่สุกงอมในช่วงนี้ค่าจ้างจะสูงถึง 150 บาท/คน/วัน ชาวบ้านจะใช้วิธีจ้างและการเอามือ (ลงแขก) กับเครือญาติเพื่อให้เสร็จเร็วที่สุดเพราะข้าวอาจจะเปียกเนื่องจากฝนหลงฤดู นอกจากการบริโภคภายในครัวเรือนแล้วยังต้องหักค่าปุ๋ย ค่าจ้างและอื่นอีก สรุปแล้วชาวบ้านกลุ่มนี้แทบจะไม่มีรายได้จากการขายข้าวเลย นอกจากรายได้จากการรับจ้างและหาของป่ามาขาย โดยเฉลี่ยคนละ 6,000-8,000 บาท/คน/ปี

ส่วนกลุ่มคนที่มีที่ดิน 10-30 ไร่ จะมีรายได้จากการขายข้าวหลังจากแบ่งไว้กินในครัวเรือนหักค่าใช้จ่ายในการทำนาแล้วเฉลี่ย 15,000-30,000 บาท/คน/ปี นอกจากนี้ยังมีรายได้จากการขายข้าวโพดเลี้ยงสัตว์โดยเฉลี่ย 6,000-15,000 บาท/คน/ปี ขึ้นอยู่กับพื้นที่ในการปลูก

สำหรับกลุ่มที่มีที่ดิน 30 ไร่ขึ้นไป เป็นกลุ่มที่มีรายได้มาจากหลายช่องทาง เช่น การขายข้าว การขายข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ การค้าขาย การออกเงินกู้ เป็นต้น คนกลุ่มนี้จะมีรายได้สูงกว่า 60,000 บาท/คน/ปี จะมากหรือน้อยกว่านี้ขึ้นอยู่กับรายได้ด้านต่าง ๆ

#### รายได้/หนี้สิน

รายได้ของชาวบ้านขึ้นอยู่กับปัจจัยการผลิต คือ ที่ดินเป็นหลัก เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น ผู้วิจัยจึงแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ตามตารางดังนี้

ตาราง 5 แสดงจำนวนที่ดินของชาวบ้านในชุมชนบ้านสบเป่า

จำนวนถือครองที่ดิน	จำนวนครัวเรือน
30 ไร่ขึ้นไป	50
10 – 30 ไร่	352
ต่ำกว่า 10 ไร่	403

ที่มา : จากการสำรวจเดือนสิงหาคม 2543

จากตาราง จะเห็นว่าชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีที่ดินต่ำกว่า 10 ไร่ ซึ่งทำให้การผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการ กล่าวคือ ในการทำนา 1 ไร่ เฉลี่ยแล้วจะได้ข้าว 60-80 ถัง แต่ชาวบ้านบริโภคภายในครัวเรือนจำนวน 3-4 คน จะบริโภคเฉลี่ยเดือนละ 35-40 ถัง (หมายถึง ข้าวเปลือกที่ยังไม่ได้สีเป็นข้าวสาร)

ปัจจัยการผลิตส่งผลต่อรายได้ ความเป็นอยู่หรือฐานะของชาวบ้านและปัญหาหนี้สินของชาวบ้าน ในการทำนาทุกปีต้องลงทุนสูงขึ้นทุกปี แต่ราคาข้าวยังคงต่ำเหมือนเดิมทำให้ชาวบ้านยังทำยังจน ชาวบ้านจึงต้องหาที่พึ่งพาเป็นแหล่งเงินกู้ สำหรับแหล่งเงินกู้จะมี 2 แห่งคือ 1. กู้ยืมนายทุนในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นวิธีที่ชาวบ้านนิยมถึงแม้ดอกเบี้ยจะสูงถึงร้อยละ 5 ต่อเดือน ในการกู้ยืมไม่ต้องมีคนค้ำประกัน ได้เงินง่าย เป็นกันเอง 2. กู้ยืมจาก ธ.ก.ส.

ปัจจัยการผลิตส่งผลต่อฐานะทางเศรษฐกิจ ฐานะทางเศรษฐกิจส่งผลต่อการยอมรับทางสังคมเมื่อไม่ได้รับการยอมรับทำให้ไม่มีอำนาจทางการเมืองส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่ ฉะนั้น ฐานะทางเศรษฐกิจทำให้สถานภาพของบุคคลไม่เท่ากัน เพื่อให้ง่ายต่อการเข้าใจผู้วิจัยจึงจำแนกออกเป็นกลุ่ม ดังนี้

ตาราง 6 แสดงฐานะทางเศรษฐกิจของประชากรในชุมชน

จำนวนที่ดินถือครอง	ฐานะทางเศรษฐกิจ	จำนวนหลังคาเรือน
30 ไร่ขึ้นไป	รวย	50
10 – 30 ไร่	ปานกลาง	352
ต่ำกว่า 10 ไร่	จน	403

ที่มา : จากการสำรวจเดือนสิงหาคม 2543

จากตารางได้แบ่งฐานะทางเศรษฐกิจออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจยากจน เป็นกลุ่มที่มีที่ดินต่ำกว่า 10 ไร่ 2. กลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง เป็นกลุ่มที่มีที่ดิน 10-30 ไร่ 3. กลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจรวย เป็นกลุ่มที่มีที่ดินตั้งแต่ 30 ไร่ขึ้นไป

ในการแบ่งกลุ่มฐานะทางเศรษฐกิจ ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์การเก็บเงินสร้างศาลาการเปรียญวัดสบเปาประกอบด้วย โดยคณะกรรมการวัดจะเก็บเงินตามฐานะของชาวบ้าน กลุ่มที่มีฐานะดีจะเก็บหลังคาเรือนละ 500 บาท กลุ่มที่มีฐานะปานกลาง จะเก็บหลังคาเรือนละ 300 บาท กลุ่มที่มีฐานะยากจนจะเก็บหลังคาเรือนละ 100 บาท

#### 4. ลักษณะทางสังคม

##### 4.1 ครอบครัวและเครือญาติ

4.1.1 ครอบครัว ในชุมชนมีลักษณะครอบครัวขยายทางฝ่ายผู้หญิงเป็นส่วนใหญ่ หลังจากแต่งงานแล้วผู้ชายจะมาอาศัยอยู่บ้านฝ่ายหญิง เพื่อช่วยพ่อตาทำนาหรือทำไร่ 2-3 ปี ในขณะที่อยู่บ้านฝ่ายหญิงลูกเขยจะมีบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัวฝ่ายหญิง หลังจากนั้นก็ลงไปสร้างบ้านอยู่ในชุมชนของฝ่ายหญิงซึ่งการที่ผู้ชายอาศัยในชุมชนของฝ่ายหญิงซึ่งแวดล้อมไปด้วยญาติของฝ่ายหญิงเอื้ออำนวยต่อการรวมกันใช้แรงงานในการเพาะปลูก แม้ว่าจะอยู่อาศัยแบบครอบครัวเดี่ยวก็ตาม

4.1.2 เครือญาติ ในชุมชนบ้านสบเปามีเครือญาติเป็นกลุ่มใหญ่ 2 กลุ่ม ซึ่งทั้งสองกลุ่มอพยพมาจากจังหวัดน่าน กลุ่มแรกเป็นกลุ่มของหนานมอญและกลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มของพ่อฮุยปิ่น ทั้งสองกลุ่มขยายเครือญาติโดยการแต่งงาน จากการสังเกตพบว่าทั้งสองกลุ่มมี

ความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ช่วยเหลือกันมาตลอดอันเนื่องมาจากภูมิลานของทั้งสองกลุ่มเกี่ยวข้องเป็นเครือญาติกัน โดยการแต่งงาน

4.2 ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนแม้ว่าชุมชนจะแยกออกเป็น 4 หมู่บ้าน แต่ชาวบ้านยังรักใคร่กลมเกลียวกัน ในบางครั้งจะขัดแย้งถึงขั้นชกต่อยกัน หรือลักขโมยผลผลิตทางการเกษตรหรือชายหนุ่มแอบขึ้นบ้านสาว แต่ข้อขัดแย้งทั้งหมดสามารถตกลงกันที่บ้านผู้ใหญ่บ้านและยังมีความสัมพันธ์ในฐานะเป็นสมาชิกของชุมชนเหมือนเดิม เช่น การมีงานขึ้นบ้านใหม่ งานศพ หรืองานบุญต่าง ๆ จะมีสมาชิกในชุมชนไปช่วยอย่างมาก นอกจากนั้นถ้าเป็นกลุ่มที่อพยพมาจากที่เดียวกันจะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกลุ่มแน่นแฟ้นขึ้น

#### 4.3 ความเชื่อและพิธีกรรม

ในชุมชนบ้านสบเป่าเป็นชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธ บางส่วนยังมีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เรื่องผีอยู่ สืบเนื่องจากการที่ชาวบ้านรักษาอาการเจ็บป่วยบางอย่าง เช่น กระดูกหัก ภูผิช กัด มะเร็ง ไข้ปลา (งูสวัด) ด้วยคาถาอาคม ซึ่งจะทำให้การรักษาโดยผู้ที่มีความรู้ด้านคาถา โดยมากเป็นบุคคลที่เคยบวชมาก่อนและประพาศิตนอยู่ในศีลธรรม

นอกจากนี้ชาวบ้านเชื่อว่าหมู่บ้านจะมี “ผีเสื้อบ้าน” เป็นผู้ปกป้องดูแลรักษาให้ผู้ที่อยู่อาศัยในหมู่บ้าน รวมทั้งสัตว์เลี้ยงต่าง ๆ อยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุข ปราศจากภัยอันตรายต่าง ๆ

ในการดำเนินการประกอบพิธีกรรมอย่างไรก็ตาม ชาวบ้านต้องไปขอคำปรึกษาจากพระสงฆ์ หรืออาจารย์ผู้มีความรู้ความสามารถในการประกอบพิธีกรรม โดยจะดูฤกษ์ยามว่าควรจะทำพิธีหรือไม่

ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ชิมชาบเข้าวิถีชีวิตของชาวบ้าน ชาวบ้านได้ปฏิบัติกันจนกลายเป็นประเพณี

#### การเมืองการปกครอง

ชุมชนบ้านสบเป่า จะแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 6 หมู่ที่ 11 และหมู่ที่ 14 ในแต่ละหมู่บ้านจะมีผู้ใหญ่บ้านปกครองหมู่ละ 1 คน แต่ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 11 ได้รับเลือกให้เป็นกำนันของตำบลแม่เป่า มีบทบาทหน้าที่รับนโยบายของรัฐมาบริหารและรับผิดชอบโครงการต่าง ๆ ของรัฐ รวมทั้งดูแลและสารทุกข์ของชาวบ้าน มีคณะกรรมการบริหารและปกครองที่กำหนดโดยรัฐ

ในชุมชนยังมีผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้อาวุโสของชุมชนที่ได้รับการยอมรับจะมีบทบาทหลายด้านแล้วแต่จะมีความสามารถทางด้านใด เช่น มีบทบาทด้านการ

รักษาพยาบาล บทบาทด้านการประกอบพิธีกรรม รวมทั้งบทบาทเป็นที่ปรึกษาของผู้นำทางการตรวจสอบการทำงานของผู้นำทางการและผู้นำกลุ่ม เป็นต้น

### กลุ่มในหมู่บ้าน

ในชุมชนบ้านสบเป่ามีการจัดตั้งกลุ่มทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ได้แก่

#### กลุ่มฌาปนกิจ

กลุ่มฌาปนกิจเป็นองค์กรที่จัดตั้งโดยพ่ออุ้ยป็น ภูณาวงศ์ เป็นผู้จัดตั้งมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือแบ่งเบาค่าใช้จ่ายในการจัดงานศพแก่เจ้าภาพ เริ่มเก็บเงินเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2536 โดยสมาชิกต้องนำเงินไปชำระศพละ 10 บาท ที่บ้านงานศพ คณะกรรมการมีทั้งหมด 12 คน ประกอบด้วย

ประธานสมาชิกได้รับแต่งตั้งมาจากคณะกรรมการหมู่บ้าน มีหน้าที่ควบคุมบัญชีคนเข้าคนออก รายจ่าย ประชาสัมพันธ์ชี้แจงผลประโยชน์ มีค่าตอบแทนครั้งละ 100 บาท ส่วนกรรมการสมาชิกได้รับแต่งตั้งเป็นตัวแทนเขตมีหน้าที่เก็บเงินและติดตามคักเตือนสมาชิกตัวเองที่รับผิดชอบอยู่มีค่าตอบแทนครั้งละ 80 บาท และผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่ออกกฎเกณฑ์ระเบียบ ข้อบังคับ

หากมีการตายในเขตใด ประธานเขตต้องจัดคนไปช่วยงาน เป็นแม่งานในการหุงหาอาหาร และนอนเป็นเพื่อนเจ้าภาพ

คนในหมู่บ้านก็นำข้าวสาร กระเทียม พริก ไปช่วยงานในวันเผาทุกหลังคาเรือนนำท่อนฟืนไปหลังคาเรือนละ 1 ท่อน

#### สถานภาพทางการเงินของกลุ่ม

วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2536 มีการใช้เงินสมาชิกคนละ 10 บาท

เงินฉุกเฉินในหมู่บ้าน 15,000 บาท อยู่ในธนาคาร 15,000 บาท รวมเป็นเงินฉุกเฉินทั้งหมด 30,000 บาท ผู้รับผิดชอบในการเก็บเงินฉุกเฉินมีทั้งหมด 3 คนคือ 1. นายทอง กาบจอก จำนวน 5,000 บาท 2. นายคำ จินะ จำนวน 5,000 บาท 3. นายลักษณ์ คำเวียงเป่า จำนวน 5,000 บาท ส่วนจำนวนอีก 15,000 บาท ที่ฝากธนาคารกลุ่มฌาปนกิจเป็นผู้รักษา

เมื่อมีศพ คณะกรรมการจะหักค่ารายจ่ายแต่ละศพเป็นเงิน 1,620 บาท

- ค่าตอบแทนของคณะกรรมการ 12 คน 980 บาท

- หักเข้ากองกลางเป็นเงิน 600 บาท

- ค่าประชาสัมพันธ์ (เข้าวัด) 40 บาท

- แต่ละศพ ประธานกลุ่มจะนำเงินไปเชื้คที่บ้านพ่ออุ้ยป็น ภูณววงศ์ พร้อม รายชื่อคนเข้าเนื่องจากพ่ออุ้ยป็น เป็นคนเอาเงินไปฝากและเป็นผู้รับร้รายจ่ายอีกครั้งหนึ่ง

- เงินกองกลางที่ฝากเข้าบัญชีธนาคาร พ่ออุ้ยป็น ภูณววงศ์ พร้อม

คณะกรรมการหมู่บ้าน 10 คน เป็นผู้รักษา

- เงินฉุกเฉิน เงินกองกลาง ห้ามยืม ห้ามเบิกจ่าย โดยพลละการเค็ดขาด ถ้า ผู้ใดเป็นผู้ให้เป็นผู้ยืมถือว้เป็นผู้ผิด ต้องรับผิดชอบ

### กลุ่มออมทรัพย์

กลุ่มออมทรัพย์สบบเปาเกิดจากกลุ่มแม่บ้าน ตั้งขึ้นเพื่อระดมเงินออมจากคน ในชุมชนมาช่วยเหลือคนในชุมชนเอง เป็นการพึ่งพากันเองในชุมชน โดยเริ่มตั้งกลุ่มเมื่อปี 2539 มีสมาชิก 45 คน ในปี 2542 ได้มีพัฒนากรเข้ามาให้คำแนะนำและพาไปดูงานที่กลุ่มออม ทรัพย์อำเภอ แม่ทา จังหวัดลำพูน และได้มีการจัดประชุมแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการ 5 คน และผู้อาวุโสในชุมชนเป็นที่ปรึกษา 2 คน

### กิจกรรมการออมเงินและการกู้ยืมเงินของสมาชิก

กลุ่มออมทรัพย์เป็นการรวมกลุ่มกัน โดยมีวัตถุประสงค์ระดมเงินฝากเพื่อ ช่วยเหลือกันในการกู้ยืมทำอาชีพเสริม ดังนั้นกลุ่มจึงกำหนดกฎระเบียบดังนี้

1. สมาชิกทุกคนจะต้องฝากเงินสะสมเดือนละ 10 บาทต่อหุ้น สมาชิกแต่ ละคนจะฝากคนละกี่หุ้นก็ได้

2. การกู้ยืมเงินสมาชิกสามารถยืมได้เท่ากับจำนวนเงินสะสมที่มีอยู่ในกรณี ที่ต้องการกู้ยืมเงินมากกว่าเงินสะสมที่มี ดำเนินการได้โดยสมาชิกคนอื่นที่มีเงินสะสมมากกว่า สามารถหักชำระได้เป็นผู้ค้ำประกัน

3. ผู้มีสิทธิกู้ยืมต้องเป็นสมาชิกกลุ่มเท่านั้น

4. ผู้กู้ยืมต้องชำระดอกเบี้ยร้อยละ 2 บาท/เดือน

5. ผู้กู้ยืมต้องชำระเงินต้นหรือดอกเบี้ยให้หมดภายในระยะเวลา 1 ปี นับแต่

วันที่กู้ยืม

6. สมาชิกกลุ่มจะได้เงินปันผลเมื่อเป็นสมาชิกครบ 5 ปี โดยได้รับเงินปันผลหุ้นละ 10 บาทต่อปี

สำหรับคณะกรรมการ มีข้อตกลงกันว่าในวันที่ 7 ของทุกเดือนตั้งแต่เวลา 19.30 น. จะต้องมารวมกลุ่มที่บ้านประธานหรือรองประธานเพื่อจัดทำบัญชีออมทรัพย์ การกู้ยืมของสมาชิก

#### คณะกรรมการวัด

คณะกรรมการวัด เป็นผู้เฒ่า ผู้แก่ หรือผู้อาวุโส เพศชาย มีหน้าที่เป็นที่ปรึกษาหารือในการประกอบศาสนพิธีของชุมชน และยังมีหน้าที่เก็บรักษาเงินของวัด โดยมีตำแหน่งไวยาวัจกร คณะกรรมการวัดมีรายชื่อต่อไปนี้ คือ 1. นายอ้าย บัวเรียว 2. นายปิ่น กุณาวงศ์ 3. นายบุญเตียง กุณาวงศ์, 4. นายขอนแก่น สิทธิสาร 5. นายคำ จินะ และ 6. นายจันทร์ กุณาวงศ์ (ผู้เป็นไวยาวัจกรร่วมกับกำนัน) กรรมการชุดนี้เป็นกลุ่มที่ช่วยเหลือกิจกรรมทางศาสนาอย่างเข้มแข็งและเป็นแกนนำในการจัดทำวัสดุอุปกรณ์ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ (สัมภาษณ์ พ่ออู๋ปิ่น กุณาวงศ์ และ พ่ออู๋คำ จินะ)

#### กลุ่มแม่บ้าน

กลุ่มแม่บ้านสบเปา จัดขึ้นตามนโยบายของรัฐ ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานพัฒนาชุมชน คณะกรรมการกลุ่มประกอบด้วย ประธาน คณะกรรมการ และ เภรัญญิก จำนวน 8 คน

กลุ่มแม่บ้านจะมีบทบาทที่ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กิจกรรมทำอาหารเลี้ยงคนในงานพิธีต่าง ๆ หรือกิจกรรมแสดงต้อนรับผ้าป่าจากภายนอกชุมชน ตกแต่งกระทงของชุมชน กิจกรรมรดน้ำดำหัว เป็นต้น ในการดำเนินงานของกลุ่มประธานจะเป็นแกนนำทุกกิจกรรม

#### กลุ่มผู้อาวุโส

กลุ่มนี้จะมีการพบปะพูดคุยกันที่วัดทุกวันพระ ชาวบ้านจะให้ความเคารพนับถือให้เป็น ผู้ตัดสินใจเรื่องที่สำคัญ ๆ ในหมู่บ้าน เช่น การสร้างศาลาการเปรียญ การสร้างเมรุ เมื่อใดมีเรื่องที่จะต้องตัดสินใจ กลุ่มผู้อาวุโสจะปรึกษาหารือกัน จนหาข้อสรุปได้แล้วร่วมมือกับผู้นำทางการดำเนินการสร้าง นอกจากนี้กลุ่มผู้อาวุโสมีบทบาทควบคุมดูแลความ

ประเพณีของพระสงฆ์ การเงินของวัด การเงินฉาบฉวยของชุมชน และการประกอบกิจกรรมทางพุทธศาสนา รวมทั้งคัดเลือกบุคคลที่จะมาเป็นอาจารย์ผู้นำทางพิธีกรรมต่าง ๆ

#### กลุ่มเกษตรกร

เป็นกลุ่มที่มีอาชีพทำนา ทำไร่ รวมตัวกันเพื่อสมัครเป็นสมาชิกของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐ เพื่อการกู้ยืมเงินของ ธ.ก.ส. มาลงทุนในการเกษตร โดยจะจับบุคคลในกลุ่มค้ำประกันซึ่งกันและกัน หรือใช้หลักทรัพย์ค้ำประกันในการกู้ยืมจาก ธ.ก.ส.

#### กลุ่มชมรมศิษย์เก่า

เป็นกลุ่มที่รวมตัวของศิษย์เก่าที่จบจากโรงเรียนบ้านสบเปา เป็นกลุ่มที่คอยช่วยเหลือทั้งร่างกาย เช่น ช่วยพัฒนาโรงเรียน นอกจากนั้นคณะศิษย์เก่าจะช่วยเหลือทางการเงินโรงเรียนโดยการจัดผ้าป่าศิษย์เก่าทุกปี

#### 5. ผู้นำชุมชน

การศึกษาผู้นำในชุมชนชนบทครั้งนี้ได้ศึกษาผู้นำในแต่ละยุคของชุมชน จำนวน 6 คนดังนี้

1. ผู้นำในอดีต ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชน ให้การสนับสนุนอุปถัมภ์ และการป้องกันรักษาชุมชน ความสงบเรียบร้อยในชุมชน จำนวน 2 คน ได้แก่ นายคำ จินะและนายศรีมอญ ป่าคำ

#### 2. ผู้นำปัจจุบันจำแนกเป็น

2.1 ผู้นำที่เป็นทางการ จำนวน 2 คน ได้แก่ นายสำราญ ป่าคำ และนายอุดม จันทร์วงศ์

2.2 ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ จำนวน 2 คน ได้แก่ อู๋รอด รักแม่ เป็นผู้ที่ชุมชนยอมรับในการรักษาพยาบาล โดยใช้คาถาอาคมประเภทข่มขี้เ็นและมีความเชี่ยวชาญการผลิตยาสมุนไพร และอาจารย์หนานฮ้าย บัวเขียว เป็นผู้นำด้านการประกอบพิธีกรรมของชุมชน

ผู้นำแต่ละบุคคลมีความรู้ความสามารถแตกต่างกันไป ตามสถานการณ์และการยอมรับของชุมชน แต่ผู้นำที่กล่าวมาทั้งหมดล้วนแต่ตั้งอยู่บนพื้นฐานคุณค่าในเรื่องความเสียสละ ซื่อสัตย์สุจริต ใจหนักแน่น กล้าพูด กล้าคิด กล้าทำ และเป็นผู้นำที่มีความสามารถสร้างฐานะทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับร่ำรวยของชุมชน

## 1. ผู้นำในอดีต

### 1.1 นายคำ จินะ

บรรพบุรุษของพ่อนายคำเดิมอพยพมาจากจังหวัดน่าน มาตั้งรกรากอยู่บ้านปล้อง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย เนื่องจากปู่ทวดของนายคำมีบัตรหลายคนที่ดินไม่พอทำกิน พ่อของนายคำจึงตัดสินใจพาครอบครัวอพยพมาอยู่ที่บ้านแม่ต๋ำก (บ้านนาเจริญ หมู่ที่ 11 ปัจจุบัน) เริ่มบุกเบิกที่ดินโดยใช้แรงงานในครอบครัวได้ประมาณ 50 กว่าไร่ หลังจากนั้นนายคำเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แล้วก็มาช่วยพ่อเลี้ยงวัว เลี้ยงควาย และทำนา ด้วยความที่นายคำเป็นคนขยัน หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้วนายคำก็ปลูกพริก ปลูกมะเขือ เพื่อกินและขายในชุมชน ชาวบ้านเห็นว่านายคำมีทรัพย์สินเพิ่มมากขึ้นจากการที่นายคำสามารถสร้างบ้านด้วยไม้ประคูลงใหญ่ได้ ชาวบ้านจึงหันมาปลูกพริก ปลูกมะเขือตามนายคำเพิ่มขึ้น นอกจากนี้นายคำเป็นคนขยันขันแข็งแล้วยังเป็นคนที่จิตใจกว้างขวาง ถ่ายทอดวิชาความรู้ในการปลูกพริก ปลูกมะเขือ ให้ชาวบ้านอีกด้วย นายคำกล่าวว่า “พื้นฐานการเกษตรอยู่ที่ความขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์สุจริตและรู้จักเสียสละ แนะนำคนอื่นให้มีความรู้เสมอ คนเขาควรช่วยเหลือแบ่งปันให้คนอื่นมีเหมือนกัน (ช่วยเหลือชาวบ้านให้มีฐานะทางเศรษฐกิจเท่ากัน)”

ต่อมาชาวบ้านปลูกพริก ปลูกมะเขือเพิ่มมากขึ้นทำให้ผลผลิตมีมากเกินไป ความต้องการของชุมชน นายคำจึงคิดหาวิธีแก้ไขโดยนำพริกมาตากให้แห้งสามารถเก็บไว้ได้นานและชักชวนเพื่อนซื้อเกวียนเพื่อขนพริกไปขายตามหมู่บ้านต่าง ๆ ที่อำเภอเทิงและในตัวเมืองจังหวัดเชียงราย

จากประสบการณ์ที่ออกไปขายนอกชุมชนอยู่เป็นประจำ ทำให้นายคำเรียนรู้และมีความคิดก้าวหน้ากว่าคนอื่นในชุมชน ประกอบกับชาวบ้านเริ่มขยายพื้นที่การปลูกพริกหลังฤดูการเก็บเกี่ยวเพิ่มขึ้น และในช่วงฤดูฝนน้ำในแม่น้ำต๋ำกเอ่อล้นท่วมบ้านเรือน ในช่วงฤดูแล้งก็แห้งขอดไม่พอรดพืชผลที่ปลูกหลังฤดูการเก็บเกี่ยว นายคำจึงปรึกษากับผู้ใหญ่จันทร์และชาวบ้านว่า “เขาควรจะมีการสร้างฝายเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการปลูกพริก” ชาวบ้านก็เห็นด้วยและมอบหมายให้นายคำเป็นผู้จัดการสร้างฝาย นายคำจึงแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเก็บเงินค่าสร้างฝาย ได้เงินทั้งสิ้น 30,000 กว่าบาท จึงได้ประสานงานกับหน่วยงานของรัฐจนการสร้างฝายสำเร็จ ชาวบ้านบอกว่าการสร้างฝายสำเร็จไปด้วยดีนั้นเพราะว่านายคำและคณะกรรมการมีความซื่อสัตย์ไม่โกงชาวบ้าน ชาวบ้านจึงตกลงให้นายคำเป็นผู้จัดการแบ่งน้ำเพื่อใช้ในการเพาะปลูกและได้แต่งตั้งคณะกรรมการเหมืองฝาย ที่ประชุมตกลงกันว่าให้ใช้เพียง (แผ่นไม้กระดาน) แบ่งน้ำสูง-ต่ำ ตามจำนวนไร่นาที่จะใช้น้ำ ด้วยความซื่อสัตย์และเป็นธรรม โดยเก็บเงินค่าบำรุงฝายไร่ละ 3 บาท “ไฟที่น่านก็จ่ายน้ก”

สังเกตได้ว่า นายคำมีความสามารถพิเศษในการมองปัญหา วิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและที่สำคัญได้เสนอปัญหาให้ชาวบ้านในสถานการณ์ที่เหมาะสม คือ ในขณะที่ชุมชนไม่มีน้ำใช้ในการเกษตร นอกจากนั้นนายคำยังเป็นผู้ประสานงานทั้งภายในและภายนอกชุมชน เป็นคนที่มีความมั่นคง จริงใจ ในการทำงานด้วยความเสียสละเพื่อชุมชน

ต่อมาผู้ใหญ่จันทร์ได้ลาออกจากการเป็นผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้านได้เลือกให้นายคำเป็นผู้ใหญ่บ้านแทน “ในการเลือกผู้ใหญ่บ้านในสมัยก่อนชาวบ้านใช้วิธีชี้ตัวเอา” ที่ชาวบ้านเลือกนายคำเพราะว่าเป็นคนซื่อสัตย์ เสียสละเพื่อส่วนรวม เป็นคนใจกว้าง ช่วยเหลือผู้อื่นเสมอ (สัมภาษณ์ นายสวัสดิ์ เงินฝรั่ง, พ่ออยู่ปิ่น กุณาวงศ์ ผู้ร่วมสร้างเหมืองฝาย)

## 1.2 นายศรีมอญ ปาคำ

หนานมอญเป็นชาวจังหวัดน่าน เคยบวชจำพรรษาที่วัดฆงหลวง จังหวัดน่าน หลังจากสึกแล้วหนานมอญก็ออกตระเวนค้าขายเข้มนเย็บผ้าหลายจังหวัด จนกระทั่งมาพบว่าหมู่บ้านสบเปามีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์จึงคิดที่จะสร้างครอบครัวที่หมู่บ้านแห่งนี้ ในที่สุดก็พบกับผู้หญิงถูกใจคนหนึ่งชื่อ สาท อยู่บ้านแม่เปา ซึ่งเป็นบุตรสาวของพ่อหนน่ คำอุปลาละ เป็นผู้กว้างขวางในตำบล มีชื่อเสียงมาจากการฆ่าโจรที่มารังแกชาวบ้านหลายครั้ง จนชาวบ้านเรียกว่า เสือนน่

หนานมอญ ได้แต่งงานกับนางสาวสา (ปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่) จากนั้นได้เริ่มบุกเบิกที่ทำกินโดยใช้แรงงานคนตากถางจับจองมากเท่าที่ตัวเองจะทำได้ รวมทั้งขอซื้อจากชาวบ้านเพิ่ม รวมมีพื้นที่ทั้งหมดเกือบ 100 ไร่ ถือว่าเป็นคนมีฐานะดีที่สุดจาก 1 ใน 3 ครอบครัวของหมู่บ้าน อยู่กินกับภรรยาจนมีบุตรด้วยกัน 7 คน เป็นชาย 3 คน หญิง 4 คน คนแรกชื่อ นายสำราญ ปาคำ เป็นกำนันตำบลแม่เปาคนปัจจุบัน คนที่สองชื่อราตรี เป็นประธานหมู่บ้านหมู่ที่ 14 คนที่สามชื่อลำเนาแต่งงานกับนายห้วง เจ้าของโรงสีในหมู่บ้าน คนที่สี่ชื่อนายสำรวน ปัจจุบันเป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 คนที่ห้าชื่อละออ คนที่หกชื่อพะยอม มีอาชีพค้าขายอยู่ต่างจังหวัด คนที่เจ็ดชื่อลำภา เป็นตำรวจอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่

หนานมอญเป็นคนขยันขันแข็ง เสียสละเพื่อส่วนรวมในงานของชุมชนเป็นประจำ ใจ นึกเลงไม่กลัวใคร พูดคำไหนคำนั้น เป็นคนมีอิทธิพลดี ชอบช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เป็นประจำและยังเป็นคนข่าม (หนังเหนียวหรือคงกระพัน) จากการเป็นคนขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพ ทำให้กลายเป็นคนร่ำรวยในหมู่บ้านและสามารถซื้อรถยนต์เป็นคันที่สองของหมู่บ้าน จากนั้นก็รับซื้อผลผลิตทางการเกษตร เช่น ข้าว ข้าวโพด พริก ไปขายในจังหวัดเชียงราย เนื่องจากระยะทางไปเชียงรายลำบากสองข้างทางเต็มไปด้วยป่าไผ่และโจรผู้ร้าย

ชาวบ้านจึงต้องขายผลผลิตให้หนานมอญ ถ้าหากในหมู่บ้านมีการเจ็บป่วยรุนแรงหนานมอญก็จะอาสาพาไปส่งโรงพยาบาลเป็นประจำ จึงเกิดความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ช่วยเหลือกันระหว่างชาวหนานมอญกับชาวบ้าน

หนานมอญเป็นคนที่เสียสละชอบช่วยเหลือชาวบ้านและงานส่วนรวมอยู่เสมอ เช่น ใน หมู่บ้านมีการเกณฑ์คนไปขุดคลองเหมืองส่งน้ำเข้าไร่นา “หนานมอญเป็นคนแรกที่โดดลงไปขุดเหมืองก่อนเป็น” ไม่ว่าจะกิจกรรมใด ๆ ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน หนานมอญจะอาสาทำอยู่เสมอ

จากการที่หนานมอญสามารถสร้างครอบครัวให้มีกินอยู่อย่างสุขสบายเป็นคนเสียสละชอบช่วยเหลือผู้อื่นและกิจกรรมส่วนรวมและเป็นคนที่ไม่กลัวใคร พุดจริงทำจริง ชาวบ้านจึงเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้านต่อพ่ออยู่บ้านซึ่งลาออก

ในขณะนั้นหมู่บ้านยังอยู่ในการปกครองของตำบลตำ อำเภอเทิงและกำนันของตำบลตำทำการกำนันอยู่บ้านสันสลี (อำเภอพญาเม็งรายปัจจุบัน) ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีโจรจากต่างถิ่นมาอาศัยหลบอาญากฎหมายอยู่เสมอ จึงต้องอาศัยบารมีของกำนันแก่นคุ้มหัว ในขณะที่เดียวกันกำนันก็มีบารมีเพิ่มขึ้น

ต่อมาในยุคของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีโครงการเงินผันเพื่อพัฒนาชนบทเข้ามาในตำบลตำ (ตำบลแม่เปา และตำบลเม็งรายในปัจจุบัน) สภาตำบลได้ประชุมลงมติดกันว่าจะขุดลอกแม่น้ำตึกและเหมืองส่งน้ำ ได้ตกลงว่าจ้างรถไถของพ่อเลี้ยงแก้วจากอำเภอ แม่จัน จังหวัดเชียงราย โดยตกลงกันว่าหลังจากเสร็จงานจะให้เปอร์เซ็นต์ (ค่านายหน้า) 7 เปอร์เซ็นต์ของค่าจ้างทั้งหมด เพื่อนำมาเป็นกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน หลังจากเสร็จงานแล้วพ่อเลี้ยงแก้วก็หักค่านายหน้าให้กับกำนันแก่น ซึ่งเป็นกำนันตำบลตำและเป็นผู้กว้างขวางแห่งบ้านสันสลี ปรากฏว่ากำนันแก่นได้นำเงินไปใช้ส่วนตัวด้วยความที่ไม่เป็นคนไม่กลัวใครและเป็นคนฉลาด ทันคน หนานมอญจึงทวงถามเงินค่านายหน้าจากกำนันแก่นกลางที่ประชุมสภาตำบล เป็นเหตุให้กำนันแก่นเกิดความไม่พอใจ จึงส่งมือปืนมายังผู้ใหญ่บ้านที่ให้การสนับสนุนหนานมอญตายไปหลายคน ด้วยความเป็นคนมีใจนักเลงจึงเปิดศึกทำหั่นกันขึ้น โดยฝ่ายหนานมอญมีเสือโทสนับสนุน (เป็นนักเลงโตแห่งอำเภอเทิง) ปรากฏว่ากำนันแก่นถูกยิงเสียชีวิตก่อน ต่อมาลูกน้องของกำนันแก่นซึ่งส่วนใหญ่เป็นโจรอยู่แล้วจึงตามมายิงหนานมอญถึง 4 ครั้ง ผู้วิจัยจะเล่าเหตุการณ์ต่อไปนี้เพื่อสนับสนุนความเชื่อของชาวบ้านบุคคลที่จะถือของขำม (รักษาของที่ทำให้หนังเหนียว) ได้นั้นจะต้องเป็นคนมีสติจะ ซื่อสัตย์ มีความกตัญญูทวาทิตต่อบิดามารดาอยู่ในศีลธรรมจึงจะถือของขึ้น (ทำให้หนังเหนียว)

ครั้งแรก เหตุการณ์เกิดขึ้นในวันที่ 2 ธันวาคม 2524 หนานมอญถูกด้กยิงด้วยเอ็ม 16 และใช้ระเบิดมือขว้างใส่ผลปรากฏว่าไม่เป็นอะไร มีแต่รอยพกซ้ำเป็นจำจากรอยกระสุน

ครั้งที่สอง หนานมอญขับรถไปบ้านสันสลิกถูกด้กยิงด้วยปืนเอ็ม 16 ที่สะพานระหว่างบ้านสันสลิกกับบ้านสันป่าสัก ปรากฏว่าหนานมอญไม่เป็นอะไร พบแต่รอยกระสุนเป็นจำ ๆ ตามตัวและเสื้อผ้าขาดรุ่งริ่ง (ปัจจุบันเสื้อตัวนั้นยังมีอยู่ที่แม่อยู่สาผู้เป็นภรรยา)

ครั้งที่สาม หนานมอญขับรถผ่านสะพานร่องเบืออยู่ระหว่างบ้านสบเปากับบ้านสันสลิกซึ่งเป็นสะพานที่ทำด้วยไม้ คนร้ายใช้ระเบิดเคโม ระเบิดสะพานเป็นเหตุให้รถของหนานมอญกระเด็นตกลงในแม่น้ำร่องเบือคนร้ายยังตามยิงซ้ำด้วยปืนเอ็ม 16 จนรถพุนทั้งคัน ผลปรากฏว่าหนานมอญไม่เป็นอะไร

ครั้งที่สี่ เหตุการณ์เกิดขึ้นในวันศุกร์ที่ 30 ธันวาคม 2526 ซึ่งตรงกับวันเกิดของหนานมอญ (ชาวเหนือเชื่อว่าคนข่าม (หนังเหนียว) จะไม่ข่ามในวันเกิดของตนเอง ขณะหนานมอญขับรถไปเชียงรายในระหว่างทางบ้านหัวคอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ถูกด้กยิงด้วยปืนเอ็ม 16 จนเป็นเหตุให้รถเสียหลักพุ่งชนกับต้นไม้ข้างทางทำให้หนานมอญถูกพวงมาลัยอัดกอบบี้จนสลบ มีอีน ก็ตามเข้าไปยิงซ้ำที่กกุหนานมอญเสียชีวิตทันที

นอกจากมีใจนักเลงแล้วหนานมอญยังเป็นคนที่พูดเก่ง มีความคิดสร้างสรรค์ สิ่งเหล่านี้เกิดมาจากการออกไปค้าขายอยู่เป็นประจำ บทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่งในขณะที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน หนานมอญได้ชักชวนผู้อาวุโสคิดสร้างวิหารวัดสบเปาจนสำเร็จ และขยายพื้นที่โรงเรียนชุมชนบ้านสบเปาและสร้างอาคารเรียนเพิ่มขึ้นอีก 1 หลัง (สัมภาษณ์ นายสำราญ ปาคำ เป็นบุตรคนแรกของหนานมอญ และนายถนอม นพวงศ์ อดีตเลขาธิการตำบล)

## 2. ผู้นำปัจจุบัน

### 2.1 ผู้นำทางการ

#### 2.1.1 นายสำราญ ปาคำ

นายสำราญ เป็นบุตรคนโตของหนานมอญ เรียนหนังสือจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านสบเปา พอเรียนจบก็ไปติดตามพ่อค้าขายผลิตผลทางการเกษตรนอกชุมชนอยู่เป็นประจำ นายสำราญได้เรียนรู้จากผู้เป็นพ่อ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการเจรจาต่อรอง การมีโลกทัศน์ที่กว้างไกล นอกจากนั้นนายสำราญยังได้เรียนรู้บทบาทเป็นผู้นำจากหนานมอญจากการติดตามพ่อไปทำงานในบทบาทการเป็นผู้นำอยู่เสมอ และนายสำราญยังเป็นคนที่รักเพื่อนชอบช่วยเหลือคนอื่นอยู่ตลอดเวลา

ต่อมาหนานมอญ ผู้เป็นพ่อของนายสำราญได้ขัดผลประโยชน์กับกำนัน แก่น ถูกยิงตายในที่สุด ในพิธีเผาศพของหนานมอญ นายสำราญได้ประกาศว่า “กำนตายของป้อผมในครั้งนี้ผมจะบ่จองเวรจองกรรมต่อไป ขออภัยไว้แต่ใจ” หลังจากการตายของหนานมอญ ชาวบ้านบอกว่านายสำราญน่าจะเป็นผู้ใหญ่บ้านได้ ชาวบ้านจึงได้ไปขอให้นายสำราญเป็นผู้ใหญ่บ้านด้วยวัยเพียง 26 ปี

จะสังเกตเห็นว่า ชาวบ้านมีความเชื่อว่านายสำราญจะเป็นลูกไม้หล่นไม่ไกลต้นนอกจากยังมีบารมีเพื่อนของพ่อคอยสนับสนุนไม่ว่าจะเป็นเสือโทหรือผู้ใหญ่บ้านหลายคน

นายสำราญเปลี่ยนแปลงวิธีการปกครองที่ใช้ความรุนแรงมาเป็นการส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน เช่น การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในงานศพที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยกำหนดให้ทุกหลังคาเรือนมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือ เช่น ทุกหลังคาเรือนจะต้องนำข้าวสารมาช่วยเหลือบ้านงานศพหลังคาเรือนละ 1 ลิตร หรือนำพืชมาร่วมในการทำเชื้อเพลิงเผาศพหลังคาเรือนละ 1 ท่อน และจ้างงานศพอยู่ในเขตไหนก็ให้ทุกหลังคาเรือนที่อยู่ในเขตนั้นส่งตัวแทนไปนอนเป็นเพื่อนญาติของผู้ตายหลังคาเรือนละ 1 คนด้วย

จากการออกไปนอกชุมชนกับพ่ออยู่เป็นประจำ ทำให้นายสำราญสามารถใช้วิธีประนี ประนอมความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนและชาวบ้านอย่างแยบยล เช่น มติที่ประชุมหมู่บ้านได้ตกลงกันว่าหากใครยังป็นในหมู่บ้านต้องเสียค่าปรับ 200 บาท เช่น เมื่อ นายแก้ว (นามสมมุติ) ซึ่งเป็นเพื่อนรักของนายสำราญ ได้ยังป็นจ้งกลางหมู่บ้านเพราะความเมานายสำราญจึงยอมเสียค่าปรับแทนนายแก้วและประกาศในที่ประชุมว่า “นี่เงิน 200 บาท ค่าปรับที่นายแก้วยังป็นในหมู่บ้าน” ชาวบ้านก็พอใจที่นายสำราญสามารถรักษาภักของหมู่บ้านไว้ได้ในทางกลับกันนายแก้วเสียใจที่ทำให้เพื่อนลำบากใจจึงมายอมรับผิดและให้สัตย์ญากับเพื่อนว่าจะไม่ทำอีก จากการทำงานพัฒนาชุมชน พัฒนาคณ เสียสละเพื่อส่วนรวมจึงได้รับเลือกให้เป็นกำนันตำบลแม่เปาในปี พ.ศ. 2531

ถึงแม้ว่านายสำราญจะประกาศเลิกล้างแค้นคู่อริที่ฆ่าพ่อของตน

นายสำราญยังสร้างเครือข่ายอำนาจในการสนับสนุน นายอุดม ขึ้นเป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 14 ซึ่ง นายอุดมมีน้องของแม่เป็นผู้กว้างขวางในอำเภอเวียงชัย และให้นายอุดมเลือกนายสนิทเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เพราะนายสนิทเป็นคนสนิทของกำนันนพ (นามสมมุติ) กำนันนพคนนี้เป็นผู้กว้างขวางในอำเภอแม่จัน และยังเป็นพี่ที่ปรึกษาของ ส.ส. ชื่อดังคนหนึ่งในจังหวัดเชียงราย นายสำราญก็เป็นนายหน้าขายที่ดินให้นักการเมืองและเป็นคนคอยดูแลที่ดินให้นักการเมือง

ระดับรัฐมนตรีพร้อมยังเป็นທີ່ปรึกษาให้กับ ส.ส. คนดังของเชียงรายด้วย ความสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้เกิดเครือข่ายช่วยเหลือกันและกัน รวมทั้งเป็นการเสริมบารมีให้นายสำราญไปในตัวด้วย

นอกจากนี้ นายสำราญมีญาติพี่น้องหลายคน แต่ละคนมีบทบาทที่ต่างกันไป เช่น นางราตรีน้องสาวเป็นประธานแม่บ้าน หมู่ที่ 14 และมีน้องเขยเป็นผู้กว้างขวางแห่งอำเภอเวียงชัยและยังเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 14 ส่วนน้องเขยคนที่ 2 ชื่อ นายห่วย เป็นเจ้าของโรงสีข้าวในหมู่บ้านและเป็นพ่อค้ารับซื้อผลผลิตทางการเกษตร บทบาทเหล่านี้สามารถเชื่อมโยงเส้นสายพันธมิตรที่อยู่นอกหมู่บ้าน อีกทั้งยังได้เปรียบเพราะมีบทบาทเป็นผู้เชื่อมโยงชาวบ้านส่วนใหญ่ในหมู่บ้านเข้ากับโครงสร้างรัฐและตลาดที่สำคัญที่สุด ความสัมพันธ์ทำให้นายสำราญสามารถสะสมทุนโดยการซื้อสินค้าเป็นนายทุนในการทำการเกษตร (เป็นต้นทุนค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าปุ๋ย แล้วเอาคืนที่ผลผลิตทางการเกษตร เช่น ข้าวพร้อมดอกเบ็ญ) ทำให้เกิดความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ชาวบ้านก็จะนำผลผลิตมาขายให้นายสำราญ (สัมภาษณ์นายเสาร์คำ อดีตสารวัตรกำนันตำบลสบเป่า และนายถนอม นพวงศ์)

### 2.1.2 นายอุดม จันตะวงศ์

นายอุดมเป็นบุตรของนายสม อดีตผู้ใหญ่บ้านสบเป่าและนางต่อมซึ่งมีน้องชายเป็นผู้กว้างขวางในอำเภอเวียงชัย หลังจากเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ที่โรงเรียนสบเป่า ได้ไปเรียนต่อที่โรงเรียนสามัคคีวิทยาคมเชียงราย จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และไปเรียนต่อสาขาอาชีพที่วิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงราย จบ ปวส. ก็ไปค้าขายข้าว ข้าวโพดกับพ่อจากการเดินทางไป ค้าขายนอกชุมชนกับพ่ออยู่เป็นประจำ นายอุดมได้เรียนรู้ในการเจรจาต่อรองกับผู้อื่นเป็นคนที่มีความสัมพันธ์ดี นายอุดมยังเป็นคนที่ไม่กลัวใคร ใจกว้าง ชอบช่วยเหลือผู้อื่นอยู่ตลอด เช่น พาชาวบ้านไปติดต่อขอทำบัตรประชาชน วึ่งเดินเรื่องโฉนดที่ดิน การติดต่อ นายทุกเพื่อมารับซื้อผลผลิตทางการเกษตร ประกอบกับนายอุดมชอบเล่นฟุตบอลเป็นชีวิตจิตใจ จึงสนับสนุนการจัดแข่งขันฟุตบอลขึ้นในตำบลอยู่เป็นประจำ

ปี 2534 บ้านสบเป่าได้แยกหมู่บ้านเพิ่มอีก 1 หมู่บ้าน นายอุดมลงสมัครรับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านจาก 1 ใน 5 คนของผู้สมัคร ปรากฏว่านายอุดมได้รับเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 14 ชาวบ้านบอกว่าที่เลือกนายอุดมเป็นผู้ใหญ่บ้านเพราะนายอุดมเป็นคนหนุ่มที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี ชอบช่วยเหลือผู้อื่นและยังเรียนจบถึงอนุปริญญา (ปวส.) แล้วยังได้รับการสนับสนุนจากกำนันสำราญอีก ในขณะที่เป็นผู้ใหญ่บ้านนายอุดมยังเรียนในระดับปริญญาตรีต่อที่สถาบันราชภัฏเชียงรายจนจบปริญญาตรีสร้างความเชื่อถือให้กับชาวบ้านมากยิ่งขึ้น

นอกจากนั้นนายอุดมยังมีความชำนาญในการคัดเล็อกไม้ การตัดไม้ และการชักลากไม้เถื่อนในการลักลอบตัดไม้ แต่ครั้งจะมีการเจรจาต่อรองกับเจ้าหน้าที่รัฐ (ติดสินบน) และนายอุดมยังเป็นที่ปรึกษา ส.ส. คนดังของจังหวัดเชียงราย มีความสัมพันธ์โดยการช่วยเหลือกัน เช่น ปราบกฏการณ์นายมูล (นามสมมุติ) น้องชายของนายอุดมลักลอบตัดไม้เถื่อนมาขายและสร้างบ้าน แต่เจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับอำเภอไม่กล้าจับจนกระทั่งวันหนึ่งมีเจ้าหน้าที่ป่าไม้จังหวัดมาดำเนินการจับกุมไม้ที่บ้านนายมูลแต่มี ส.ส. คนหนึ่งในจังหวัดเชียงรายมาเจรจาต่อรองจนเจ้าหน้าที่ป่าไม้จังหวัดกลับไปมือเปล่าทั้ง ๆ ที่เจอของกลาง (สัมภาษณ์ นายอุดม ปัญญาผาบ, นายสนิท ไหม่ทราบนามสกุล และนายยาสี รักษาป่า ผู้รับจ้างแปรรูปไม้ให้นายอุดม)

## 2.2 ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ

### 2.2.1 อู๋ยรอด รักแม่

พ่อของอู๋ยรอด อพยพมาจากบ้านด้า อำเภอเทิง มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านแม่ต๋าก (บ้านนาเจริญ หมู่ที่ 11 ปัจจุบัน) เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เรียนรู้วิชาแพทย์มาจากบิดาซึ่งเคยบวชเป็นพระมา 12 พรรษา คนภาคเหนือจะเรียกคนที่เคยบวชว่าเป็นคนสูงหรือเรียกยกย่องว่า หนาน (คนที่มีความรู้) ในขณะที่พ่อออกไปรักษาคนป่วย อู๋ยรอดได้ติดตามพ่อไปทุกครั้ง อู๋ยรอดจึงเรียนรู้วิธีการรักษาโรคต่าง ๆ นอกจากนั้นอู๋ยรอดยังได้สืบทอดตำราแพทย์แผนโบราณถูกแปลจากตัวเมือง (อักษรไต่หยวน) เป็นภาษาไทยโดยพ่อของอู๋ยรอด ส่วนวิธีการรักษา อู๋ยรอดสามารถรักษาโรคได้หลากหลายชนิด เช่น บำเส็งไข้ปลา (งูสวัด) ปวดหัว ปวดท้อง ต่อกระดูก เป่าตุ้มพิษ ถูกงูพิษกัด รวมทั้งเป็นหมอตำแยด้วย ก่อนการรักษาทุกครั้งจะมีการขึ้นครุโดยการนำดอกไม้ สีขาว ข้าวตอก (ข้าวเปลือกนำไปคั่วจนแตก) เทียน 4 คู่ และเงิน 15 บาท ยกตัวอย่างการรักษาคนที่ถูกงูพิษกัดที่ขาหรือต่ำกว่าเอว อู๋ยรอดจะดึงเส้นผมที่กลางศีรษะออก 1 เส้น แล้วเป่าคาถาลงกลางกระหม่อมแล้วเลือดก็จะไหลออกที่แผล หลังจากนั้นอู๋ยรอดก็จะเสกเป่าน้ำในขวดให้ผู้ที่ถูกงูกัดดื่มน้ำก็ จะหายเป็นปกติ นับได้ว่าพ่ออู๋ยรอดเป็นบุคคลที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ หลังจากรักษา จนหายแล้วคนป่วยก็จะนำดอกไม้รูปเทียนพร้อมเงินตามสมควรมาขอบคุณตามจิตศรัทธา หากว่าคนที่หายไม่นำดอกไม้รูปเทียนมาขอบคุณแล้วจะทำให้หมอที่ทำการรักษาจะไม่สบาย เป็นความเชื่อที่ปลูกฝังให้เคารพต่อผู้มีพระคุณ พอถึงวันที่ 15 เมษายนของทุกปี ชาวเหนือถือว่าเป็นวันมหามงคล ชาวบ้านจะต้องพาลูกหลานไปรดน้ำดำหัวญาติผู้ใหญ่ ผู้อาวุโสและหมคพื้นเมืองที่รักษาตนจนหายเจ็บป่วย เพราะ

เชื่อว่าเป็นการแสดงความเคารพต่อผู้มีพระคุณรวมทั้งเป็นการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติให้แน่นแฟ้นอีกด้วย

เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่มีฐานะค่อนข้างยากจน เวลาเจ็บป่วยก็มักจะพึ่งหมอเมืองซึ่งอยู่ในชุมชนและไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก พ่ออุ้ยรอดจึงมีบทบาทในการรักษาพยาบาลจะสนองตอบต่อปัญหาความยากจนของชุมชนได้

สำหรับผู้ที่จะสืบทอดวิชาอาคมทั้งประเภทร่อน (ข่าม) และประเภทชุ่มเย็นได้นั้นจะต้องเป็นคนมีสัจจะ ซื่อสัตย์สุจริต มีความกตัญญูต่อบิดามารดา ครูบาอาจารย์ จึงจะถือของขึ้น (สามารถ เรียกคาถาอาคม ได้)

ระบบคุณค่าที่เกิดขึ้นในสังคมชนบทเป็นการตรวจสอบ “คนดีในสังคม” หากใครมีความซื่อสัตย์สุจริตพูดคำไหนคำนั้น มีความกตัญญูต่อบิดามารดา ครูบาอาจารย์ บุคคลนี้จะได้รับการยกย่องให้เป็นตัวอย่างหรือเป็นผู้นำในสังคมนั้น (สัมภาษณ์ พ่ออุ้ยรอด รักแม่ อายุ 78 ปี, นางรวย รักแม่ เป็นบุตรของอุ้ยรอด และนายยอน พิมสาร อายุ 58 ปี)

#### 2.2.2 หนานอ้าย บัวเรียว

หนานอ้ายบวชเรียนที่วัดสบเป่าจนกระทั่งได้ 6 พรรษา ก็สึก ชาวบ้านยกย่องว่า เป็นหนาน (ผู้มีความรู้) ที่ผ่านการขัดเกลามาจากวัด ในระหว่างเรียนอยู่ที่วัด หนานอ้ายได้ร่ำเรียนทั้งทางโลกและทางธรรม หนานอ้ายเป็นคนที่ชอบศึกษาพระวินัย ข้อปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา ศึกษาพิธีกรรมทางพราหมณ์ จนสามารถดูฤกษ์ ดูยามได้ และยังรู้ขั้นตอนพิธีกรรมต่าง ๆ จนเป็นที่ยอมรับของชุมชนให้เป็นผู้นำทางด้านการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาและพิธีกรรมทางพราหมณ์ เช่น ในวันพระจะมีผู้นำอาราธนาศีล เป็นหมอสู่ขวัญ เป็นผู้ดำเนินการเชื่อมต่อระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ในพิธีกรรมการเลี้ยงผีต่าง ๆ บุคคลที่จะสามารถเป็นผู้นำทางด้านพิธีกรรมได้นั้นจะต้องผ่านการบวชพระเสียก่อนจึงจะเป็นคนสุก (คนที่ผ่านการขัดเกลาเรียนรู้จากวัด) ผู้นั้นจะได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้มีความรู้ทางโลกและทางธรรม และที่สำคัญต้องมีความอาวุโสด้านอายุด้วย คือ อายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป จึงจะได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอาจารย์ด้านพิธีกรรมที่มีอยู่ก่อนแล้ว ในกรณีที่อาจารย์ผู้นำด้านพิธีกรรมเจ็บป่วยหรือมีพิธีกรรมหลาย ๆ แห่งพร้อมกันก็มีโอกาสได้ไปเป็นผู้นำด้านพิธีกรรมเป็นการฝึกฝนและถูกตรวจสอบของชาวบ้านว่าบุคคลนั้นสามารถเป็นผู้นำด้านพิธีกรรมได้หรือไม่ ถ้าไม่สามารถจะเป็นผู้นำด้านพิธีกรรมได้ก็จะไม่ถูกเลือกให้เป็นผู้นำด้านพิธีกรรมอีกต่อไป เพราะตำแหน่งผู้นำทางด้านพิธีกรรมจะติดตัวไปตลอดชีวิต

จะเห็นว่า การเลือกผู้ที่จะเป็นผู้นำด้านพิธีกรรมนั้น นอกจากต้องมีความรู้ ทั้งทางโลกและทางธรรมแล้ว ยังต้องมีอาวุโสและความซื่อสัตย์สุจริต ประพฤติตนอยู่ในศีล 5 จึงจะได้รับเลือกให้เป็นผู้นำ (สัมภาษณ์ นายคำ จินะ อายุ 73 ปี, นายขอนแก่น สิทธิสาร อายุ 53 ปี)

จากข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบริบทของชุมชนและบทบาทการยอมรับของผู้นำด้านต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการทั้ง 6 คน ผู้วิจัยขอสรุปประเด็นเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการวิจัยดังนี้

## ตอนที่ 2 ระบบคิดในการเลือกผู้นำของชาวบ้าน

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาระบบคิดในการเลือกผู้นำของชาวบ้านและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลือกผู้นำท้องถิ่น เพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างรอบด้านและน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยได้แบ่งเกณฑ์ผู้ให้ข้อมูลที่มีความแตกต่างกันทั้งสถานภาพทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ออกเป็น 3 กลุ่มคือ 1.กลุ่มที่มีฐานะยากจน เป็นกลุ่มที่มีที่ดินน้อยกว่า 10 ไร่ 2. กลุ่มที่มีฐานะปานกลาง เป็นกลุ่มที่มีที่ดิน 10-30 ไร่ 3. กลุ่มที่มีฐานะร่ำรวยในระดับชุมชน เป็นกลุ่มที่มีที่ดิน 30 ไร่ขึ้นไป ซึ่งทั้ง 3 กลุ่มมีสถานภาพที่แตกต่างกันจะมีระบบคิดในการเลือกผู้นำท้องถิ่นเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร

### 1. ระบบคิดในการเลือกผู้นำของชาวบ้านกลุ่มที่มีฐานะยากจน

ลุงอุดมพยอมมาจากบ้านสา ตำบลทุ่งกล้วย อำเภอเชียงของ จังหวัดพะเยา ขณะทำการศึกษาลุงอุดมมีอายุ 52 ปี มีอาชีพรับจ้างเลี้ยงควายและทำนาให้พ่ออ้ายจันทร์ กุณาวงศ์ โดยได้ค่าจ้างเป็นข้าวเปลือกปีละ 150 ถัง ต่อมาได้แต่งงานกับนางหยวก ซึ่งอพยพมาจากเชียงคำ มีลูก 2 คน หลังจากนั้นลุงอุดมได้รับจ้างทั่วไป ทำนา และปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ประมาณ 5 ไร่ (ปัจจุบันได้ปลูกกล้วย จำนวน 3 ไร่) ซึ่งเป็นที่ดินของฝ่ายภรรยา ลุงอุดมได้รับอุปถัมภ์จากลูกชายของพ่ออ้ายจันทร์ ซึ่งทำงานเป็นผู้จัดการอยู่ไร่บุญรอดและเข้ามาซื้อที่ดินในชุมชนเพื่อปลูกผลไม้โดยให้ลุงอุดมเป็นผู้ดูแล

ลุงอุดม เล่าว่า เคยเลือกผู้ใหญ่บ้านหลายคน ในสมัยก่อนบ้านเรามีโจรผู้ร้ายเข้ามาลักขโมยควายของชาวบ้านบ่อย ลุงจะเลือกผู้ใหญ่บ้านที่มีลักษณะเป็นนักเลงใจถึงไม่กลัวใคร มีพรรคพวกที่เป็นนักเลงมากจะทำให้สามารถติดตามควายที่หายได้ง่าย และยังมีบารมีเป็นที่เกรงขามแก่โจรลักขโมยวัวควายทั่วไป ที่สำคัญต้องมีฐานะทางเศรษฐกิจดี เพราะว่าถ้าเราเลือกคนที่มีฐานะดีเป็น ผู้นำเขาจะไม่คิดคดโกงเงินของหมู่บ้านต่าง ๆ เช่น เงินที่บริจาคในวัด เงินงบประมาณพัฒนาหมู่บ้านแล้วยังได้พึ่งพาอาศัยผู้มีเงินหรืออาศัยรถยนต์ไปโรงพยาบาล การที่ลุงเลือกหนานมอญเป็นผู้นำเพราะลุงเห็นว่าหนานมอญเป็นคนมีน้ำใจชอบช่วยเหลือชาวบ้านที่

เจ็บป่วยไปส่งโรงพยาบาล เนื่องจากในสมัยก่อนโรงพยาบาลตั้งอยู่ไกลถึงอำเภอเทิง และในตัวเมืองเชียงราย การเดินทางยากลำบาก มีรถโดยสารผ่านวันละ 1 เที่ยว

ลุงอูด เล่าว่า การเลือกผู้นำในสมัยก่อนมีเกณฑ์การเลือกตามขั้นตอนดังนี้ ลุงจะเลือกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ โดยให้การยอมรับบุคคลที่เคยบวชหรือยอมรับบุคคลที่มีประสบการณ์ชีวิตจากการออกไปติดต่อค้าขายว่าเป็นบุคคลที่มีความรู้กว่าบุคคลทั่วไป นอกจากนั้นต้องเป็นบุคคลที่มีความเสียสละเพื่อกิจกรรมส่วนรวมอยู่เป็นประจำ พูดจริงทำจริง พูดเก่ง มีมนุษยสัมพันธ์ดีเข้ากับคนได้ทุกเพศทุกวัย มีความซื่อสัตย์ สุจริต ยุติธรรม ลุงจะเลือกบุคคลเหล่านี้เป็นคณะกรรมการ และผู้นำกลุ่มทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มเหมืองฝาย ผู้นำด้านพิธีกรรม เป็นต้น หลังจากตรวจสอบจนแน่ใจว่าเป็นคนดีมีคุณธรรมจริง หากมีความรู้ความสามารถสอดคล้องกับปัญหาของชุมชน มีอายุเหมาะสมคือตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป มีฐานะทางเศรษฐกิจดี สามารถเป็นที่พึ่งพาของชาวบ้านได้ทั้งทางด้านให้ความช่วยเหลือและเป็นตัวแทน ชาวบ้านก็จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน

สำหรับการเลือกผู้นำหมู่บ้านในปัจจุบัน ลุงจะเลือกคนหนุ่มที่มีความรู้ความสามารถ มนุษย์สัมพันธ์ดี ไม่ถือเนื้อถือตัว ไม่ถือยศ ไม่ถือศักดิ์ เป็นคนเอาจริงเอาจัง เสียสละเพื่อกิจกรรมส่วนรวมของหมู่บ้านอยู่เป็นประจำ มีความยุติธรรมกับทุกคนอย่างเสมอภาค ซื่อสัตย์ ไม่คดโกง ชาวบ้าน เป็นคนที่มีความสามารถในการติดต่อประสานงบประมาณ หรือโครงการพัฒนาต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาในชุมชน ที่สำคัญจะต้องเป็นบุคคลที่มีฐานะดี ใจกว้าง ชอบช่วยเหลือชาวบ้าน เพราะบุคคลที่มีฐานะดีจะมีเวลามาก มีรถยนต์ใช้สะดวกสบายในการไปติดต่อประสานงานภายนอกชุมชนและชาวบ้านยังสามารถพึ่งพารถยนต์ของผู้นำ ขนดินที่ขนถ้วยชาม มาใช้ในงานต่าง ๆ เช่น งานศพ งานแต่งงาน งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น การที่ลุงเลือกนายสำราญเป็นผู้ใหญ่บ้านเพราะนายสำราญมีคุณสมบัติที่ลุงได้กล่าวมาข้างต้นแล้วยังมีคุณธรรม กระจายโครงการพัฒนาต่าง ๆ ไปให้ชาวบ้านอย่างทั่วถึงทุกกลุ่ม เช่น โครงการเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ เป็นต้น

ส่วนการเลือกผู้นำเหมืองฝาย ลุงอูดบอกว่า จะเลือกคนที่เป็นคนดี มีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ ยุติธรรม มีความรับผิดชอบ มีความเด็ดเดี่ยวในการตัดสินใจ ถูกก็ว่าไปตามถูก ผิดก็ว่าไปตามผิด มีความอดทนอดกลั้น เสียสละเพื่อส่วนรวม การที่ลุงเลือกอู้อยู่คำเป็นผู้นำเหมืองฝาย เพราะอู้อยู่คำเป็นคนดี มีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ ไม่คดโกง ไม่เห็นแก่ได้ ทำงานดี เป็นคนมีความรับผิดชอบ มีความเด็ดเดี่ยวในการตัดสินใจปรับไหมผิดก็ว่าไปตามผิด มีความอดทนอดกลั้น มีความยุติธรรมอย่างเสมอไม่ว่าจะเป็นคนจนหรือคนรวย ที่สำคัญอู้อยู่คำเป็นบุคคลที่มี

ความเสียหายต่อชาวบ้านอย่างมาก จากการสร้างฝายอุ้ยคำไม่ได้รับคำตอบแทนเลย ยังดำเนินการสร้างฝายจนสำเร็จซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชาวบ้านอย่างมาก

การเลือกอาจารย์วัดหรือผู้นำด้านพิธีกรรม กลุ่มผู้อาวุโสจะคัดเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติเคยบวชเป็นพระมาแล้วเท่านั้น ลุงอุดบอกว่า “น้อยบ่าดีเป็นอาจัน หนานบ่าดีเป็นจ่างซอ คนดิบบ่าดีเป็นหมอ” หมายความว่า น้อย (คนที่เคยบวชเป็นเณร) ไม่ควรเป็นอาจารย์วัด เพราะมีความรู้ทางด้านพุทธศาสนายังไม่เพียงพอ หนาน (คนที่เคยบวชเป็นพระ) ไม่สมควรเป็นช่างซอ (เป็นการแสดงชนิดหนึ่งของภาคเหนือ) ไม่เหมาะสมสำหรับบุคคลที่ผ่านการขัดเกลาทั้งกาย วาจา ใจ มาจากวัดถือว่าเป็นบุคคลที่ยอมรับนับถือของคนทั่วไป คนธรรมดาไม่มีความรู้ ความสามารถทางด้านการรักษาพยาบาลไม่ควรรักษาคนเจ็บป่วยจะทำให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี มีความรอบรู้ในประเพณี และพิธีกรรมเป็นอย่างดี เป็นคนดีมีคุณธรรม ประพฤติอยู่ในศีลธรรม พุดจาซัดถ้อยซัดคำ น่าเชื่อถือ น่าเสียดใจ มีความซื่อสัตย์ เสียสละ เพื่อกิจกรรมส่วนรวมเป็นประจำ มีความรับผิดชอบ มีความอดทน กลุ่มผู้อาวุโสจะเสนอชื่อบุคคลที่มีคุณสมบัติ ดังที่กล่าวมาข้างต้นในวันเข้าพรรษาหรือวันออกพรรษา เนื่องจากเป็นวันที่ชาวบ้านส่วนใหญ่จะทำบุญที่วัดพร้อมเพียงกัน เพื่อให้ชาวบ้านยกมือลงประชามติ ลุงอุดบอกว่าลุงก็เลือกตามชาวบ้านส่วนใหญ่เลือกเพราะคนดีหรือ คนไม่ดีชาวบ้านจะตรวจสอบตลอดเวลาอยู่แล้ว “คนบ่าดี สุมควันไฟก้อบ่ากุ่ม” คนไม่ดีจะปกปิดอย่างไรก็ไม่มิด (สัมภาษณ์ ลุงอุด อินทร์ เต็ม อายุ 52 ปี)

นางไพ เป็นบุตรของหนานเต็ง กุณววงศ์ ซึ่งเป็นตระกูลใหญ่ในชุมชน โดยอพยพมาจากจังหวัดน่านเป็นกลุ่มแรกเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 หลังจากเรียนจบก็รับจ้างเลี้ยงเด็กเล็กที่ศูนย์เด็กเล็ก 2 ปี ต่อมาได้ไปเรียนเสริมสวยที่เชียงใหม่ในขณะที่มาเรียนเสริมสวยนี้เองได้มาพบกับนายอ้ายในเวลาต่อมา ได้แต่งงานกับนายอ้าย นางไพกลับมาอยู่บ้านสบเป่า ประกอบอาชีพทำไร่ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ จำนวน 5 ไร่ และรับจ้างทั่วไป

นางไพ บอกว่า การที่เลือกผู้ใหญ่บ้านมีความสำคัญต่อชุมชน เพราะผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำทางการที่เป็นตัวแทนของรัฐด้วย ฉะนั้นในการเลือกผู้ใหญ่บ้านจะต้องเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมคือ เป็นคนดี มีความรู้ มีคุณธรรม ที่สำคัญต้องมีฐานะรวยและมีน้ำใจสามารถพึ่งพาอาศัยได้

ปัจจุบันการเลือกผู้นำที่มีความแตกต่างจากอดีตพอสมควร กล่าวคือ ในอดีตการเลือกผู้นำจะนิยมเลือกคนที่เป็นน้อย (เคยบวชเป็นเณร) เป็นหนาน (เคยบวชเป็นพระ) ชุมชนถือว่าบุคคลเหล่านี้เป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ กลุ่มคนเหล่านี้จะถูกเลือกให้เป็นผู้นำกลุ่มต่างๆ ทั้งที่เป็นทางการและกลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน เช่น ผู้นำเหมืองฝาย กรรมการวัด

กรรมการหมู่บ้าน ถ้าบุคคลเหล่านี้อายุ 40 ปีขึ้นไปยังปฏิบัติตนดีเสมอต้นเสมอปลายอยู่ก็จะถูกคัดเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน ในปัจจุบันนี้การเลือกผู้ใหญ่บ้านจะเลือกบุคคลที่มีความรู้ทางด้านการศึกษา (จบสูง) หรือประสบการณ์ชีวิตจากการไปติดต่อค้าขายอยู่เป็นประจำทำให้ได้รู้จักกับบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ภายนอกชุมชน หรือได้รับประสบการณ์ทั้งจากการขัดเกลาโดยตรงจากครอบครัว จากสถาบันการศึกษาและประสบการณ์จากการขัดเกลาโดยอ้อม จากการมีชีวิตและประสบการณ์ที่หลากหลายสามารถที่จะทำให้เกิดความแตกต่างกับบุคคลทั่วไปในชุมชนในความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตและสังคม นอกจากนี้ชาวบ้านยังนิยมเลือกคนหนุ่มที่มีความกระฉับกระเฉงว่องไวมนุษยสัมพันธ์ดี สามารถเป็นตัวแทนชาวบ้านในการติดต่อราชการได้ ที่สำคัญต้องมีฐานะดี การที่นางไพเลือกนายเพ็ญเป็นผู้ใหญ่บ้านเพราะว่านายเพ็ญเป็นคนมีเงิน คนรวยพูดอะไรคนก็เชื่อ ถ้าเราเลือกคนรวยเป็นผู้นำเรายังได้พึ่งพาอาศัยด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นพึ่งพาอาศัยรถยนต์ ขนโต๊ะ ขนต้นท์ มาใช้ในงานศพ การกู้ยืม การเช่าที่ดินทำกิน การพึ่งพาอาศัยในการติดต่อราชการ เช่น การต่อรองประสานผลประโยชน์ของรัฐเข้ามาพัฒนาชุมชน เพราะคนกลุ่มนี้จะมีความรู้และเก่งในการพูดเจรจา ส่วนใหญ่เคยเป็นพ่อค้าติดต่อค้าขายทั้งภายนอกและภายในชุมชนมาก่อนทำให้บุคคลได้เรียนรู้เห็นสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดภายนอกชุมชน ทำให้บุคคลนั้นได้รับการขัดเกลาจากคนอื่น สามารถเป็นตัวแทนชาวบ้านในการติดต่อรองกับอำนาจ และอิทธิพล ทางด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมือง การปกครองอย่างรู้เท่าทันดีกว่าบุคคลทั่วไปในชุมชน หากว่าบุคคลนั้นมีความเสียสละและซื่อสัตย์ต่อส่วนรวมแล้วก็จะเลือกเป็นผู้นำ

ส่วนการเลือกผู้นำเหมืองฝาย นางไพเล่าว่า ในการเลือกผู้นำเหมืองฝาย นางไพจะเลือกบุคคลที่มีความซื่อสัตย์ เสียสละเพื่อส่วนรวม มีความยุติธรรม มีความรับผิดชอบ กล้าตัดสินใจ ถือความถูกต้องเป็นหลัก นางไพบอกว่า เคยเลือกผู้นำเหมืองฝาย 2 คน ซึ่งแต่ละคนจะมีคุณสมบัติเป็นที่ยอมรับของชุมชน

นางไพ เล่าว่า การที่เลือกนายสนิท เป็นผู้นำเหมืองฝายเพราะเห็นว่า นายสนิทเป็นคนซื่อสัตย์ เสียสละเพื่อส่วนรวมอยู่เป็นประจำ มีสติจะทำตามสิ่งที่พูด เป็นคนที่มีความยุติธรรม มีความรับผิดชอบ กล้าตัดสินใจ การที่เลือกนายเดชเป็นผู้นำเหมืองฝายเพราะนายเดชเป็นคนดีมีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ไม่เป็นคนคดโกง ไม่เห็นแก่ได้ เป็นคนเด็ดเดี่ยวในการตัดสินใจ ในกรณีที่นายตาซึ่งเป็นลุงของกำนันซึ่งขโมยกั้นน้ำเข้านาดตนเอง นายเดชปรับไหมตามกฎระเบียบที่คณะกรรมการ ตั้งไว้โดยไม่ลดหย่อนแม้ว่าลุงตาจะมีหลานเป็นกำนันก็ตาม มีความอดทนอดกลั้น มีความรอบรู้ในกิจกรรมที่ตนรับผิดชอบ

ส่วนการเลือกผู้นำด้านพิธีกรรมนั้น นางไพเล่าว่า การเลือกผู้นำด้านนี้ผู้อาวุโสจะคัดเลือกจากบุคคลที่เคยบวชเป็นพระ มีความรอบรู้ในพิธีกรรมและพุทธศาสนาอย่างถ่องแท้ ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม น้ำเสียงดี มีความซื่อสัตย์ เสียสละเพื่อส่วนรวม อายุ 50 ปีขึ้นไป บุคคลที่มีคุณสมบัติดังที่กล่าวมาข้างต้นจะถูกเสนอชื่อในโบสถ์ในวันที่ประชาชนไปทำบุญมาก ๆ เช่น วันเข้าพรรษาหรือออกพรรษา นางไพจึงยกมือให้หนานอ้ายเพราะหนานอ้ายมีคุณสมบัติที่จะเป็นผู้นำด้านพิธีกรรมได้ดี (สัมภาษณ์ นางไพ ทนทาน อายุ 36 ปี)

อ้อยวง ภูมา เป็นน้องของอ้อยปิ่น กุลนางวงศ์ ซึ่งอพยพตามพ่อแม่มาจากจังหวัดน่าน ในเวลาต่อมาได้แต่งงานกับนายปิ่น มีลูก 4 คน มีอาชีพรับจ้างทั่วไป ปัจจุบันอาศัยอยู่กับลูกสาวชื่อ อัมพร มีอาชีพขายอาหารสำเร็จรูปและรับจ้างทำอาหารกลางวันของโรงเรียนบ้านสบเป่า

อ้อยวง เล่าว่า ในอดีตการเลือกผู้นำหมู่บ้านเรามีเกณฑ์การเลือกหลายขั้นตอน ในการเลือกผู้นำทางการเมืองจะเลือกจากบุคคลที่เคยได้รับเลือกเป็นคณะกรรมการกลุ่ม ทั้งผู้นำกลุ่มที่เป็นทางการเมืองและไม่เป็นทางการเมืองตามลำดับ ในการเลือกอ้อยจะเลือกคนที่มีความรู้ ความสามารถทั้งจากประสบการณ์ชีวิตและความรู้ที่เกิดจากความใฝ่ศึกษาจนเป็นที่ยอมรับ เป็นบุคคลที่มีความซื่อสัตย์ เสียสละเพื่อส่วนรวม พูดจริงทำจริง มีความอดทนอดกลั้น มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความยุติธรรมประพฤติตัวเป็นคนดีมีคุณธรรม เป็นผู้นำกลุ่มทั้งที่เป็นทางการเมืองและไม่เป็นทางการเมือง เช่น กลุ่มเหมืองฝาย กลุ่มฉาบปูน กลุ่มกรรมการหมู่บ้าน หากว่ามีคุณสมบัติตามที่กล่าวมา ถ้ามีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีวิญญูดีเหมาะสมคือมีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป และมีความสามารถที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน จะได้รับเลือกเป็นผู้นำหมู่บ้าน ดังเช่น อ้อยวงเลือกพ่ออ้อยคำจินะ และพ่ออ้อยปิ่น กุลนางวงศ์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน

การเลือกผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบัน อ้อยเลือกนายสำราญ เพราะนายสำราญมีความรู้ความสามารถจากการได้ติดตามหนานมอญผู้เป็นพ่อออกไปค้าขายนอกชุมชนเป็นประจำ จึงได้เรียนรู้การพูดเจรจาต่อรอง เรียนรู้การเปลี่ยนแปลงภายนอกชุมชน มีลักษณะผู้นำเหมือนกับพ่อ เป็นคนหนุ่มมีอัธยาศัยดีเข้ากับคนได้ทุกประเภท เป็นคนกว้างขวางรู้จักคนมาก พูดจริงทำจริง เสียสละเพื่อกิจกรรมส่วนรวมอยู่สม่ำเสมอ มีความซื่อสัตย์ มีความยุติธรรมอย่างเสมอภาค มีฐานะทางเศรษฐกิจดีเพราะสามารถเสียสละเวลาไปติดต่อธุระให้ชาวบ้านและยังมีบทบาทเป็นตัวแทนชาวบ้านไปขอคำรื้อถอนอย่างเป็นธรรมจากการขยายถนนของรัฐและยังเป็นตัวแทนไปติดต่อขอโฉนดที่ดินให้ชาวบ้าน

สำหรับการเลือกอาจารย์วัด อ้อยจะเลือกตามที่กลุ่มอาวุโสเสนอชื่อมาให้เลือกในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันเข้าพรรษาหรือวันออกพรรษา กลุ่มผู้อาวุโสจะคัดเลือกเอาคนที่

เคยบวชเป็นพระมาอย่างน้อย 5 พรรษา ก่อนจะบวชเป็นพระต้องบวชเณรมาก่อน มีความรอบรู้ในประเพณี และวัฒนธรรม พิธีกรรมเป็นอย่างดี เป็นคนดีมีคุณธรรม ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเสียสละ มีความรับผิดชอบสูง มีความอดทนอดกลั้น น้ำเสียงดี หลังจากคัดเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติแล้วก็จะเสนอชื่อกลางโบสถ์เพื่อยกมือลงประชามติ

การเลือกผู้นำกลุ่มเหมืองฝาย อู๋เลือกอู๋คำ จินะ เป็นผู้นำเพราะว่าอู๋คำเป็นคนซื่อสัตย์ไม่เป็นคนคดโกง ไม่เห็นแก่อำมิสสินจ้าง ผิดก็ว่าไปตามผิด มีความเด็ดเดี่ยวในการตัดสินใจ มีความรับผิดชอบ อดทนอดกลั้น มีความรอบรู้ในกิจกรรมที่รับผิดชอบ มีความยุติธรรม เป็นคนดี มีคุณธรรม

สำหรับการเลือกผู้นำด้านการรักษาพยาบาล ชาวบ้านจะดูจากความรู้ความสามารถในการรักษาพยาบาลจนเป็นที่ยอมรับของทุกคน ในการเลือกชาวบ้านจะใช้เกณฑ์ในการยอมรับจากการที่รักษาพยาบาลด้วยความเสียสละไม่มุ่งหวังในค่าตอบแทน รวมทั้งการประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม อู๋ยวง ให้การยอมรับอุดหนุนในการรักษาพยาบาล การถูกงูพิษกัด เป็นกลุ่มพิชป่าเฮ้งไข่ปลา (งู สวัด) ด้วยการใช้อาณากรรม ในการรักษาอู๋ยวงจะไม่ผูกพันกับทรัพย์สินค่าตอบแทนใด ๆ ทำไปเพื่อช่วยชาวบ้าน อู๋ยวงจึงเป็นที่ยอมรับนับถือทั้งในชุมชนและนอกชุมชน (สัมภาษณ์ อู๋ยวง ภูมา อายุ 71 ปี)

ลุงโล่ง บ้านเดิมอยู่บ้านร่องบัวลอย อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย มีอาชีพตีบสามล้อในอำเภอเมืองเชียงราย ต่อมาอพยพตามพ่อเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชน มีอาชีพรับจ้างทั่วไป และได้แต่งงานกับนางทอน เมื่อนั้น มีบุตร 1 คน หลังจากนั้นได้หย่าร้างกับนางทอน ได้ไปประกอบอาชีพตีบสามล้อรับจ้างในเมืองเชียงรายอีกครั้งหนึ่ง โดยเช่ารถสามล้อจากเจ้าแก้วในเมือง ต่อจากนั้นได้แต่งงานกับนางคำ ชาวจังหวัดสุรินทร์แล้วพามาอาศัยอยู่ในชุมชน โดยมารับจ้างดูแลสวนให้นายสำราญ นายสำราญเห็นว่าลุงโล่งเป็นคนขยัน มีความรับผิดชอบ มีความกตัญญูจึงยกที่ดินให้ ลุงโล่ง 1 แปลง ไว้สำหรับปลูกบ้าน

ลุงโล่ง บอกว่า “เขาจะเลือกเอาคนมั่ง คนมี และคนที่มีความรู้มาเป็นผู้นำบ้านเขา” เมื่อก่อนชาวบ้านจะให้ความสำคัญกับคนที่เคยบวชเรียนในวัดเป็นผู้นำ ชาวบ้านจะให้การยกย่องคนที่เคยบวชว่าเป็น “น้อย” (คนที่เคยบวชเป็นเณร) และ “หนานน” (คนที่เคยบวชเป็นพระ ถือว่าเป็นคนที่มีความรู้ ความสามารถ) แต่ชาวบ้านยังต้องตรวจสอบดูว่าเขาเป็นคนดีจริงหรือเปล่า หมายถึง เป็นคนที่ซื่อสัตย์ เสียสละ โดยเลือกให้เป็นผู้นำกลุ่มต่าง ๆ เสียก่อน เช่น พ่ออู๋คำ เคยเป็นผู้นำกลุ่มเหมืองฝาย หนานนมอญเคยเป็นกรรมการหมู่บ้าน หากผู้นำคนไหนมีความ

สามารถจริง เป็นคนที่ซื่อสัตย์ เสียสละ ก็เลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน จะเห็นจากการที่ชาวบ้านเลือกพ่อหนานปัญญา หนานมอญ ซึ่งเป็นผู้นำในอดีตของชุมชน ผู้นำเหล่านี้ล้วนผ่านการขัดเกลาพฤติกรรมจากวัดให้เป็นไปตามความคาดหวังของชุมชน ภายหลังเมื่อพระเณรศึกษาไปได้ระยะหนึ่งแล้วก็สึกออกมาเป็นฆราวาส และนำเอาความรู้ที่ได้จากวัดมาช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ทั้งทางด้านการพยาบาล การป้องกันรักษาความปลอดภัย และงานอื่น ๆ บุคคลทั่วไปที่ไม่มีความรู้ ต้องเข้ามาขอความช่วยเหลือ นอกจากชาวบ้านจะเลือกบุคคลที่ผ่านการเรียนรู้มาจากวัด แล้วยังต้องดูคุณสมบัติด้านอายุด้วย บุคคลที่จะมาเป็นผู้ใหญ่บ้านได้นั้นจะต้องบรรลุนิติภาวะที่ชุมชนกำหนดคือ อายุ 40 ปีขึ้นไป เพราะการเป็นผู้ใหญ่บ้านนั้นจะต้องใช้ความสามารถและประสบการณ์แก้ปัญหา เช่น ชาวบ้านเลือกหนานมอญเป็นผู้ใหญ่บ้านขณะที่อายุได้ 42 ปี หรือชาวบ้านเลือกอู่คำเป็นผู้ใหญ่บ้านเมื่ออยู่ในวัย 45 ปี

การเลือกผู้นำทางการเมืองในปัจจุบัน ลุงจะเลือกคนที่มีฐานะดีเพราะจะได้พึ่งพาด้านการซื้อสินค้าทางการเกษตร เช่น ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ ยาฆ่าแมลง รวมทั้งการกู้ยืมเงิน เป็นคนหนุ่มมีการศึกษาหรือประสบการณ์ชีวิตจากการออกไปค้าขายนอกชุมชนทำให้สามารถเรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงภายนอกชุมชน เป็นคนที่มีน้ำใจชอบช่วยเหลือชาวบ้านอยู่เสมอ มีความยุติธรรมกับทุกคน มีความซื่อสัตย์ พูดเก่ง มนุษย์สัมพันธ์ดีเข้ากับคนได้ทุกคนไม่ว่าจะเป็นคนจนหรือคนรวย มีความเด็ดขาด มีสติจะพูดแล้วทำตามคำพูด นอกจากนี้ลุงยังดูว่ามีพ่อเคยเป็นผู้ใหญ่บ้านหรือเปล่า หากมีพ่อเคยเป็นผู้นำที่ดีลุงก็จะเลือกเพราะเชื่อว่าลุงก็สามารถเป็นผู้นำได้

ส่วนการยอมรับผู้นำทางการเมืองด้านการรักษาพยาบาล (หมอพื้นเมือง) ของชุมชนก็ยังมีอยู่ควบคู่ การรักษาแผนปัจจุบัน เช่น การต่อกระดูกที่หัก ผู้ป่วยจะไปเข้าเฝ้าที่โรงพยาบาลและให้พ่ออู่รอดเป่าด้วยคาถาประเภทข่มเย็นควบคู่ไปด้วย ชาวบ้านเชื่อว่าจะทำให้หายเป็นปกติเร็วขึ้น สำหรับการคัดเลือกบุคคลที่จะมาเป็นหมอเมืองได้จะต้องได้รับการยอมรับในการรักษาพยาบาลตั้งแต่รุ่นพ่อมาแล้ว ชาวบ้านเชื่อว่าวิชาอาคมประเภทข่มเย็นนี้ถ้าพ่อมีวิชาการรักษาพยาบาลที่เก่งแล้วสามารถถ่ายทอดให้ลูกรักษาเก่งได้เช่นกัน ลุงโล่งบอกว่าคาถาข่ม (คงกระพัน) เป็นคาถาที่อยู่ในประเภทอื่น บุคคลที่มีคาถาประเภทนี้จะเก็บเงินทองไม่อยู่ ส่วนคาถาเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลเป็นประเภทข่มเย็น คนที่สามารถเรียนคาถาทั้ง 2 ประเภทนี้ (ใช้อำนาจจิตวิเศษได้) จะต้องเป็นคนมีสติจะ ซื่อสัตย์ อยู่ในศีลธรรม การสร้างอำนาจในตนเองที่เกิดจากการศึกษาธรรมชาติและสังคมโดยไม่ผูกพันกับทรัพย์สินหรือฐานะทางเศรษฐกิจ แสดงให้เห็นถึงการมีอำนาจเหนือธรรมชาติที่มาจากการใช้คาถาอาคมหรือไสยศาสตร์เป็นหลัก บุคคลที่มีลักษณะพิเศษเช่นนี้เรียกว่า ผู้วิเศษ ดังกรณีของพ่ออู่รอดที่สามารถเป่าคาถา (แสดงอำนาจจิต) รักษาคนที่ถูกงูพิษกัดให้หายเป็นปกติจนเป็นที่ยอมรับทั้งในและนอกชุมชน

ลุงโล่ง บอกว่า การเลือกผู้นำด้านพิธีกรรม เป็นการเลือกที่มีข้อแตกต่างจากการเลือกผู้นำประเภทอื่น ๆ กล่าวคือ การเลือกผู้นำประเภทนี้จะเลือกบุคคลที่ผ่านการบวชมาเท่านั้น เพราะผู้นำด้านนี้จำเป็นต้องมีความรู้ มีความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ผู้ที่จะได้รับเลือกต้องผ่านการบวชเป็นพระมาก่อนเท่านั้น (สัมภาษณ์ ลุงโล่ง รัตน อายุ 42 ปี)

### สรุป ระบบคิดการเลือกผู้นำของกลุ่มที่มีฐานะยากจน

ในอดีตชุมชนต้องพึ่งตนเองทั้งทางด้านการผลิต การต่อสู้กันภัยธรรมชาติ การต่อสู้กับโรคภัยไข้เจ็บต่อการสู้กับโจรผู้ร้าย ชาวบ้านจะเลือกผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ โดยชาวบ้านจะให้การยอมรับบุคคลที่เคยบวชเป็นพระหรือเณร ชาวบ้านถือว่าบุคคลที่ผ่านการบวชเป็นบุคคลที่มีความรู้ มีศีลธรรม โดยชาวบ้านจะยกย่องบุคคลที่เคยบวชเป็นพระว่า “หนาน” หรือบุคคลที่เคยบวชเป็นเณรว่า “น้อย” และต้องเป็นคนที่มีความใจซื่อสัตย์ช่วยเหลือชาวบ้าน และช่วยเหลือส่วนรวม ซื่อสัตย์ สุจริต มีลักษณะเป็นนักเลงเพื่อสามารถป้องกันอันตรายจากโจรผู้ร้าย

อีกประการหนึ่งชาวบ้านจะยอมรับบุคคลที่มีความรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกชุมชนมากกว่าคนทั่วไป อันได้แก่พ่อค้าที่ออกไปติดต่อค้าขายอยู่นอกชุมชนเป็นประจำ หรือพ่อค้าที่เข้ามาอยู่อาศัยในชุมชน ทำให้บุคคลเหล่านี้ได้เรียนรู้และมีความคิดก้าวหน้ากว่าคนทั่วไปทำให้สามารถมองเห็นปัญหา วิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและสามารถเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เช่น การสร้างฝายกักเก็บน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร

นอกจากความรู้ความสามารถ ประสบการณ์จากการออกไปเรียนรู้นอกชุมชนของบุคคลแล้วยังมีคุณสมบัติด้านคุณธรรมของบุคคลต่าง ๆ อันได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต มีความยุติธรรม การเสียสละเพื่อส่วนรวม ที่สำคัญต้องเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์และมีน้ำใจ การเลือกคนที่มีฐานะดีมาเป็น ผู้นำชาวบ้าน จะได้พึ่งพาอาศัยผู้นำทั้งการกู้ยืมเงิน การเช่าที่ดิน การพึ่งพาอาศัยรถยนต์ไปส่งโรงพยาบาล ชาวบ้านเชื่อว่าการเลือกผู้นำที่มีฐานะดีเขาจะไม่โกงเงินของหมู่บ้าน และยังได้ทำงานเป็นตัวแทนของชาวบ้านอย่างเต็มที่ ไม่เสียเวลาไปหาเงินมาเลี้ยงครอบครัวของตนเอง โดยชาวบ้านจะเลือกบุคคลที่คุณสมบัติตามที่กล่าวมาข้างต้นเป็นผู้นำกลุ่มต่าง ๆ เช่น ผู้นำกลุ่มเหมืองฝาย กรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการ กลุ่มฌาปนกิจ เป็นต้น เพื่อตรวจสอบว่าเป็นคนดีมีความจริงหรือไม่ จากนั้นชาวบ้านจะเลือกบุคคลที่มีความสามารถแก้ปัญหา การขาดแคลนน้ำทำการเกษตรในฤดูแล้งได้ ถือว่าเป็นปัญหาวิกฤตของชุมชน ซึ่งชาวบ้านมี

อาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพของชุมชน และต้องบรรลุนิติภาวะที่ชุมชนกำหนดคือ อายุ 40 ปีขึ้นไป ชาวบ้านจะเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน

ส่วนผู้นำทางด้านการรักษาพยาบาลและผู้นำด้านพิธีกรรมจะมีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน ผู้นำด้านการรักษาพยาบาลจะเป็นผู้นำที่มีความเชี่ยวชาญการผสมสมุนไพรใช้เพื่อยาในการรักษาและการรักษาด้วยคาถาอาคมประเภทข่มเข็น ในการเรียนคาถาอาคมให้ขลัง (ใช้ได้ผล) ผู้เรียนจะต้องเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์สุจริต มีสัจจะ มีความกตัญญู เป็นคนที่อยู่ในศีลธรรมเท่านั้นจึงจะสามารถใช้คาถาอาคมในการรักษาพยาบาลได้ผล ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สนองตอบต่อการยอมรับของชุมชน หากสามารถทำการรักษาพยาบาลคนที่เจ็บป่วยให้หายได้ก็จะได้รับความเคารพนับถือเป็นที่พึ่งของชาวบ้าน

สำหรับการเลือกผู้นำด้านพิธีกรรม ชาวบ้านจะเลือกบุคคลที่ผ่านการบวชเป็นพระเท่านั้นและมีคุณสมบัติเป็นคนซื่อสัตย์ สุจริต เพราะผู้นำด้านพิธีกรรมจะมีหน้าที่เก็บรักษาเงินของวัดด้วย

ปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ชาวบ้านจะเลือกบุคคลที่จบการศึกษาสูงหรือมีประสบการณ์ชีวิตจากการไปติดต่อค้าขายอยู่เป็นประจำทำให้ได้รู้จักบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ภายนอกชุมชน หรือได้รับประสบการณ์ทั้งจากการขัดเกลาโดยตรงจากครอบครัว จากสถาบันการศึกษาและประสบการณ์จากการขัดเกลาโดยอ้อมจากการมีชีวิตและประสบการณ์ที่หลากหลายสามารถทำให้เกิดความแตกต่างกับบุคคลทั่วไปในชุมชน ในความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตและสังคม นอกจากนั้นชาวบ้านยังนิยมเลือกคนหนุ่มที่มีความกระฉับ กระฉ่องว่องไว มีมนุษยสัมพันธ์ดี พูดเจรจาต่อรองเก่ง สามารถเป็นตัวแทนชาวบ้านในการติดต่อกับราชการได้ และต้องเป็นบุคคลที่มีน้ำใจชอบช่วยเหลือชาวบ้านเสียสละเพื่อส่วนรวม และต้องเป็นคนรวย ชาวบ้านเชื่อว่าคนรวยจะไม่โกงเงินของหมู่บ้านต่าง ๆ เช่นเงินบริจาคนในวัด เงินงบพัฒนาหมู่บ้าน แล้วยังได้พึ่งพาอาศัยผู้นำกู้ยืมเงินหรืออาศัยรถยนต์ของผู้นำช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ชาวบ้านจะเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติที่กล่าวมาข้างต้นเป็นผู้ใหญ่บ้าน

ส่วนบุคคลที่มีความรู้ความสามารถด้านคาถาอาคมชาวบ้านบางส่วนยังให้การยอมรับในการรักษาพยาบาลควบคู่ไปกับการรักษาแผนปัจจุบัน เช่น กระจุกหัก ภูพิษกัถ คุ้มพิษ ภูสวัถ บุคคลที่จะได้รับการยอมรับจากชาวบ้านในการรักษาพยาบาล นอกจากจะเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการรักษาพยาบาล ยังต้องเป็นคนมีคุณธรรม ศีลธรรม ไม่ผูกพันกับทรัพย์สินจึงจะสามารถใช้คาถารักษาพยาบาลให้เกิดประสิทธิผลและได้รับการยอมรับนับถือจากชาวบ้านทั้งในชุมชนและนอกชุมชน

ส่วนการเลือกผู้นำกลุ่มต่าง ๆ หรือผู้นำที่ไม่เป็นทางการยังใช้คุณสมบัติ ความซื่อสัตย์ สุจริต ความเสียสละเพื่อส่วนรวม รักความยุติธรรม มีฐานะมั่นคงและเป็นคนมีน้ำใจ ชอบช่วยเหลือผู้อื่นอย่างสม่ำเสมอ แต่การเลือกผู้นำทางการมีการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ชาวบ้านจะเลือก ผู้นำทางการที่เป็นคนหนุ่ม มีการศึกษาสูงหรือมีความสามารถในการพูดเจรจาต่อรองมีมนุษยสัมพันธ์ดี มีลักษณะเป็นผู้นำ มีความซื่อสัตย์ สุจริต เสียสละ เป็นคนมีน้ำใจชอบช่วยเหลือ ผู้อื่นเสมอ ส่วนมากจะเลือกบุคคลที่พอเคยเป็นผู้นำทางการมาก่อน

## 2. ระบบคิดในการเลือกผู้นำของชาวบ้านกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง

นางแสงเดือน เป็นบุตรของพ่ออุ้ยวงศ์ แม่อุ้ยสา กาบผัก มีอาชีพค้าขายขนมหวานในตลาด นางแสงเดือนเคยมีฐานะจากการที่สามีไปทำงานอยู่ประเทศญี่ปุ่น จนสามารถซื้อที่ดินได้มากพอกับการผลิตเพื่อขาย 20 กว่าไร่ และสร้างบ้านใหม่

นางแสงเดือนเป็นหลานลุงทอง (ลูกพี่สาวของลุงทอง) ลุงทองเป็นลูกน้องชายของอุ้ยปิ่น ซึ่งมีเชื้อสายมาจากเมืองน่าน ปัจจุบันนางแสงเดือนเป็นเหรียญกษัตริย์เก่า เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้ด้วย

นางแสงเดือน บอกว่า การเลือกผู้นำบ้านเราจะเลือกคนที่มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความรับผิดชอบ ขยัน มีความยุติธรรม มีความสามารถ คนที่มีคุณสมบัติดังกล่าวจะได้รับการเลือกให้เป็นผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน หากผู้นำต่าง ๆ สามารถแสดงความรู้ ความสามารถบนพื้นฐานคุณธรรม ความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ ขยันขันแข็งและถ้าคนไหนมีฐานะรวยก็จะได้รับการเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้านในเวลาต่อมา นางแสงเดือนบอกว่า “คนดีแต่ ใจกำนักล้า” (ถ้าเลือกคนดีแต่ยากจนเหมือนกับเราให้เขาทำงานหนักเกินตัว

การเลือกผู้นำเราจะนิยมเลือกคนที่มีความคิดก้าวหน้าสมัยใหม่ เน้นการพัฒนาความเป็นอยู่ของชาวบ้านเป็นหลัก เสียสละเพื่อส่วนรวม ซื่อสัตย์ สุจริต ที่สำคัญต้องเป็นคนรวย จะได้มีเวลาดูแลสารทุกข์ของชาวบ้าน ไม่มัวแต่ไปหาเงินเพียงอย่างเดียวและต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีเข้ากับคนได้ทุกเพศทุกวัย กรณีที่เลือกหนานมอญเป็นผู้นำเห็นว่าหนานมอญเป็นคนที่มีความคิดก้าวหน้าเป็นคนแรกที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานของชุมชน โดยปลูกพืชหลายอย่างทั้งระยะสั้นและระยะยาว ขุดบ่อเก็บน้ำและเลี้ยงปลาเน้นให้ครอบครัวพอกินเป็นหลัก หลังจากนั้นก็นำให้เพื่อนทำตามปรากฏว่าหลายครอบครัวมีกิน สามารถมีเก็บเพิ่มขึ้นเพราะไม่ต้องซื้ออาหารการกิน นอกจากนั้นหนานมอญยังมีบทบาทในการประสานติดต่อพ่อค้าจากนอกชุมชนมาซื้อผลผลิตจากชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านขายผลผลิตได้ราคาดี นับว่าหนานมอญเป็นคนที่กล้าทดลองทำสิ่งใหม่ ๆ เรียนรู้ทดลองผิดลองถูก ช่วงแรกอาจไม่ถูกยอมรับและชาวบ้านว่า “เป็นผีบ้า”

เรื่องฐานะทางเศรษฐกิจเป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับการเป็นผู้ใหญ่บ้าน เพราะว่าผู้ใหญ่บ้านต้องไปติดต่อกับหน่วยงานของรัฐ เช่น ไปเซ็นรับรองการมีบัตรประชาชนหรือไปติดต่oprะสานงานภายนอกชุมชนอยู่เป็นประจำ คนที่เป็นผู้ใหญ่บ้านต้องเสียสละทั้งเงินทองและเวลา หากเลือกคนดีแต่ยากจนก็เหมือนกับไปทำลายเขาและครอบครัวของเขาด้วย

นางแสงเดือน บอกว่า คนที่มีฐานะดีในชุมชนมักจะเป็นผู้นำของหมู่บ้าน ฉะนั้นลูกหลานของผู้นำเหล่านี้จะมีโอกาสได้เรียนรู้บทบาทการเป็นผู้นำจากพ่อและแม่ สิ่งเหล่านี้คือประสบการณ์ในวัยเด็กที่มีส่วนหล่อหลอมผู้นำให้มีอุดมการณ์ ประสบการณ์ และบุคลิกภาพที่เหมาะสมที่จะเป็นผู้นำนางแสงเดือนบอกว่าการที่บุคคลสามารถสร้างบ้านหลังใหญ่ในชุมชนทำให้ลูกเมียอยู่กันอย่างสุขสบายถือว่าเป็นผู้นำครอบครัวที่ดีและสามารถเป็นผู้นำของชุมชนได้ เช่น นายอุดม และนายสำราญ ทั้ง 2 คน สามารถสร้างฐานะจนร่ำรวยและเป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน

สำหรับการเลือกผู้นำที่ไม่เป็นทางการชาวบ้านจะใช้เกณฑ์เช่นเดียวกับการเลือกทางการ กล่าวคือ บุคคลนั้นเป็นคนดี มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม มีความซื่อสัตย์สุจริต มนุษย์สัมพันธ์ดีเข้ากับชาวบ้านได้ทุกคน ส่วนความรู้ ความสามารถของแต่ละคนนั้นจะมีโอกาสแสดงก็ต่อเมื่อชุมชนเกิดวิกฤตปัญหา หากบุคคลใดแสดงความสามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้ บุคคลนั้นก็จะได้รับการยอมรับหรือเลือกให้เป็นผู้นำหรือคณะกรรมการกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน หากมีฐานะเศรษฐกิจดีก็จะได้รับเลือกเป็นผู้นำทางการต่อไป (สัมภาษณ์ นางแสงเดือน เรือนสิทธิ์ อายุ 30 ปี)

ลุงแก้วมา เป็นคนดั้งเดิมในท้องถิ่น แต่งงานกับนางปู เป็นลูกพี่ของลุงโล่ง รจนา และเป็นพี่สาวของป้าแก้ว ลุงเพชร ใจดี หลังจากแต่งงานแล้วมีลูก 2 คน ลุงแก้วมาเขียนฐานะทางเศรษฐกิจจากการที่ลูกสาวไปทำงานประเทศญี่ปุ่น จนสามารถซื้อที่นาได้ 12 ไร่ สร้างบ้าน 1 หลัง ลุงแก้วมามีอาชีพทำนา จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

ลุงแก้วมา เล่าว่า การเลือกผู้นำทางการบ้านเรามีเกณฑ์การเลือกหลายขั้นตอน เริ่มต้นชุมชนจะคัดเลือกบุคคลที่มีลักษณะเป็นผู้นำ โดยดูจากการพูดจา มีเหตุผลน่าเชื่อถือหรือไม่ มีมนุษยสัมพันธ์ดีและเป็นคนกล้าพูด กล้าทำ ขยันขันแข็ง มีความซื่อตรง บุคคลที่กล่าวมาข้างต้นพออายุได้ประมาณ 20 ปีกว่า ๆ บุคคลเหล่านี้มักจะได้รับเลือกให้เป็นประธานเขตหรือคณะกรรมการกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ คณะกรรมการกลุ่มเหมืองฝาย คณะกรรมการกลุ่มฌาปนกิจ คณะกรรมการวัด กลุ่มเยาวชน เป็นต้น ยกตัวอย่างเช่น ชาวบ้านเลือกนายเดชเป็นประธานเขต อายุเพียง 23 ปี ชาวบ้านเห็นว่านายเดชมีความรับผิดชอบดี เป็นคนที่พูดจาตรงไปตรงมาถูกก็ว่าไปตามถูก ผิดก็

ว่าไปตามผิด ในเวลาต่อมาชาวบ้านก็เลือกนายเดชเป็นหัวหน้าเหมืองฝาย นายเดชก็สามารถพัฒนาเหมืองฝาย โดยร่วมกับนายสำราญผู้ใหญ่วัยบ้านของบประมาณจากจังหวัดทำการสร้างฝาย ประชาอาสาแห่งแรกของจังหวัดเชียงราย และสามารถพัฒนาเหมืองฝาย จนกระทั่งเป็นตัวแทนจังหวัดเชียงรายเข้าประกาศฝายประชาอาสาในระดับภาค ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับที่ 1 ได้รับเงินรางวัลจำนวน 200,000 บาท แล้วคณะกรรมการเหมืองฝายนำโดย นายเดชได้นำรางวัลมาพัฒนาฝายให้ดียิ่งขึ้นด้วยความบริสุทธิ์จิตธรรม ไม่มีนอกไม่มีใน (ไม่โกง) สามารถชี้แจงให้ชาวบ้านได้อย่างโปร่งใส จนชาวบ้านเกิดความไว้วางใจในความซื่อสัตย์ ต่อมาชาวบ้านจึงเลือกนายเดชเป็นตัวแทนเขตเพื่อเป็นคณะกรรมการฌาปนกิจของชุมชน “ถึงบ่าเดชจะเป็นคนจั้น แต่มันก่อเป็นคนซื่อ ถ้ามันเป็นคนบ่ซื่อ มันก่อโกงเงินตอนมันเป็นหัวหน้าเหมืองฝายนั้นแล้ว เขาจึงไว้วางใจมัน”

ด้วยความที่เป็นคนซื่อสัตย์สุจริตของนายเดช จึงได้รับการโหวตจากคณะกรรมการให้เป็นประธานกลุ่มฌาปนกิจของชุมชน เพราะประธานมีหน้าที่ควบคุมบัญชีคนเข้า-คนออก รายรับ-รายจ่ายและประชาสัมพันธ์ชี้แจงผลประโยชน์ต่อชาวบ้าน

ปี พ.ศ. 2534 บ้านสบเป่าได้แยกหมู่บ้านเพิ่มอีก 1 หมู่บ้าน คือ บ้านสบเป่าใหม่ หมู่ที่ 14 มีผู้ลงสมัครเป็นผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 5 คน ได้แก่ 1. นายอุดม จันตะวงศ์ 2. นายเดช ธรรมสอน 3. นาย แก้ว ยะขัติ 4. นายเล็ก เนื่องัน และ 5. นายเพียร หาญใจ ในจำนวนผู้สมัครทั้ง 5 คน นายอุดมมีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าทุกคน โดยจากการสร้างบ้านไม้หลังใหญ่กว่าใครในชุมชน และมีรถยนต์ขับด้วย ลูกแก้วมา เล่าว่าในวันเลือกตั้งผู้สมัครแต่ละคนจะฆ่าไก่ หมู วัว เลี้ยงชาวบ้านตามแต่ฐานะของตนเองที่จะเลี้ยงได้ ในวันนั้นบ้านนายอุดมได้ฆ่าวัว จำนวน 7 ตัว ส่วนบ้านนายเดช ฆ่าไก่ 2 ตัว ส่วนบ้านผู้สมัครคนอื่น ๆ ได้ฆ่าหมูคนละ 1 ตัว หลังจากลงคะแนนผลปรากฏว่านายอุดมชนะขาดลอยชาวบ้านให้เหตุผลว่านายอุดมเป็นคนรวยและจบการศึกษาระดับอนุปริญญาเป็นคนแรกของหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงพากันเลือกนายอุดม

ลูกแก้วมา บอกว่า ปัจจุบันการเลือกผู้นำทางการ แตกต่างกับในอดีต เราจะเลือกผู้นำทางการที่เป็นคนหนุ่มมีการศึกษาสูงหรือมีประสบการณ์ชีวิต จากการที่ออกไปค้าขายติดต่อนายทุนภายนอกชุมชน เพราะว่านายทุนมักจะมีน้กการเมืองสนับสนุนหรือเป็นน้กการเมืองระดับประเทศ (สส.) หากผู้ที่เราเลือกมีความสัมพันธ์กับน้กการเมืองเหล่านี้ก็จะสามารถดึงงบประมาณเข้าหมู่บ้านของเราได้ง่าย หรือมีเส้นสายในการขอโฉนดที่ดินให้ชาวบ้าน นอกจากนั้นการเลือกผู้นำที่มีการศึกษาสูงจะารู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงสมัยใหม่ การติดตามข้อมูลข่าวสารจำเป็นจะต้องใช้ความรู้พื้นฐานมากพอสมควร ต้องเป็นคนที่มึนุษย์สัมพันธ์ ชอบช่วยเหลือคนอื่นอยู่เสมอ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบ มีความกระตือรือร้น

กระฉับกระเฉงว่องไวในการทำงาน ที่สำคัญต้องมีฐานะดี ลูกก็จะเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน ดังกรณี  
ที่ลูกเลือกนายสำราญ นายอุดมเป็นผู้ใหญ่บ้าน ต่อมาลูกยังเลือกนายสำราญเป็นกำนันตำบล  
แม่เปาอีก

การเลือกผู้นำด้านพิธีกรรม ลูกแก้วมาบอกว่า จะเลือกบุคคลที่เคยบวชเป็นพระมา  
ก่อน เป็นบุคคลที่เป็นที่ยอมรับในการประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม มีความรอบรู้ใน  
ประเพณี วัฒนธรรม เป็นอย่างดี มีความซื่อสัตย์สุจริต มีคุณธรรม เสียสละเพื่อส่วนรวมอย่าง  
สม่ำเสมอ มีความอดทนอดกลั้น มีความรับผิดชอบ มีน้ำเสียงดี พูดจาน่าเชื่อ มีอายุตั้งแต่ 50 ปี  
ขึ้นไป กลุ่มอาวุโสจะเสนอชื่อให้เลือกในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ชาวบ้านไปทำบุญพร้อมกัน  
ที่วัด โดยการยกมือลงประขามติ (สัมภามณ์ ลูกแก้วมา หิริญคำ อายุ 60 ปี)

นายสวัสดิ์ เดิมอาศัยอยู่ ตำบลต้า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย อพยพมาอยู่ในชุมชน  
โดยมารับจ้างทำนาให้อู้อยสม ซึ่งเป็นพ่อของนายอุดม นายสวัสดิ์ได้รับการช่วยเหลือจากอู้อยสม  
ในฐานะที่พ่อของนายสวัสดิ์เป็นน้องชายของอู้อยสม นายสวัสดิ์ได้แต่งงานกับนางทอนมีลูกสาว  
1 คน หลังจากแต่งงานนายสวัสดิ์ก็เก็บหอมรอมริบจนสามารถซื้อที่นาได้ 10 กว่าไร่ ต่อมาลูก  
สาวได้แต่งงานกับพ่อค้าขายเนื้อหมูในเมืองเชียงราย และลูกเขยได้มาขุดบ่อปลาให้นายสวัสดิ์  
เลี้ยงควบคู่กับการทำนาทำให้นายสวัสดิ์มีรายได้เพิ่มขึ้น การศึกษาเรียนจบชั้นประถมศึกษา  
ปีที่ 4

นายสวัสดิ์ บอกว่า การเลือกบุคคลที่เป็นผู้นำบ้านเรานั้นมีเกณฑ์ในการเลือกหลาย  
ประการ ประการแรกต้องเลือกบุคคลที่มีลักษณะเป็นผู้นำที่มีความรู้ ความสามารถ กล้าคิด กล้า  
พูด อย่างมีเหตุผล เป็นคนที่พูดแล้วทำไม่ได้ดีแต่พูด คิดทำในสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์และ  
สอดคล้องกับปัญหาของชุมชน ชาวบ้านจะพิสูจน์จากคุณธรรมพื้นฐานของครอบครัวของ  
บุคคลนั้น หากพ่อแม่เป็นคนดีมีคุณธรรมชาวบ้านเชื่อว่าลูกก็เป็นคนมีคุณธรรมด้วย บุคคลนั้นก็  
จะถูกเลือกเป็นผู้นำกลุ่มต่าง ๆ เช่น อู้อยคำเป็นคนที่เกิดแก้ปัญหาพริกสดเน่า โดยการนำพริกสด  
มาตากแห้ง แล้วอู้อยคำยังชวนเพื่อรับซื้อพริก ไปขายนอกชุมชน บทบาทที่สำคัญอีกบทบาทหนึ่ง  
ของอู้อยคำคือ การแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำทำการเกษตรในฤดูแล้ง โดยการเสนอสร้างฝายกัก  
น้ำจนสำเร็จ ชาวบ้านจึงเลือกเป็นหัวหน้าเหมืองฝาย หลังจากนั้นชาวบ้านเลือกให้เป็นผู้ใหญ่  
บ้านเพราะเห็นว่ามีความดีและซื่อสัตย์ เสียสละ เพื่อชุมชนตลอดมา

ในสมัยก่อนหมู่บ้านขึ้นอยู่กับปกครองของอำเภอเทิง ระยะทางไกลเดินทางก็  
ลำบาก ทางอำเภอไม่สามารถจัดเจ้าหน้าที่มาดูแลชาวบ้านทั่วถึง ขโมยก็เยอะ ชาวบ้านจึง  
ต้องการผู้นำเป็นนักเลงจะได้อุปถัมภ์ปกป้องรักษาทรัพย์สินของชาวบ้านโดยเฉพาะวัว ควาย ซึ่ง  
เป็นปัจจัยสำคัญในการเกษตร ชาวบ้านจึงเลือกหนานมอญ เพราะว่าหนานมอญเป็นคนใจถึง

ไม่กลัวใคร รักความยุติธรรม และมีพรรคพวกมาก เช่น เสือโท นักเลงโตแห่งอำเภอเทิง นายสาม (นามสมมุติ) อดีตผู้ใหญ่บ้านสบเป่ามีน้องเมียเป็นคนกว้างวางอำเภอเวียงชัย ซึ่งมีมือปืนอยู่ในสังกัดหลายคนทำให้หนานมอญจึงมีบารมีสามารถปกป้องคุ้มครองชุมชนได้

นายสวัสดิ์ บอกว่า การเลือกผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีเกณฑ์การเลือกเหมือนกันคือ เราจะเลือกบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ จากการศึกษาหรือประสบการณ์ชีวิต มีคุณธรรมทั้งความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เป็นคนคดโกง มีน้ำใจ เสียสละ เพื่อคนอื่นและส่วนรวม เป็นคนมีความรับผิดชอบ กล้าตัดสินใจ มีความยุติธรรม บุคคลที่มีคุณสมบัติดังกล่าวจะได้รับเลือกให้เป็นผู้นำกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มเหมืองฝาย คณะกรรมการวัด คณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายต่าง ๆ เป็นต้น หากผู้นำกลุ่มคนไหนสามารถแก้ไขปัญหาวิกฤตของชุมชนได้ เป็นบุคคลที่มีฐานะดี และอายุเหมาะสม คือ ตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป ก็จะได้รับเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน เช่น อ้ายคำสามารถแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำทำการเกษตร โดยการสร้างเหมืองฝาย หรือในสมัยก่อนโจรผู้ร้ายมากเข้ามาลักขโมยวัวควายในหมู่บ้าน เราเลือกหนานมอญเป็นผู้ใหญ่บ้านเพราะหนานมอญเป็นนักเลงมีพรรคพวกมาก และหนักแน่นสามารถคุ้มครองป้องกันชีวิตและทรัพย์สินของชาวบ้านได้

ส่วนการเลือกผู้นำด้านการรักษาพยาบาลและผู้นำด้านพิธีกรรมจะเลือกผู้ที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน ในสมัยก่อนชุมชนของเราอยู่ห่างไกลความเจริญ การเดินทางไปรักษาพยาบาลก็ยากลำบาก ชุมชนจึงต้องพึ่งตนเองโดยอาศัยสมุนไพรและคาถาอาคมประเภทข่มเข็นในการรักษาพยาบาล การเลือกบุคคลที่จะมาเป็นหมอผู้รักษาพยาบาลส่วนมากจะเลือกบุคคลที่ผ่านการเรียนรู้มาจากวัด หรือเลือกจากบุคคลที่ได้รับการถ่ายทอดจากผู้ที่มีความสามารถรักษาพยาบาลซึ่งเป็นที่ยอมรับของชุมชนมาก่อน ชาวบ้านเชื่อว่าวัดเป็นแหล่งศึกษาความรู้หลากหลายแขนงวิชา เช่น งานช่าง วิชาการรักษาพยาบาลด้วยสมุนไพรและคาถาอาคม ดังกรณีของอู๋ยรอดมีบทบาทในการรักษาพยาบาลในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนที่อยู่ห่างไกลจากโรงพยาบาล โดยชาวบ้านให้ความเชื่อถือพ้องของอู๋ยรอดในการรักษาพยาบาลและได้ถ่ายทอดให้กับอู๋ยรอด ในการถ่ายทอดคาถาอาคมนั้น ผู้รับการถ่ายทอดจะต้องเป็นคนที่ประพฤติอยู่ในศีลธรรม มีสัจจะ มีความซื่อตรง มีความกตัญญูต่อบิดามารดา และผู้มีพระคุณจึงจะถือของขึ้น (สามารถใช้คาถาอาคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ) หากผู้รับการถ่ายทอดเป็นคนที่ไม่ดี ไม่ยึดถือศีลธรรมค่านั่นก็เสื่อมไม่สามารถใช้รักษาพยาบาลได้ต่อไป (สัมภาษณ์ พระครูแก้ว เจ้าอาวาสวัดสบเป่า) อู๋ยรอดสามารถรักษาพยาบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น กระจุกหัก งูสวัด ปวดท้อง ตุ่มพิษ ถูกงูพิษกัดด้วยยาสมุนไพรและคาถาอาคมจนได้รับการยอมรับจาก

ชุมชนซึ่งสอดคล้องกับปัญหาของชุมชนในขณะนั้น ปัจจุบันถึงบทบาทการรักษาพยาบาลของ อัยร็อคจะลดบทบาทลงเนื่องจากการเดินทางไปรักษาที่โรงพยาบาลรวดเร็ว สะดวกสบายขึ้น แต่ผู้คนในชุมชนยังให้ความเคารพนับถือในตัวของอัยร็อคอยู่ หรือบางคนที่เป็นตุ่มพิษไปรักษา ที่โรงพยาบาลไม่หายก็มาให้อัยร็อคเป่า (ใช้จิตวิเศษในการรักษาพยาบาล) ทำให้หายเป็นปกติก็ มีการแสดงความเคารพนับถือในตัวอัยร็อค สืบเนื่องจากการมีคนมารดน้ำคำหัวในช่วงสงกรานต์ ทุก ๆ ปีอย่างล้นหลาม

การเลือกอาจารย์วัด นายสวัสดิ์บอกว่า จะเลือกบุคคลที่มีความรอบรู้ในประเพณีและ วัฒนธรรม ต้องเป็นบุคคลที่เคยบวชเป็นพระมาแล้วเท่านั้น เป็นคนดีมีคุณธรรมประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม มีความเสียสละซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทนอดกลั้น น้ำเสียงดี มีวัยวุฒิเหมาะสม อายุ 50 ปีขึ้นไป บุคคลที่มีคุณสมบัติเหล่านี้จะได้รับการตรวจสอบและเสนอชื่อให้ชาวบ้าน ยกมือเพื่อลงประชามติในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่จะมาทำบุญพร้อม เพียงกันที่วัด

นายสวัสดิ์ บอกว่า การเลือกผู้นำทางการปัจจุบันจะนิยมเลือกบุคคลที่เป็นคนหนุ่ม มี การศึกษาสูงเพราะปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการ เมือง เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนรู้ให้เท่าทัน การเปลี่ยนแปลงภายนอกชุมชนเพื่อ สามารถปรับตัวและพัฒนาชุมชนได้อย่างถูกต้องทิศทาง สามารถอยู่รอดได้ในท่ามกลางความ เปลี่ยนแปลง ผมจึงเลือกคนหนุ่มที่มีการศึกษาสูง จะมีความกระฉับกระเฉงว่องไว มีความคิด สร้างสรรค์ สามารถใช้ความรู้สมัยใหม่ในการติดตามข้อมูลข่าวสาร และพัฒนาชุมชนได้อย่างมี ประสิทธิภาพ นอกจากเลือกคนหนุ่มที่มีการศึกษาสูงยังต้องดูคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ต่อ ชาวบ้าน มีลักษณะเป็นผู้นำ มีน้ำใจ เสียสละเพื่อส่วนรวมเป็นประจำ มีความยุติธรรม เป็น คนมีความรับผิดชอบ กล้าทำ กล้ารับ กล้าตัดสินใจ มีมนุษยสัมพันธ์ดีเข้ากับคนได้ทุกประเภท ขยันทำมาหากินมีฐานะทางเศรษฐกิจดีและผมเชื่อว่าหากมีพ่อเคยเป็นผู้นำที่ดีมีคุณธรรมแล้วจะ สามารถถ่ายทอดหล่อหลอมลูกให้เป็นผู้นำที่ดีได้ด้วย ผมจึงเลือกนายอุดมเป็นผู้นำหมู่บ้าน (สัมภาษณ์ นายสวัสดิ์ เงินฝรั่ง อายุ 46 ปี)

นางด้อม เป็นคนท้องถิ่น มีอาชีพขายขนมจีนน้ำเงี้ยว แต่งงานกับนายเลียด พ่อค้าข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เป็นลูกพี่ลูกน้องกับลุงทอง นางด้อมจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีที่ นาทำกินกว่า 20 ไร่

นางด้อม บอกว่า จะเลือกบุคคลที่มีความรู้จากประสบการณ์ชีวิตที่มีโอกาสได้ไป เรียนรู้ทั้งในและนอกชุมชนจากประสบการณ์ จึงเกิดความแตกต่างกับบุคคลทั่วไปในชุมชนใน ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตและสังคมเพื่อสามารถที่จะนำความรู้เหล่านี้มาใช้ให้สอดคล้อง

กับปัญหาและความคาดหวังของชุมชนที่จะทำให้เกิดการยอมรับในบทบาทของผู้นำขึ้นมา ชาวบ้านยกย่องคนที่มีความรู้จากประสบการณ์ชีวิตสามารถวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและแก้ไขปัญหาของชุมชน เช่น กรณีของหนานมอญแก้ไขปัญหาคอมพิวเตอร์ของชาวบ้านโดยการทำเกษตรแบบผสมผสานเป็นตัวอย่างแล้วชักชวนให้เพื่อนทำตามจนชาวบ้านมีพอกินอยู่ในระดับหนึ่ง หรือกรณีผู้ย่ำคิดแก้ไขปัญหาการขาดน้ำทำการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของชุมชนขณะนั้น ลักษณะดังที่กล่าวมาไม่ได้เกิดขึ้นมาตามธรรมชาติแต่จะเกิดจากบุคคลเหล่านี้ได้มีโอกาสออกไปค้าขายนอกชุมชนอยู่เป็นประจำจึงเกิดการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงภายนอกชุมชน สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่หล่อหลอมพัฒนาพฤติกรรมการณ์เป็นผู้นำมากกว่าชาวบ้านทั่วไป

การเลือกผู้ใหญ่บ้านเรานิยมเลือกบุคคลที่เคยเป็นคณะกรรมการกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งเคยแสดงความสามารถให้เราเห็นมาแล้วทั้งสิ้น บุคคลที่จะมาเป็นผู้นำต้องมีคุณสมบัติ คือ มีความรู้ มีความสามารถ มีคุณธรรม ได้แก่ ความเที่ยงตรง ซื่อสัตย์ ยุติธรรม ขยันขันแข็ง มีความรับผิดชอบเราสามารถไว้นือเชื่อใจได้ ต้องเป็นคนที่แสวงหาความรู้อยู่เสมอ

นางด้อม กล่าวว่า การเลือกผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบันจะเลือกบุคคลที่มีการศึกษาสูง เป็นคนหนุ่มเนื่องจากปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในการติดตามข้อมูลข่าวสารจำเป็นต้องใช้ความรู้พื้นฐานทางการศึกษาสูงพอสมควร นอกจากการเลือกคนหนุ่มที่มีการศึกษาสูงแล้วยังต้องเลือกคุณสมบัติด้านคุณธรรมด้วย จะเลือกบุคคลที่มีความซื่อสัตย์ต่อชาวบ้าน มีความยุติธรรม มีความรับผิดชอบสูง มีความอดทน เป็นคนพูดจริงทำจริง เสียสละเพื่อช่วยเหลือกิจกรรมส่วนรวมอยู่เป็นประจำ มนุษย์สัมพันธ์ดีเข้ากับคนได้ทุกเพศทุกวัย มุ่งมั่นในการทำงาน มีลักษณะการเป็น ผู้นำทั้งการพูดและการกระทำ หากมีความรู้ความสามารถที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและมีฐานะทางเศรษฐกิจดีก็จะเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน เพราะจะได้ทำงานเป็นตัวแทนของชาวบ้านได้เต็มที่

การเลือกผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้นำกลุ่มเหมืองฝาย ผู้นำกลุ่มอาชีพนัก อาจารย์วัด จะเลือกคนดีมีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ไม่คดโกงทำงานดี เป็นคนมีความรับผิดชอบสูงรอบรู้ในประเพณี วัฒนธรรมและกิจกรรมที่รับผิดชอบ มีลักษณะการเป็นผู้นำ มีความเสียสละ ยุติธรรม มีอิทธิพลดี เข้ากับคนได้ทุกเพศทุกวัย มีความอดทนในการเลือกอาจารย์วัด นอกจากจะพิจารณาคณะสมบัติดังกล่าวแล้วยังต้องพิจารณาการเคยบวชเป็นพระมาก่อนและคุณสมบัติด้านอายุ คือ อายุ 50 ปีขึ้นไป

นางด้อม บอกว่า การเลือกผู้นำทางด้านการศึกษาพยาบาล จะไม่ใช้การลงคะแนนเสียงหรือการโหวตเสียงเหมือนการเลือกตั้งทั่วไป แต่จะใช้การยอมรับในความสามารถในการรักษาพยาบาลเป็นเกณฑ์ ถ้าใครรักษาเก่งก็จะมีชาวบ้านไปรักษาพยาบาลมากกว่าหมออื่น ๆ ใน

การเลือกผู้นำด้านการรักษาพยาบาลคาถาอาคมและการใช้ยาสมุนไพรจะต้องเป็นบุคคลที่มีความซื่อสัตย์ มีสติจะ มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ เป็นบุคคลที่ประพฤติอยู่ในศีลธรรม รักษาพยาบาลชาวบ้านด้วยใจบริสุทธิ์ไม่ผูกพันกับทรัพย์สิน บุคคลที่มีคุณสมบัติดังกล่าวจะสามารถใช้คาถาในการรักษาพยาบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สนองต่อการยอมรับของชาวบ้าน ถ้าสามารถรักษาให้ชาวบ้านหายจากการเจ็บป่วยจะได้รับการยอมรับให้เป็นหมอพื้นเมืองประจำตำบลที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการรักษาพยาบาลด้วยคาถาอาคมและยาสมุนไพร (สัมภาษณ์ นาง ต้อม กาบจอก อายุ 43 ปี)

### สรุป ระบบคิดการเลือกผู้นำของกลุ่มที่มีฐานปานกลาง

ในอดีตชุมชนขึ้นอยู่กับการปกครองของอำเภอเพียง ซึ่งมีระยะทางไกล การเดินทางยากลำบาก ทางอำเภอไม่สามารถจัดเจ้าหน้าที่มาดูแลชาวบ้านอย่างทั่วถึง ชุมชนต้องป้องกันตนเองจากโจรผู้ร้าย ชาวบ้านจะเลือกผู้ใหญ่บ้านที่เป็นนักเลง ใจถึงไม่กลัวใคร รักษาความยุติธรรมและมีพรรคพวกมากเพื่อที่จะสามารถป้องกันรักษาทรัพย์สินของชาวบ้าน โดยเฉพาะวัวควายซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตของชาวบ้านและชาวบ้านยังได้พึ่งพาในการติดต่อนายทุนมารับซื้อผลผลิตทางการเกษตรหรือขายผลผลิตทางการเกษตรให้ผู้นำเหล่านี้อีกด้วย นอกจากนั้นชาวบ้านจะดูคุณสมบัติด้านความเสียสละ ความซื่อสัตย์สุจริต มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความยุติธรรม มีความรับผิดชอบ กตัญญูอดทน ใจดี พูดจาดีเหตุผล เป็นคนพูดจริงทำจริง ขยันขันแข็ง เป็นคนที่มีความรู้ทั้งทางด้านการศึกษาหรือจากประสบการณ์ชีวิตที่มีโอกาสได้ไปเรียนรู้ทั้งในและนอกชุมชน จากประสบการณ์ชีวิตหรือสถาบันการศึกษา (วัด) สามารถนำความรู้และประสบการณ์ชีวิตมาคิดวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โดยชาวบ้านจะเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติที่กล่าวมาข้างต้นให้เป็นผู้นำหรือคณะกรรมการกลุ่มทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่มเหมืองฝาย กลุ่มฌาปนกิจ คณะกรรมการวัด คณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อตรวจสอบคุณสมบัติและความสามารถหลังจากตรวจสอบคุณสมบัติและผลงานจากการทำงานในกลุ่มต่าง ๆ จนเป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน ขณะเดียวกันหากเป็นบุคคลที่มีฐานะดี มีความรู้ ความสามารถสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน วิทยุดี เหมาะสมคืออายุ 40 ปีขึ้นไป ชาวบ้านก็จะเลือกให้เป็น ผู้ใหญ่บ้าน เพราะการเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องไปติดต่อกับหน่วยงานของรัฐและเอกชน เช่น ไปประชุมประจำเดือน ไปเซ็นรับรองการมีบัตรประชาชนหรือไปติดต่อประสานงานภายนอกชุมชนอยู่เป็นประจำ ในการเดินทางต้องเสียสละทั้งเงินและเวลา

ส่วนการเลือกผู้นำด้านการรักษาพยาบาล ชาวบ้านจะเลือกบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาเป็นผู้นำ โดยชาวบ้านจะเลือกผู้ที่มีความสามารถในการรักษาพยาบาลด้วยคาถาอาคมและสมุนไพร ต้องเป็นผู้ที่ผ่านการเรียนรู้มาจากวัด หรือได้รับถ่ายทอดจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการรักษาพยาบาลด้วยคาถาและยาสมุนไพร จนเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านทั่วไป และเป็นบุคคลที่ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีสติจะพูดจริงทำจริง มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ รักษาอาการเจ็บป่วยของชาวบ้านด้วยจิตบริสุทธิ์โดยไม่ผูกพันกับทรัพย์สิน จึงจะใช้คาถาอาคมในการรักษาได้ผลและเป็นที่ยอมรับนับถือของชาวบ้าน

การเลือกผู้นำด้านพิธีกรรม กลุ่มผู้อาวุโสจะคัดเลือกบุคคลที่ผ่านการบวชเป็นพระมาแล้วเท่านั้น เป็นคนดี มีคุณธรรม ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม มีความเสียสละช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรอบรู้ในประเพณี และวัฒนธรรม มีความอดทนอดกลั้น น้ำเสียงดี อายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป หลังจากที่คัดเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติที่กำหนดแล้ว กลุ่มผู้อาวุโสจะเสนอชื่อให้ชาวบ้านยกมือลงประชามติในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา เนื่องจากเป็นวันที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มาทำบุญ

ในปัจจุบัน ชาวบ้านจะเลือกผู้นำทางการที่มีการศึกษาสูงหรือมีประสบการณ์ชีวิตจากการไปเรียนรู้ สามารถรู้เท่าทัน การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ในการติดตามข้อมูลข่าวสารการเปลี่ยนแปลงจำเป็นต้องใช้ความรู้พื้นฐานมากพอสมควรหรือใช้ประสบการณ์จากการไปเรียนรู้เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการวิเคราะห์ปรับปรุงและพัฒนาชุมชนได้อย่างถูกต้องทิศทาง สามารถอยู่รอดได้ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เป็นคนหนุ่มที่มีความกระฉับกระเฉง ว่องไว มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถใช้ความรู้สมัยใหม่ในการติดตามข้อมูลข่าวสารและพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความกระตือรือร้นมุ่งมั่นในการทำงาน มีน้ำใจชอบช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละเพื่อส่วนรวมอยู่เป็นประจำสม่ำเสมอ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบ กล้าทำกล้ารับ กล้าตัดสินใจ พูดจริงทำจริง มีความขยันหมั่นเพียรสามารถสร้างฐานะทางเศรษฐกิจของตนเองจนสามารถเลี้ยงดูลูกเมียให้อยู่กินอย่างสุขสบายกว่าชาวบ้านทั่วไป ถือว่าเป็นผู้นำครอบครัวที่ดีก็สามารถเป็นผู้นำที่ดีของชุมชนได้เช่นกัน อีกประการหนึ่งหากมีพ่อเคยเป็นผู้นำของชุมชนที่ดีมี คุณธรรมชาวบ้านกลุ่มนี้เชื่อว่าพ่อจะสามารถถ่ายทอดหล่อหลอมลูกให้เป็นผู้นำที่ดีได้เช่นกัน ชาวบ้านกลุ่มนี้จึงใช้เกณฑ์ที่กล่าวมาเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติดังกล่าวเป็นผู้นำทางการ

ส่วนการเลือกผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้อาวุโส ผู้นำกลุ่มฌาปนกิจ ผู้มีความรู้ดี ผู้นำพิธีกรรม ผู้นำเหมืองฝาย คณะกรรมการวัด ผู้นำในการรักษาพยาบาล ชาวบ้านจะใช้เกณฑ์การเลือกผู้นำที่ไม่เป็นทางการ โดยจะเลือกบุคคลที่เป็นคนดี มีความรู้ ความสามารถ ผ่านการเรียนรู้มาจากวัดหรือผ่านประสบการณ์ชีวิต ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่คดโกง มีสัจจะทำตามสิ่งที่พูด ทำงานดี มีความรับผิดชอบสูง มีลักษณะเป็นผู้นำ เสียสละเพื่อกิจกรรมส่วนรวมอย่างสม่ำเสมอ มีความยุติธรรม มีความอดทนอดกลั้น อหยาศัยดีเข้ากับคนได้ ทุกประเภท มีความรอบรู้ในประเพณี วัฒนธรรมและกิจกรรมที่รับผิดชอบ

ในส่วนการเลือกผู้นำที่ไม่เป็นทางการด้านพิธีกรรม นอกจากใช้คุณสมบัติที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเกณฑ์ในการเลือกแล้วยังต้องใช้คุณสมบัติด้านอายุ คือ อายุ 50 ปีขึ้นไป ต้องเป็นบุคคลที่ผ่านการบวชเป็นพระมาแล้วเท่านั้น น้ำเสียงดี พูดจามีเหตุผลน่าเชื่อถือ มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการประกอบพิธีกรรม โดยผู้อาวุโสจะเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติดังกล่าวเสนอชื่อให้ชาวบ้าน ชาวบ้านยกมือลงประชามติเลือกในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา เพราะชาวบ้านจะไปทำบุญพร้อมเพียงกัน

การยอมรับผู้นำด้านการรักษาพยาบาล ชาวบ้านจะยอมรับในพฤติกรรมของผู้นำในการประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม มีสัจจะ มีความซื่อสัตย์ มีความกตัญญูต่อบิดามารดาและผู้มีพระคุณ ตั้งใจรักษาเพื่อช่วยเหลือชาวบ้านไม่ผูกพันกับทรัพย์สิน จึงจะสามารถใช้คาถาอาคมในการรักษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถึงแม้ปัจจุบันบทบาทของหมอพื้นเมืองจะลดน้อยลงเนื่องจากการเดินทางไปรักษาที่โรงพยาบาลสะดวกสบายมากขึ้น แต่ชาวบ้านยังให้การยอมรับในการรักษาพยาบาลด้วยคาถาอาคม โดยเฉพาะโรคงูสวัด ตุ่มพิษ และถูกงูพิษกัด ชาวบ้านให้การยอมรับและเชื่อถือให้พ่ออยู่รอดเป็นหมอพื้นเมืองประจำตำบล

### 3. ระบบคิดในการเลือกผู้นำของชาวบ้านกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี

ลุงทอง เป็นพ่อค้าข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์รายใหญ่ของชุมชน ลุงทองเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ก็ช่วยพ่อทำนาในพื้นที่ 30 กว่าไร่ ลุงทองได้แต่งงานกับนางเบิ่ง หลังการแต่งงานลุงทองได้ค้าข้าวเขียวประกอบกับลุงทองเป็นคนออกออมมัธยัสถ์ทำให้ฐานะดีขึ้นจนสามารถซื้อที่ดินเพิ่มและมีทุนในการรับซื้อข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จากชาวบ้าน ไปขายให้นายทุนในเมืองจนลุงทองสามารถสร้างฐานะจนร่ำรวยคนหนึ่งในชุมชน

ลุงทอง บอกว่า การเลือกผู้นำทางการของบ้านเรามีเกณฑ์ในการเลือกหลายอย่าง บุคคลที่จะมาเป็นผู้นำทางการต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถสอดคล้องกับปัญหาของชุมชน เช่น ในอดีตชุมชนต้องเผชิญกับโจรผู้ร้ายที่เข้ามาขโมยวัวควายของชาวบ้าน ชาวบ้านจึง

ต้องการผู้นำที่มีลักษณะเป็นนักเลง ใจถึง ไม่กลัวใคร มีพรรคพวก รักเพื่อน นอกจากนี้ยังต้องมีคุณธรรมกำกับด้วย ได้แก่ ความซื่อสัตย์ มีน้ำใจ เสียสละเพื่อส่วนรวม มีความยุติธรรม และต้องมีคุณธรรมเป็นคนที่เข้ากับคนทุกประเภท กล่าวพูด กล่าวทำ มีความอดทน มีความเด็ดเดี่ยวในการตัดสินใจก่อนที่จะได้เลือกมาเป็นผู้นำทางการ บุคคลที่มีคุณสมบัติดังกล่าวจะได้รับเลือกให้เป็นผู้นำกลุ่มทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่มเหมืองฝาย กลุ่มฌาปนกิจ คณะกรรมการวัด จนเป็นที่ยอมรับในคุณสมบัติแล้ว หากมีความสามารถสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและมีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป เพราะชาวบ้านเชื่อว่าการมีอายุมากขึ้นจะทำให้มีความอดทนเพิ่มขึ้น มีความรอบคอบในการทำงานมากขึ้น ที่สำคัญต้องมีฐานะทางเศรษฐกิจดีเพื่อสามารถทำงานได้เต็มที่ การที่ลุงเลือกหนานมอญเป็นผู้นำเพราะเห็นว่าหนานมอญมีคุณสมบัติเหมาะสมและสามารถแก้ไขปัญหาวิกฤติของชุมชนได้

แต่ปัจจุบันการเลือกผู้นำทางการก็แปรเปลี่ยนไปตามกระแส การเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ตามนโยบายของรัฐ เราจะเลือกผู้นำที่มีความรู้จากการจบการศึกษาสูงหรือบุคคลที่มีประสบการณ์ชีวิต จากการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชนที่มีโอกาสได้เดินทางไปค้าขาย จึงเข้าใจ เรียนรู้การเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนและเสนอแนวทางแก้ไข ปัจจุบันเป็นยุคข้อมูลข่าวสาร ผู้นำจึงต้องติดตามข้อมูลข่าวสารให้รู้เท่าทัน และรอบด้าน ซึ่งต้องอาศัยความรู้พื้นฐาน (การศึกษา) สูงพอสมควร ฉะนั้นการเลือกผู้นำทางการเราจะไม่เน้นเลือกผู้นำที่มีอายุเหมาะสม (อายุ 40 ปีขึ้นไป) แต่เพียงอย่างเดียว เราจะเลือกคนที่มีความรู้จากสถาบันการศึกษาหรือประสบการณ์จากการเรียนรู้เป็นสำคัญ แม้ว่าจะมีอายุเพียง 25-40 ปี หากมีความรู้ความสามารถที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและมีคุณธรรมในด้านความซื่อสัตย์ สุจริต ความเสียสละช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ มีความยุติธรรม มีความรับผิดชอบ มีความอดทน กล่าวพูดกล่าวทำ ตัดสินใจเด็ดขาดมีสัจจะทำในสิ่งที่พูดและมีฐานะดีก็จะได้รับเลือกเป็นผู้นำทางการ

สำหรับการเลือกผู้นำที่ไม่เป็นทางการในกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มเหมืองฝาย กลุ่มผู้อาวุโส กลุ่มฌาปนกิจ ผู้นำด้านพิธีกรรมนั้นเราจะเลือกจากบุคคลที่มีคุณสมบัติดังนี้ จะต้องเป็นคนดีมี คุณธรรม ซื่อสัตย์ ไม่คดโกง ไม่เห็นแก่อำภิสตินจ้าง ทำงานดี เป็นคนมีความรับผิดชอบ รู้ในประเพณี วัฒนธรรมและกิจกรรมที่ตนรับผิดชอบ สำหรับการเลือกผู้นำด้านพิธีกรรมจะต้องมีคุณสมบัติคือ อายุ 50 ปีขึ้นไปและต้องผ่านการบวชเป็นพระ ประกอบคุณสมบัติที่กล่าวมาข้างต้นด้วย (สัมภาษณ์ ลุงทอง กายจอก อายุ 58 ปี)

นายถวิล เป็นข้าราชการบำนาญและเป็นผู้ทรงคุณวุฒิของชุมชน จบปริญญาตรีจากสถาบันราชภัฏเชียงราย ขณะที่ทำการศึกษายุ 57 ปี ได้เข้ามาปฏิบัติการสอนในชุมชนและ

แต่งงานใน ชุมชนตั้งแต่ปี 2513 เป็นคนขยันขันแข็ง นอกจากทำการสอนหนังสือแล้ว ยังทำสวนลั่นจี่ 10 กว่าไร่ และยังมีที่นาให้ชาวบ้านเช่า ทำให้มีฐานะร่ำรวยคนหนึ่งในชุมชน

นายถวิล บอกว่า นายอุดมเป็นคนหัวดีเรียนหนังสือเก่ง ขณะที่เรียนหนังสืออยู่วิทยาลัยเกษตรเชิงทรายก็ไปช่วยพ่อขายข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์กับพ่ออยู่เป็นประจำ นายอุดมได้เรียนรู้การเจรจาต่อรองจากการติดต่อกับพ่อ นอกจากนั้นนายอุดมยังมีลักษณะเหมือนพ่อ (อดีตอยู่สมเคยเป็นผู้ใหญ่บ้าน) คือ เป็นคนใจถึงไม่กลัวใคร จากการค้าขายทำให้ฐานะของครอบครัวนายอุดมดีขึ้นจนสามารถสร้างบ้านหลังใหญ่ได้

ต่อมาได้แยกหมู่บ้านเพิ่มอีกหมู่บ้านคือ บ้านสบเปาใหม่ หมู่ที่ 14 มีผู้สมัครจำนวน 5 คน 1. นายอุดม จันดีวงศ์ 2. นายเดช ธรรมสอน 3. นายเล็ก เนื่องนัน 4. นายเพียร หาญใจ และ 5. นายแก้ว ยะชาติ ได้เลือกนายอุดมเป็นผู้ใหญ่บ้านเพราะเห็นว่านายอุดมเป็นคนหนุ่มที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีมีการศึกษาสูง (เป็นคนแรกของหมู่บ้านที่เรียนจบอนุปริญญา) และยังมีฐานะทางเศรษฐกิจดี ดูจากในวันเลือกตั้งนายอุดมมาว่าถึง 7 ตัวเลี้ยงชาวบ้าน นอกจากนั้นยังเป็นคนหนุ่มคล่องแคล่วในการทำงาน มีมนุษยสัมพันธ์ในการติดต่อสื่อสาร นายอุดมจึงเป็นคนหนุ่มที่ได้รับการเลือกจากชาวบ้านให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 14

การเลือกผู้นำเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขของกาลเวลา ปัจจุบันผมจะเลือกผู้ใหญ่บ้านที่เป็นคนมีการศึกษาสูง มีอรรถาศัยดีเข้ากับคนอื่นได้ทุกเพศทุกวัย เป็นคนหนุ่มที่ทำงานดีร่างกายแข็งแรง มีความคล่องแคล่วว่องไวในการทำงาน มีความซื่อสัตย์สุจริต เสียสละเพื่อส่วนรวมเป็นประจำ พุดเก่ง มีฐานะดี มีเครือข่ายสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกชุมชนที่สามารถช่วยพัฒนาชุมชนได้ จากการที่ออกไปศึกษาและค้าขายผลผลิตการเกษตรนอกชุมชนอยู่เป็นประจำของนายอุดม ทำให้นายอุดมมีความคิดก้าวหน้าทันยุคทันสมัย มีเครือข่ายภายนอกชุมชนสามารถดึงงบประมาณมาสร้างถนนในหมู่บ้านและวิ่งเดินเรื่องขอโฉนดที่ดินให้ชาวบ้าน ผมจึงเลือกนายอุดมเป็นผู้ใหญ่บ้าน

การเลือกผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้นำกลุ่มฌาปนกิจ ผู้นำกลุ่มเหมืองฝาย เป็นต้น ผมจะเลือกคนที่ดีมีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต เสียสละช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนอย่างสม่ำเสมอมีความยุติธรรม มีความรับผิดชอบ มีความอดทน กล้าพูด กล้าทำ กล้าตัดสินใจด้วยความถูกต้อง มีสัจจะพูดจริงทำจริง มีบุคลิกภาพเป็นผู้นำ มีความรอบรู้ในประเพณี วัฒนธรรม และกิจกรรมที่ตนรับผิดชอบ ผมจะเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติเหล่านี้เป็นผู้นำกลุ่มเหมืองฝาย คณะกรรมการวัด กลุ่มอาวุโส กลุ่มฌาปนกิจ เป็นต้น สำหรับการเลือกผู้นำด้านพิธีกรรม นอกจากคุณสมบัติที่กล่าวมา นายถวิลกล่าวว่า จะดูคุณสมบัติว่าเคยบวชเป็นพระมาหรือไม่

ประพัตติตนอยู่ในศีลธรรม อายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไปประกอบการเลือก โดยกลุ่มอาวุโสจะเป็นฝ่ายคัดเลือกและเสนอชาวบ้านเลือกอีกครั้งหนึ่ง

ส่วนการยอมรับผู้นำด้านการรักษาพยาบาล นายถวิล บอกว่า ให้การยอมรับความเชี่ยวชาญในการใช้คาถาอาคมและยาสมุนไพรในการรักษาพยาบาลและยอมรับในความประพัตติตนอยู่ในศีลธรรม ความซื่อสัตย์ และไม่เรียกร้องค่าตอบแทนในการรักษาจนเป็นที่ยอมรับกันทั้งตำบล โดยเฉพาะการรักษาชาวบ้านที่ถูกงูพิษกัด เป็นตุ่มพิษ และงูสวัดเป็นต้น (สัมภาษณ์ นายถวิล โคตรศรี อายุ 57 ปี)

อ้อยขุม เป็นบุตรบุญธรรมของหนานยศ รักป่า อดีตผู้ใหญ่บ้านสบเปา หลังเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อ้อยขุมก็ช่วยพ่อบุญธรรมทำนา เนื่องจากอ้อยขุมเป็นคนขยันใช้จ่ายอย่างประหยัดจนทำให้อ้อยขุมสามารถเก็บเงินซื้อที่ดินเพิ่มจากที่ได้รับมรดกจากพ่อบุญธรรมทำให้อ้อยขุมเป็นเจ้าของที่ดินรายใหญ่ของชุมชนคนหนึ่ง

อ้อยขุม บอกว่า การเลือกผู้นำในชุมชนเรามี 2 ลักษณะ คือ การเลือกผู้ใหญ่บ้านและการเลือกผู้นำกลุ่มหรือผู้นำด้านต่าง ๆ อ้อยจะเลือกบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถทั้งจากประสบการณ์ที่ผ่านชีวิตมากกว่าคนอื่น อาจจะมาจากการไปค้าขายอยู่ประจำได้เรียนรู้การเปลี่ยนแปลงภายนอกชุมชน จึงเกิดความแตกต่างกับชาวบ้านทั่วไป ยกตัวอย่างเช่นหนานมอญ รับซื้อผลผลิตทางการเกษตรในชุมชนไปขายในตัวจังหวัดเชียงรายหรืออำเภอเทิงเป็นประจำ หนานมอญจึงมีโอกาสได้เรียนรู้การเปลี่ยนแปลงจากภายนอกชุมชนมากกว่าคนอื่น ชาวบ้านจึงยอมรับนับถือว่าเป็นคน “ตะแรมเมือง” (รอบรู้จริงทุกสิ่งทุกอย่าง) นอกจากนั้นชาวบ้านยังเชื่อว่าบุคคลที่มีความรู้จากประสบการณ์ชีวิตในการติดต่อค้าขายอยู่เป็นประจำจะเป็นผู้ที่สามารถใช้ภาษากลางได้ดี มีคุณธรรม ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต เสียสละเพื่อกิจกรรมส่วนรวมอยู่เป็นประจำ มีลักษณะเป็นผู้นำ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทำงานจริงจัง มีศีลจรรยา พุดจริง ทำจริง มีความ อดทน อดกลั้น มีความเด็ดขาดในการตัดสินใจ อ้อยขุมบอกว่า จะเลือกเป็นผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเหมืองฝาย กลุ่มฌาปนกิจ คณะกรรมการวัด กลุ่มอาวุโส เป็นต้น ถ้ามีความรู้ ความสามารถที่สอดคล้องกับปัญหาของชุมชนและมีอายุ 40 ปีขึ้นไปก็จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน

อ้อยขุม บอกว่า การเลือกผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบันอ้อยขุมจะเลือกผู้ใหญ่บ้านที่เป็นคนหนุ่มมีการศึกษาสูง มีความเสียสละต่อส่วนรวม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบ ขยันขันแข็ง มีความอดทน พุดจริง ทำจริง มีฐานะทางเศรษฐกิจดี อย่างเช่นอ้อยขุม เลือคนายอุดมเป็นผู้ใหญ่บ้าน เพราะเห็นว่าเป็นคนหนุ่มที่มีการศึกษาสูงระดับอนุปริญญา มีคุณธรรมและมีฐานะดี

ส่วนการเลือกผู้นำกลุ่ม หรือผู้นำด้านต่าง ๆ ชาวบ้านจะเลือกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน เช่น อาจารย์หนานอ้ายเป็นบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจทางด้านพิธีกรรมทางศาสนาเป็นที่พึ่งพาของชาวบ้านในการทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานศพ งานแต่งงาน การสู่ขวัญ การเลี้ยงผี เป็นต้น ผู้นำด้านนี้จะต้องผ่านการบวชเป็นพระและจะต้องมีลักษณะผู้นำทั้งการพูดและการปฏิบัติอยู่ในศีลธรรม สามารถควบคุมพระลูกวัดได้เพราะการเป็นผู้นำด้านพิธีกรรมจะต้องใช้บารมี เดิมที่ส่งสมมาในขณะที่บวชเป็นพระ จะถูกตรวจสอบโดยกลุ่มผู้อาวุโสในหมู่บ้าน หากปฏิบัติดีเป็นที่ยอมรับของกลุ่มผู้อาวุโสและเป็นผู้มีความรู้ดีในด้านใดแล้ว หลังจากสึกออกมาได้ระยะหนึ่งจนถึงวัยเหมาะสมอายุ 50 ปีขึ้นไป ก็จะได้รับเลือกเป็นผู้นำด้านพิธีกรรม นอกจากนั้นการเลือกผู้นำด้านพิธีกรรมจะต้องเลือกบุคคลที่มีความซื่อสัตย์สุจริต เพราะนอกจากจะเป็นผู้นำด้านพิธีกรรมแล้วยังเป็นคณะกรรมการเก็บรักษาเงินของวัดอีกด้วย (สัมภาษณ์ อ้อยชุม รักป่า อายุ 72 ปี)

นางอารี เป็นคนในท้องถิ่น เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ก็เริ่มค้าขายและทำนากับพ่อแม่อายุได้ 20 ปีก็แต่งงานกับอาจารย์บุญธรรม เป็นครูสอนหนังสือในโรงเรียนบ้านสบเปา หลังจากนั้นนางอารีได้ประกอบกิจการหลายอย่าง เช่น ค้าขายทั่วไป ขายหอยใต้ดิน ทำกิจการน้ำดื่มและให้เช่าที่นาปลูกข้าว ซึ่งมีฐานะร่ำรวยคนหนึ่งชุมชน

นางอารี บอกว่า ในอดีตเคยเลือกหนานมอญเป็นผู้ใหญ่บ้านเพราะสมัยก่อนบ้านเรามีขโมยลักวัวควายมาก การที่เลือกหนานมอญเห็นว่าหนานมอญมีลักษณะเป็นนักเลง มีพรรคพวกที่เป็นนักเลงมาก ยังมีน้ำใจเสียสละเพื่อกิจกรรมของชุมชนอยู่ตลอดเวลา มีคุณธรรมพูดจริง ทำจริง มีความรับผิดชอบ มีความคิดสร้างสรรค์ เข้ากับคนได้ทุกเพศทุกวัย โดยหนานมอญแสดงความรู้ ความสามารถและผ่านการตรวจสอบจากการเป็นคณะกรรมการวัด เห็นว่าหนานมอญเหมาะสมที่จะเป็นผู้ใหญ่บ้านในช่วงเวลานั้น จึงเลือกหนานมอญเป็นผู้นำ

ส่วนการเลือกผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบันนางอารี เลือกนายอุดมเพราะมีความรู้สูง มีฐานะดีจะได้มีเวลาทำงาน เสียสละช่วยกิจกรรมส่วนรวมและช่วยผู้อื่นอยู่เสมอ เช่น ลุงต่วนโดยจับไม้เถื่อนก็ไปประกันตัวออกมาเนื่องจากนายอุดมมีความสัมพันธ์เป็นอย่างดีกับตำรวจหรือนายอุดมสามารถดึงงบประมาณมาสร้างถนนภายในหมู่บ้าน เป็นคนหนุ่มที่มีความกระฉับกระเฉงในการทำงาน มีความรับผิดชอบ และมีความซื่อสัตย์ต่อชุมชน

นางอารี บอกว่า คนในชุมชนจะเลือกใครเป็นผู้นำนั้นจะพูดว่าบุคคลนั้นเคยมีพ่อเป็นผู้นำชุมชนหรือไม่ ชาวบ้านถือว่าหากพ่อเคยเป็นผู้นำมาก่อนก็สามารถสั่งสอนขัดเกลาให้ลูกเรียนรู้การเป็นผู้นำได้ จะสังเกตได้ว่าผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบันมักจะเป็นบุตรของผู้ใหญ่บ้านใน

อดีต ดังกรณีของกำนันตำราญและผู้ใหญ่บ้านตำราวน เป็นบุตรของหนานมอญ อดีตผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้ใหญ่อุดมเป็นบุตรของอู๋สม อดีตผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น ชาวบ้านถือว่าลักษณะผู้นำไม่ได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติ แม้มีเบ้าหลอมมาจากครอบครัวผู้นำเป็นหลัก ครอบครัวของผู้นำจึงมี โอกาสเป็นผู้นำตลอด ในการเลือกผู้นำทางการเมืองในปัจจุบัน นอกจากจะเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติ มีความรู้จากการเรียนจบสูงเป็นคนที่ซื่อสัตย์ เสียสละเพื่อกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนสม่ำเสมอ มีความยุติธรรม มีความรับผิดชอบกล้าพูด กล้าทำ มีลักษณะเป็นผู้นำและมีฐานะทางเศรษฐกิจดี แล้วยังคู่อีกว่าถ้าพ่อเคยเป็นผู้นำที่ดีแล้วลูกก็สามารถเป็นผู้นำที่ดีได้

ส่วนการเลือกผู้นำที่ไม่เป็นทางการจะเลือกบุคคลที่เป็นคนดีมีคุณธรรม เป็นคนซื่อสัตย์ เสียสละเพื่อส่วนรวม มีความรอบรู้ในประเพณีวัฒนธรรม และกิจกรรมที่รับผิดชอบ มีความอดทนอดกลั้น เป็นต้น สำหรับการเลือกผู้นำด้านพิธีกรรมและผู้นำด้านการรักษาพยาบาล นอกจากคุณสมบัติที่กล่าวมาข้างต้นยังต้องมีเกณฑ์ของอายุ (อายุ 50 ปีขึ้นไป) และความรู้ความสามารถเฉพาะด้านประกอบด้วย (สัมภาษณ์ นางอารี ก้นคำ อายุ 46 ปี)

#### สรุป ระบบคิดในการเลือกผู้นำของชาวบ้านกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี

ในอดีตชุมชนอยู่ห่างไกลจากอำนาจรัฐ ชุมชนต้องเผชิญปัญหาด้าน โจรผู้ร้ายที่เข้ามา ลักขโมยวัวควาย ชุมชนต้องพึ่งตนเองด้านการรักษาพยาบาลเนื่องจากการเดินทางยากลำบาก ชุมชนอยู่ห่างไกลจากโรงพยาบาล ชาวบ้านจะเลือกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถที่สอดคล้อง กับความต้องการของชุมชน โดยชุมชนจะเลือกคนที่มีลักษณะเป็นนักเลง ใจถึง ไม่กลัวใคร มีลักษณะเป็นผู้นำ นอกจากนั้นจะต้องมีความรู้คู่คุณธรรม คือ มีความรู้ ความสามารถทั้งจาก ประสบการณ์ที่ผ่านชีวิตมากกว่าคนทั่วไป โดยการออกไปค้าขายนอกชุมชนอยู่เป็นประจำ ได้ เรียนรู้การเปลี่ยนแปลงภายนอกชุมชนหรือเป็นคนที่มีการศึกษาผ่านการเรียนรู้มาจากวัดและยัง ต้องมีคุณธรรม มีความรับผิดชอบ มีความอดทน กล้าพูดกล้าทำ ตัดสินใจเด็ดขาด มีมนุษยสัมพันธ์ดี เข้ากับคนได้ทุกเพศทุกวัย พูดจริง ทำจริง บุคคลที่มีคุณสมบัติที่กล่าวมาข้างต้น ชาวบ้านจะเลือกให้เป็นผู้นำกลุ่มทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่มเหมืองฝาย กลุ่ม ฌาปนกิจ กลุ่มผู้อาวุโส คณะกรรมการวัด คณะกรรมการหมู่บ้าน หลังตรวจสอบด้าน คุณสมบัติจนเป็นที่ยอมรับแล้ว หากมีความสามารถเป็นที่ยอมรับและสอดคล้องกับ ความต้องการของชาวบ้านในการแก้ปัญหาของชุมชน เป็นบุคคลที่มีอายุเหมาะสมที่จะเป็นผู้นำ คือ 40 ปีขึ้นไป ที่สำคัญต้องมีฐานะทางเศรษฐกิจรวย ชาวบ้านจะเลือกเป็นผู้นำทางการเมืองเช่นหนานมอญ มีลักษณะเป็นนักเลง มีพรรคพวกมากซึ่งเป็นบุคคลที่สามารถจะติดตามวัวควายของ ชาวบ้านที่หายและมีบารมีเป็นที่เกรงขามของโจรผู้ร้าย และมีคุณสมบัติตามที่ชุมชนต้องการ

ส่วนการเลือกผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้นำกลุ่มเหมืองฝาย กลุ่มผู้อาวุโส กลุ่มฌาปนกิจ ผู้นำด้านพิธีกรรม ผู้นำด้านการรักษาพยาบาลนั้น บุคคลที่ได้รับเลือกจะต้องมีคุณสมบัติดังนี้ ต้องเป็นคนดีมีคุณธรรม ซื่อสัตย์ ไม่คดโกง ไม่เห็นแก่อำภิสสินจ้าง ทำงานดี เป็นคนมีความรับผิดชอบ มีความเด็ดเดี่ยวในการตัดสินใจ มีความอดทนอดกลั้น มีความรอบรู้ ในประเพณี วัฒนธรรมและกิจกรรมที่ตนรับผิดชอบ สำหรับการเลือกผู้นำด้านพิธีกรรมนอกจากมีคุณสมบัติที่กล่าวมาข้างต้นยังต้องมีอายุ 50 ปีขึ้นไป ต้องเป็นบุคคลที่เคยผ่านการเป็นพระมาแล้วเท่านั้น และจะต้องมีลักษณะผู้นำทั้งการพูดและการปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม สามารถควบคุมพระลูกวัดได้ คุณสมบัติเหล่านี้จะถูกตรวจสอบโดยกลุ่มผู้อาวุโส ถ้าตำแหน่งว่างลงกลุ่มผู้อาวุโสจะเสนอชื่อให้ชาวบ้านเพื่อลงประชามติเลือกให้เป็นผู้นำทางด้านพิธีกรรม

ในส่วนผู้นำด้านการรักษาพยาบาล ชาวบ้านจะเลือกบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน มีความสามารถในการรักษาพยาบาลด้วยคาถาอาคมและยาสมุนไพร ต้องเป็นผู้ที่ผ่านการเรียนรู้มาจากวัดหรือได้รับการถ่ายทอดจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการรักษาพยาบาลด้วยคาถาและยาสมุนไพรจนเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านทั่วไป และเป็นบุคคลที่มีศีลธรรม มีความซื่อสัตย์ มีความกตัญญูและไม่ผูกพันกับทรัพย์สิน ค่าตอบแทนในการรักษาจึงจะสามารถรักษาโดยใช้อำนาจจิตได้และได้รับการยอมรับจากชาวบ้านให้เป็นหมอพื้นเมือง

ปัจจุบันการเลือกผู้นำทางการ ชาวบ้านจะเลือกผู้นำที่มีการศึกษาสูงหรือมีประสบการณ์ผ่านชีวิตจากการมีโอกาสเดินทางออกนอกชุมชนอยู่เป็นประจำ ทำให้สามารถเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงภายนอกชุมชน รู้เท่าทันข้อมูลข่าวสารอย่างรอบด้าน ในการติดตามข้อมูลข่าวสารนั้นต้องอาศัยความรู้พื้นฐาน (การศึกษา) สูงพอสมควร การเลือกผู้นำทางการของกลุ่มนี้จะไม่นับถึงอายุแต่เพียงอย่างเดียว กลุ่มนี้จะเลือกบุคคลที่มีการศึกษาหรือมีประโยชน์จากการเรียนรู้เป็นลำดับ แม้ว่าอายุจะอยู่ระหว่าง 25-40 ปีก็ตาม หากมีความรู้ความสามารถที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและมีคุณธรรม ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเสียสละช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชนสม่ำเสมอ มีความยุติธรรม มีความรับผิดชอบ มีความอดทน กล้าพูดกล้าทำ กระฉับกระเฉง คล่องแคล่วในการทำงาน มนุษย์สัมพันธ์ดีเข้ากับคนได้ทุกประเภท มุ่งมั่นในการทำงาน มีความเด็ดเดี่ยวในการตัดสินใจ มีลักษณะเป็นผู้นำทั้งการพูดและการกระทำ มีบุคลิกภาพดี มีเครือข่ายภายนอกชุมชนสามารถเป็นตัวแทนชาวบ้านในการติดต่อประสานงาน โครงการพัฒนาของวัดและองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาพัฒนาชุมชนหรือช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ เช่น การขอโฉนดที่ดิน การประกันตัวเมื่อมีการกระทำผิดทางกฎหมายหรือการเจรจาท่องรองกับผู้รักษากฎหมาย และมีฐานะทางเศรษฐกิจดีชาวบ้านก็จะเลือกเป็นผู้นำทางการ

นอกจากนั้นชาวบ้านยังให้การยอมรับบุคคลที่มีพ่อเคยเป็นผู้นำที่ดีเป็นที่ยอมรับนับถือของชุมชน ชาวบ้านเชื่อว่าลักษณะการเป็นผู้นำจะต้องหล่อหลอมมาจากครอบครัว ถ้าพ่อเป็นผู้นำที่ดีลูกก็สามารถเป็นผู้นำที่ดีได้

สำหรับการเลือกผู้นำที่ไม่เป็นทางการในปัจจุบันชาวบ้านใช้เกณฑ์ในการเลือกดังนี้ คือ ต้องเป็นคนดีมีคุณธรรม ซื่อสัตย์ ไม่เป็นคนคดโกง ไม่เห็นแก่ได้ ทำงานดี เป็นคนมีความรับผิดชอบ มีความเด็ดเดี่ยวในการตัดสินใจ มีความอดทนอดกลั้น มีความรอบรู้ในประเพณีวัฒนธรรม และกิจกรรมที่ตนรับผิดชอบ มีความยุติธรรมและการเลือกผู้นำทางด้านพิธีกรรม และผู้นำด้านการรักษาพยาบาล นอกจากนี้จะใช้เกณฑ์เหล่านี้ยังต้องมีเกณฑ์อายุและความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านประกอบด้วย

1. ระบบคิดของชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับการเลือกผู้นำท้องถิ่นทั้ง 3 กลุ่ม มีส่วนเหมือนและแตกต่างกันตามสถานภาพและความต้องการของแต่ละกลุ่มดังนี้

ในอดีตชุมชนอยู่ห่างไกลจากอำนาจรัฐ การติดต่อกับภายนอกชุมชนเป็นไปด้วยความยากลำบาก ชุมชนต้องต่อสู้กับภัยธรรมชาติ โรคภัยไข้เจ็บ ต้องเผชิญกับปัญหาโจรผู้ร้าย ในสถานการณ์ที่ชุมชนต้องพึ่งตนเองเช่นนี้ กลุ่มชาวบ้านที่มีฐานะยากจนจะเลือกผู้นำทางการที่มีความรู้ ความสามารถ โดยชาวบ้านกลุ่มนี้จะให้การยอมรับบุคคลที่เคยบวชเรียนมาแล้ว เพราะชาวบ้านเชื่อว่าบุคคลที่ผ่านการบวชเป็นบุคคลที่มีความรู้ มีศีลธรรมหรือยอมรับบุคคลที่มีความรู้เท่าทัน การเปลี่ยนแปลงภายนอกชุมชน ซึ่งเกิดจากการออกไปติดต่อค้าขายนอกชุมชนอยู่เป็นประจำหรือพ่อค้าที่เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนในการเลือกผู้นำทางการของกลุ่มชาวบ้านที่มีฐานะยากจน ชาวบ้านจะเลือกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการแก้ปัญหาของชุมชนได้ มีน้ำใจชอบช่วยเหลือชาวบ้าน เสียสละเพื่อกิจกรรมของส่วนรวม มีความยุติธรรมต่อชาวบ้านทุกคนอย่างเสมอภาค มีความซื่อสัตย์สุจริต มีลักษณะเป็นผู้นำ ร่างกายแข็งแรง มีมนุษยสัมพันธ์ดีเข้ากับคนได้ทุกประเภท เป็นคนมีความรับผิดชอบ กล้าพูดกล้าทำ พูดจริงทำจริง ซึ่งชาวบ้านกลุ่มนี้มีฐานะยากจนถือว่าเป็นคุณค่าสำคัญสำหรับการเลือกผู้นำทางการ นอกจากนั้นชาวบ้านยังนิยมเลือกบุคคลที่มีลักษณะเป็นนักเลง เพื่อสามารถป้องกันอันตรายจากโจรผู้ร้าย มีอายุ 40 ปีขึ้นไป ชาวบ้านเชื่อว่าบุคคลที่มีอายุเหมาะสมจะมีประสบการณ์และความรอบคอบในการแก้ปัญหาของชุมชนได้และต้องเป็นบุคคลที่มีฐานะดี เพื่อเป็นที่พึ่งพาในการกู้ยืมเงิน การเช่าที่ดิน หรือการพึ่งพารถยนต์ส่งชาวบ้านไปโรงพยาบาล อีกประการหนึ่งชาวบ้านกลุ่มนี้เชื่อว่าการเลือกบุคคลที่มีฐานะดีเพราะเชื่อว่าเขาจะไม่โกงเงินของหมู่บ้านและยังสามารถทำงานเป็นตัวแทนชาวบ้านได้อย่างเต็มที่

ส่วนการเลือกผู้นำทางการในอดีตของกลุ่มที่มีฐานะปานกลาง ชาวบ้านจะเลือกผู้นำทางการที่มีความรู้ ความสามารถปานกลาง ชาวบ้านจะเลือกผู้นำทางการที่มีความรู้ ความสามารถ โดยเชื่อว่าบุคคลที่ผ่านการบวชหรือผ่านประสบการณ์ชีวิตจากการออกไปติดต่อค้าขาย ภายนอกชุมชนว่าเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถจากการมีโอกาสได้เรียนรู้ทั้งภายในและ ภายนอกชุมชน สามารถนำความรู้และประสบการณ์ชีวิตมาวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและ เสนอแนวทางแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน มีลักษณะเป็นนักเลง มี พรรคพวกมาก สามารถป้องกันรักษาทรัพย์สินของชาวบ้าน โดยเฉพาะวัวควายซึ่งถือว่าเป็น ปัจจัยการผลิตที่สำคัญของ ชาวบ้าน นอกจากนี้ชาวบ้านกลุ่มปานกลางยังใช้คุณค่าเกี่ยวกับ คุณลักษณะของผู้นำเป็นเกณฑ์ในการเลือก ได้แก่ การเป็นคนมีน้ำใจช่วยเหลือชาวบ้านเป็น ประจำ มีความเสียสละเพื่อกิจกรรมส่วนรวมสม่ำเสมอ มีความรับผิดชอบ มีความยุติธรรม มี ความซื่อสัตย์สุจริต มีสัจจะพูดจริงทำจริง มีลักษณะเป็นผู้นำ กล้าตัดสินใจ พูดจา มีเหตุผลน่า เชื่อถือ ขยันขันแข็ง และชาวบ้านกลุ่มนี้ยังนิยมเลือกผู้นำทางการที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป เพราะมี ประสบการณ์ มีความรอบคอบในการทำงานและเป็นบุคคลที่มีฐานะดี เพราะการเป็นผู้นำทาง ทางการจะต้องไปติดต่อกับหน่วยงานของรัฐและเอกชน เช่น ไปประชุมประจำเดือน ไปเซ็นรับรอง การมีบัตรประชาชน หรือไปติดต่อประสานงานภายนอก ชุมชนอยู่เป็นประจำ ทำให้ต้องเสีย เวลาและเงินทอง และยังพึ่งพาในการขายผลผลิตให้ผู้นำเหล่านี้ด้วย เพราะเป็นพ่อค้าอยู่แล้ว

สำหรับการเลือกผู้นำทางการในอดีตของกลุ่มที่มีฐานะดี ชาวบ้านจะเลือกบุคคลที่มี ความรู้ ความสามารถที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ชาวบ้านกลุ่มที่มีฐานะดีจะเชื่อว่า บุคคลที่มีประสบการณ์ที่ผ่านชีวิตมากกว่าคนทั่วไป โดยการออกไปค้าขายนอกชุมชนอยู่เป็น ประจำได้เรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงภายนอกชุมชนหรือเป็นคนที่ผ่านมาการเรียนรู้มาจากวัด (เคยบวช) ว่าเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ แก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับความต้องการ ของชุมชนและยังสามารถขายผลผลิตทางการเกษตรให้กับบุคคลเหล่านี้ด้วย จากสถานการณ์ที่ ชาวบ้านต้องเผชิญกับปัญหาโจร ผู้ร้าย ชาวบ้านจึงเลือกผู้นำที่มีความรู้ ความสามารถ มี พรรคพวกมากเพื่อที่จะสามารถติดตามวัวควายของชาวบ้านได้และยังมีบารมีเป็นที่เกรงขาม ของโจรผู้ร้าย นอกจากนี้ชาวบ้านยังใช้คุณค่าของชุมชนเป็นเกณฑ์ในการเลือกประกอบด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ความยุติธรรม ความเสียสละเพื่อกิจกรรมส่วนรวม มีความรับผิดชอบ มี ความอดทน กล้าพูดกล้าทำ ตัดสินใจเด็ดเดี่ยว พูดจริงทำจริง มีมนุษยสัมพันธ์ดีกับคนได้ทุก ประเภทและยังนิยมเลือกบุคคลที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป จะมีประสบการณ์และความรอบคอบใน การทำงาน มีฐานะทางเศรษฐกิจดี สามารถทำงานได้เต็มที่

จากการเลือกผู้นำทางการในอดีตทั้ง 3 กลุ่มที่มีสถานภาพแตกต่างกัน แต่ละกลุ่มจะเลือกผู้นำทางการที่มีความรู้ ความสามารถ มีคุณค่าที่เป็นที่ยอมรับของชุมชน และมีค่านิยมในการเลือกคนที่มีฐานะดี มีอายุ 40 ปีขึ้นไปเหมือนกัน แต่มีวัตถุประสงค์ในการเลือกแตกต่างกันตามสถานภาพและความต้องการของแต่ละกลุ่ม กล่าวคือชาวบ้านทุกกลุ่มจะเลือกบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถที่ผ่านการศึกษามาจากวัดและมีประสบการณ์จากการออกไปติดต่อค้าขายอยู่เป็นประจำเหมือนกัน ซึ่งกลุ่มยากจนเชื่อว่าเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถเหมาะสมกับการเป็นผู้นำ สำหรับกลุ่มที่มีฐานะปานกลางและกลุ่มที่มีฐานะดีจะเลือกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถนำความรู้ประสบการณ์ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เช่น การสร้างฝาย

ส่วนในการเลือกผู้นำที่มีลักษณะเป็นนักเลง ชาวบ้านกลุ่มที่มีฐานะยากจนจะเลือกผู้นำที่เป็นนักเลงเพื่อช่วยป้องกันอันตรายจากโจรผู้ร้าย แต่ชาวบ้านกลุ่มที่มีฐานะปานกลางและฐานะดีจะเลือกผู้นำที่มีลักษณะเป็นนักเลง มีพรรคพวก เพื่อติดตามวัว ควาย หายและมีบารมีป้องกันกรขโมยวัวควายจากนักเลงต่างถิ่น

สำหรับการให้ยอมรับคุณค่า การเป็นผู้นำนั้นชาวบ้านทุกกลุ่มใช้คุณค่าในการเลือกเหมือนกัน ส่วนค่านิยมในการเลือกผู้นำทางการทั้ง 3 กลุ่มนิยมเลือกบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีเป็นผู้นำทางการเหมือนกัน แต่มีวัตถุประสงค์ในการเลือกต่างกัน คือ กลุ่มชาวบ้านที่มีฐานะยากจนจะเลือกผู้นำที่มีฐานะดีเพื่อพึ่งพากู้ยืมเงิน เช่าที่ดินหรือการพึ่งพารถยนต์ไปโรงพยาบาล อีกประการหนึ่งชาวบ้านกลุ่มนี้เชื่อว่าการเลือกผู้นำที่มีฐานะดี เขาจะไม่โกงเงินของหมู่บ้านและยังสามารถทำงานเป็นตัวแทนของชาวบ้านได้เต็มที่ ในส่วนการเลือกผู้นำที่มีฐานะดีของชาวบ้านกลุ่มที่มีฐานะปานกลางและกลุ่มที่มีฐานะดี จะเลือกบุคคลที่มีฐานะดีเพราะว่าจะสามารถทำงานเป็นตัวแทนของชาวบ้านได้อย่างเต็มที่ ในการทำงานเป็นตัวแทนชาวบ้านจะต้องเสียทั้งเงินทองและเวลา นอกจากนั้นกลุ่มชาวบ้านที่มีฐานะปานกลาง และกลุ่มชาวบ้านที่มีฐานะดียังได้ขายผลผลิตทางการเกษตรให้กับผู้นำเหล่านี้ เพราะการเดินทางยากลำบากและยังมีโจรผู้ร้ายดักปล้นอีก

สำหรับการเลือกผู้นำทางการในปัจจุบันเป็นยุคที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ชาวบ้านกลุ่มที่มีฐานะยากจนจะเลือกบุคคลที่มีความรู้จากการได้รับการศึกษาสูงหรือมีประสบการณ์ชีวิตจากการออกไปติดต่อค้าขายอยู่เป็นประจำ ทำให้ได้รู้จักกับบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ภายนอกชุมชนหรือได้รับประสบการณ์ทั้งจากการเรียนรู้โดยตรงจากครอบครัวจากสถานการศึกษา จากประสบการณ์ที่หลากหลายสามารถที่จะทำให้เกิดความแตกต่างกับบุคคลทั่วไปในชุมชนในความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตและสังคม ต้องเป็นบุคคลที่พูดจริงทำจริง พูดเก่ง มนุษย์สัมพันธ์ดีเข้ากับคนได้ทุกประเภท มีน้ำใจชอบช่วยเหลือ

คนอื่น เป็นคนที่เสียสละเพื่อกิจกรรมส่วนรวมอย่างสม่ำเสมอ มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่คดโกง ไม่เห็นแก่ได้ ทำงานดี มีความ ยุติธรรมกับชาวบ้านทุกคนอย่างเสมอภาค มีความรับผิดชอบสูง มุ่งมั่นในการทำงาน มีความอดทน อดกลั้น ไม่ถ้อยสถือศักดิ์ มีความเด็ดขาดในการตัดสินใจถูก กี่ว่าไปตามถูก ผิดก็ว่าไปตามผิด เป็นคนกว้างขวางรู้จักคนมาก นอกจากนั้นชาวบ้านกลุ่มนี้ยัง นิยมเลือกคนหนุ่มมีความกระฉับกระเฉงคล่องแคล่วในการทำงานและมีฐานะดี มีน้ำใจ เป็นที่ พึ่งพาในการกู้ยืมเงิน เช่าที่ดิน รวมทั้งเชื้อปุ๋ย ยาฆ่าแมลงและเมล็ดพันธุ์ข้าวโพคหรืออ้าย รยยนต์ของผู้นำช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ชาวบ้านกลุ่มนี้ยังเชื่อว่าการมีพ่อเคยเป็น ผู้นำที่ดีก็สามารถถ่ายทอดหล่อหลอมให้ลูกเป็นผู้นำที่ดีได้เช่นกันและยังเชื่อว่าการเลือกผู้นำ ทางการที่มีฐานะดีเขาจะไม่โกงเงินของหมู่บ้านเช่น เงินงบประมาณพัฒนาหมู่บ้าน เงินบริจาค เป็นต้น ชาวบ้านกลุ่มที่มีฐานะยากจนจะเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติที่กล่าวมาข้างต้นเป็นผู้นำ หมู่บ้าน

การเลือกผู้นำทางการของกลุ่มที่มีฐานะปานกลางจะเลือกบุคคลที่มีความรู้ ความ สามารถจากการจบการศึกษาสูง หรือมีประสบการณ์ได้เรียนรู้จากการออกไปค้าขายนอกชุมชน อยู่เป็นประจำ ทำให้รู้จักบุคคลต่าง ๆ นอกชุมชน ได้รับการเรียนรู้ผ่านระบบการศึกษาหรือ เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง สามารถรู้เท่าทันข้อมูลข่าวสารการเปลี่ยนแปลงภายนอกชุมชน เพื่อที่จะสามารถปรับตัวและพัฒนาชุมชนได้อย่างถูกต้องทิศทางและสามารถอยู่รอดในท่ามกลาง ความเปลี่ยนแปลง ชาวบ้านกลุ่มนี้จะนิยมเลือกคนหนุ่มที่มีการศึกษาสูงหรือมีประสบการณ์ ติดต่อกับค้าขายกับนายทุนในเมืองเพราะว่านายทุนมักจะมีนักการเมืองสนับสนุนหรือเป็นนักการเมือง หากผู้นำทางการของเรามีความสัมพันธ์กับนักการเมืองเหล่านี้ก็จะสามารถดึงงบประมาณ เข้ามาพัฒนาหมู่บ้านของเราหรือทำให้มีเส้นสายในการขอ โฉนดที่ดินให้ชาวบ้านหรือติดต่อบ นายทุนเข้ามารับซื้อผลผลิตทางการเกษตรและมีความกระฉับกระเฉงว่องไว มีความคิด สร้างสรรค์ สามารถใช้ความรู้สมัยใหม่ติดตามข้อมูลข่าวสารและพัฒนาชุมชนได้อย่างมี ประสิทธิภาพ นอกจากนั้นชาวบ้านจะให้ความสำคัญกับคุณค่าที่เกี่ยวกับลักษณะของผู้นำ ได้ แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เป็นคนคดโกง มีน้ำใจ เสียสละเพื่อกิจกรรมของส่วนรวม มีความ รับผิดชอบ กล้าทำกล้ารับ กล้าตัดสินใจ มีมนุษยสัมพันธ์ดีเข้ากับคนได้ทุกประเภท มีความ อดทนอดกลั้น เป็นคนพูดจริงทำจริง มีความกระตือรือร้น มุ่งมั่นในการทำงาน พุดเก่ง มีความ ยุติธรรมกับทุกคน มีลักษณะการเป็นผู้นำ นอกจากนั้นชาวบ้านจะให้การยอมรับบุคคลที่มีพ่อ เคยเป็นผู้นำมาก่อน เพราะเชื่อว่าหากมีพ่อเคยเป็นผู้นำที่ดีมาก่อนจะสามารถถ่ายทอด หล่อหลอมให้ลูกเป็นผู้นำที่ดีได้และถ้ามีฐานะดีชาวบ้านก็จะเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน เพราะการ เป็นผู้ใหญ่บ้านต้องไปติดต่อกับหน่วยงานของรัฐและเอกชน เช่น เดินทางไปประชุมประจำ

เดือนไปเซ็นรับรองการมีบัตรประชาชนหรือไปติดต่อประสานงานภายนอกชุมชนอยู่เป็นประจำในการเดินทางต้องเสียสละทั้งเงินและเวลา

สำหรับการเลือกผู้นำทางการในปัจจุบันของกลุ่มที่มีฐานะดี ชาวบ้านจะเลือกบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถจากการศึกษาสูงหรือบุคคลที่มีประสบการณ์ชีวิต จากการเรียนรู้ทั้งในและนอกชุมชนที่มีโอกาสได้เดินทางไปค้าขายสามารถเข้าใจเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนและเสนอแนวทางแก้ไข ในการติดตามข้อมูลข่าวสารให้รู้เท่าทันและรอบด้าน ต้องอาศัยความรู้พื้นฐาน (การศึกษา) สูงพอสมควร เป็นคนหนุ่มอายุอยู่ระหว่าง 25-40 ปี หากมีความรู้ ความสามารถที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและมีคุณธรรม ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต เสียสละช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ มีความยุติธรรม มีความรับผิดชอบ มีความอดทนอดกลั้น กล้าพูดกล้าทำ กระฉับกระเฉงแคล่วคล่องในการทำงาน มีมนุษยสัมพันธ์ดีเข้ากับคนได้ทุกประเภท มีความคิดสร้างสรรค์ มุ่งมั่นในการทำงาน มีความเด็ดเดี่ยวในการตัดสินใจ มีลักษณะเป็นผู้นำทั้งการพูดและการกระทำ มีบุคลิกภาพดี ร่างกายแข็งแรง มีฐานะดีและที่สำคัญมีเครือข่าย ภายนอกชุมชนสามารถดึงบมาพัฒนาชุมชนและมีเส้นสายในการขอโฉนดที่ดิน

จากการเลือกผู้นำที่เป็นทางการ ในปัจจุบันของชาวบ้านที่มีสถานภาพแตกต่างกัน ทั้ง 3 กลุ่มพอสรุปได้ว่า กลุ่มที่มีฐานะยากจนจะเลือกผู้นำที่เป็นทางการที่มีความรู้และประสบการณ์ทั้งในและนอกชุมชน มีความซื่อสัตย์ มีน้ำใจ เสียสละ ความยุติธรรม และมีฐานะทางเศรษฐกิจดี เพื่อที่จะได้พึ่งพาในการกู้ยืมเงิน การเช่าที่ดิน การพึ่งพาอาศัยรถยนต์ของผู้นำในกิจกรรม ต่าง ๆ ของหมู่บ้าน เช่น การขนวัสดุก่อสร้าง การขนดินที่ ถ้วยขาม เพื่อใช้ในงานบุญ หรืองานศพ เป็นต้น

ชาวบ้านกลุ่มที่มีฐานะปานกลางจะเลือกผู้นำที่เป็นทางการที่มีการศึกษาสูงมีประสบการณ์ชีวิตจากการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน มีคุณธรรม มีความเสียสละช่วยเหลือกิจกรรมชุมชนอย่างสม่ำเสมอ มีอัธยาศัยดี เป็นคนหนุ่มที่มีความคล่องแคล่วว่องไวในการทำงาน มีฐานะดีมีความรู้กว้างขวางในการติดตามข่าวสารข้อมูล เป็นตัวแทนของชาวบ้านในการติดต่อประสานงานโครงการต่าง ๆ จากหน่วยงานรัฐและองค์กรเอกชนหรือการติดต่อนายทุนเข้ามารับซื้อผลิตผลทางการเกษตร

ชาวบ้านกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกลุ่มนี้จะเลือกผู้นำที่เป็นทางการที่ดี มีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต เสียสละยุติธรรม มีการศึกษาสูง ฐานะดี มีความรอบรู้ข่าวสาร มีเครือข่าย ภายนอกชุมชนมากเพื่อสามารถเป็นตัวแทนชาวบ้านในการติดต่อประสานงานโครงการพัฒนาของรัฐและองค์กรเอกชนเข้ามาพัฒนาชุมชน หรือเพื่อช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ เช่น เป็นตัวแทน

การเจรจาต่อรองกับผู้รักษากฎหมาย การประกันตัวเมื่อมีการกระทำผิด การขอโฉนดที่ดิน การเจรจาต่อรองทางการค้า เป็นต้น

สำหรับการเลือกผู้นำที่ไม่เป็นทางการชาวบ้านทั้ง 3 กลุ่มใช้เกณฑ์การเลือกเหมือนกัน คือ จะเลือกผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่เป็นคนดี มีความรู้ ความสามารถ มีความเสียสละช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ตัดสินใจเด็ดเดี่ยว ถูกก็ว่าไปตามถูก ผิดก็ว่าไปตามผิด พูดจริงทำจริง มีความรอบรู้ในประเพณี วัฒนธรรมและรอบรู้ในกิจกรรมที่รับผิดชอบเป็นอย่างดี ชาวบ้านจะเลือกเป็นผู้นำกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มเหมืองฝาย กลุ่มอาวุโส คณะกรรมการวัด เป็นต้น

ส่วนการเลือกผู้นำด้านการรักษาพยาบาลและผู้นำด้านพิธีกรรม ชาวบ้านจะเลือกบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาเป็นผู้นำตามความสามารถ โดยชาวบ้านจะเลือกผู้ที่มีความสามารถในการรักษาพยาบาลด้วยคาถาและยาสมุนไพร ต้องเป็นผู้ที่ผ่านการเรียนรู้มาจากวัดหรือได้รับการถ่ายทอดจากบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในการรักษาพยาบาลด้วยคาถาและยาสมุนไพร จนเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านทั่วไปทั้งในและนอกชุมชน บุคคลที่มีคุณสมบัติต่อไปนี่คือต้องเป็นบุคคลที่มีศีลธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความกตัญญูกตเวทิต่อพ่อแม่และผู้มีพระคุณจึงจะสามารถแสดงอำนาจจิต (ใช้คาถาได้ผล) จะเป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน

สำหรับการเลือกผู้นำด้านพิธีกรรม ชาวบ้านจะเลือกบุคคลที่ผ่านการบวชเป็นพระเป็นบุคคลที่ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม มีลักษณะเป็นผู้นำทั้งการพูดและการกระทำ เป็นผู้เชี่ยวชาญในการปฏิบัติพิธีกรรมและมีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป ต้องผ่านการตรวจสอบด้านคุณสมบัติจากกลุ่ม ผู้อาวุโสในชุมชน

### ตอนที่ 3 ปัจจัยที่ชุมชนใช้ในการตัดสินใจเลือกผู้นำ

#### 1. ปัจจัยภายในชุมชน

1.1 สภาพทางภูมิศาสตร์ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของชุมชนเป็นที่ราบเชิงเขา มีลักษณะลาดชันจากสูงมาต่ำ ในชุมชนจะมีแม่น้ำแม่ต้ากไหลผ่านชุมชน เป็นแม่น้ำที่ชุมชนใช้ในการทำการเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชุมชน เป็นปัญหาที่สำคัญของชุมชน คือ น้ำจะท่วมในฤดูฝนและ น้ำจะแห้งแล้งนอกฤดูฝน สาเหตุมาจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ของชุมชนนั่นเอง ถือว่าเป็นปัญหาที่สำคัญของชุมชน ดังนั้นชุมชนจึงต้องการบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรื่องระบบเหมืองฝาย เช่น ชุมชนให้การยอมรับ การยอมรับในตัวผู้คำซึ่งมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในฤดูฝนและมีน้ำไม่เพียงพอในการทำการเกษตรนอกฤดูฝน โดยการสร้างระบบเหมืองฝาย

1.2 อาชีพ รายได้ ฐานะเพื่อให้เห็นภาพบริบทของชาวบ้านอย่างชัดเจน ได้แบ่งกลุ่มชาวบ้านที่มีฐานะแตกต่างกันออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่มีฐานะยากจน กลุ่มที่มีฐานะปานกลางและกลุ่มที่มีฐานะดี ซึ่งแต่ละกลุ่มมีความต้องการที่จะมาแก้ปัญหาของตนต่างกันไป ตามสถานภาพดังนี้

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มยากจนเป็นกลุ่มที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ ที่สุดในชุมชน ปัญหาของกลุ่มนี้คือ การขาดปัจจัยการผลิต เช่น ขาดเงินทุน ขาดที่ดินหรือมีที่ดินไม่เพียงพอในการผลิต การขาดสวัสดิการทางสังคม สิทธิขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ฉะนั้นกลุ่มนี้มีความต้องการบุคคลที่เข้ามาแก้ปัญหาของกลุ่มตนให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น เช่น ช่วยให้มีสวัสดิการทางสังคม สิทธิขั้นพื้นฐานต่าง ๆ เช่น การสงเคราะห์ การแจ้งเกิด แจ้งตาย การรับรองสิทธิ การมีบัตรประชาชน การกู้ยืมเงินลงทุนในการผลิต การเช่าที่ดินในการผลิต การต่อรองผลประโยชน์ที่เข้ามาทับโครงการสร้างถนนของรัฐที่มีผลกระทบต่อชาวบ้านกลุ่มนี้ ได้แก่ การเป็นตัวแทนของชาวบ้านในการขอคำรื้อถอนอย่างเป็นทางการจากหน่วยงานของรัฐ การจัดสรรผลประโยชน์จากโครงการของรัฐที่เข้ามาในชุมชน ดังนั้นชาวบ้านกลุ่มที่มีสถานภาพยากจนจึงต้องการบุคคลที่เข้ามาแก้ปัญหาความต้องการสิทธิขั้นพื้นฐาน การช่วยกิจกรรมต่าง ๆ การขาดปัจจัยในการผลิต ชาวบ้านจึงต้องการเลือกบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีน้ำใจช่วยเหลือชาวบ้าน มีความยุติธรรมกับชาวบ้านทุกคนอย่างสม่ำเสมอ มีเส้นสายรู้จักข้าราชการ มีความรู้ความสามารถเป็นตัวแทนของชาวบ้านได้ ดังกรณีเลือกนายสำราญเป็นผู้นำเฉพาะ เห็นว่ามีคุณสมบัติที่สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มได้

กลุ่มที่มีฐานะปานกลาง เป็นกลุ่มที่มีปัจจัยการผลิตเพียงพอต่อการดำรงชีพ โดยมีรายได้หลักมาจากการขายข้าว ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ นอกจากนั้นยังมีรายได้จากการรับจ้างทั่วไป การทำสวนผสมผสานเป็นบางส่วน ชาวบ้านกลุ่มนี้ต้องการบุคคลที่สามารถเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มของตนได้ ทั้งทางด้านความเป็นตัวแทนติดต่อค้าขายกับนายทุนเพื่อให้ได้ราคาผลผลิตดี การติดต่อประสานงานโครงการต่าง ๆ จากหน่วยของรัฐและองค์กรเอกชนเพื่อเข้ามาพัฒนาชุมชน การค้าประกันหรือการช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย ช่วยเหลือในการเอื้อประโยชน์เพื่อขยายปัจจัยการผลิต เช่น แหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ เป็นต้น ดังนั้น กลุ่มนี้จะเลือกบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับนักการเมือง มีความสัมพันธ์กับข้าราชการประจำ และมีความสัมพันธ์กับนักธุรกิจเพื่อเอื้อประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาให้กลุ่มของตนเพื่อที่จะทำให้สถานภาพทางด้านเศรษฐกิจและสังคมดีขึ้น เช่น ชาวบ้านเลือกนายสำราญและนายอุดม เนื่องจากมีความสัมพันธ์อันดีกับนักการเมือง นักธุรกิจและข้าราชการประจำ สามารถที่จะช่วยเหลือกลุ่มของตนได้

กลุ่มที่มีฐานะดี เป็นกลุ่มที่มีปัจจัยการผลิตมากไม่ว่าจะเป็นด้านที่ดิน เงินทุน รวมทั้งรายได้อื่น ๆ เช่น การค้าขาย การออกเงินกู้ การให้เช่าที่ดิน เป็นต้น กลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่มีความเป็นอยู่ดีกว่าชาวบ้านทั่วไป และยังเป็นที่พักพิงของชาวบ้าน ปัญหาของกลุ่มนี้ก็คือ ทำอย่างไรถึงจะรักษาสถานภาพความเป็นอยู่ให้เหมือนเดิมหรือดีขึ้น ดังนั้นกลุ่มจะเลือกผู้นำที่อยู่ในกลุ่มของตนเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่ม โดยการมีอำนาจต่อรองทางการค้าได้รับประโยชน์จากโครงการพัฒนาของรัฐ การช่วยเหลือด้านกฎหมายหรือการช่วยเหลือด้านต่าง ๆ เช่น การขอโฉนดที่ดิน การประกันตัวเมื่อมีการกระทำผิดกฎหมาย หรือการเจรจาต่อรองกับผู้รักษากฎหมาย ฉะนั้นกลุ่มนี้จึงต้องการบุคคลที่มีเครือข่ายสัมพันธ์กับนักการเมือง นักธุรกิจ และข้าราชการประจำเป็นพรรคพวกเดียวกันเพื่อสนองตอบความต้องการของกลุ่มตนในการที่การรักษาสถานภาพไว้

จากการศึกษากลุ่มชาวบ้านทั้ง 3 กลุ่ม พบว่า อาชีพ รายได้ ฐานะ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกผู้นำ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานะปัญหาของแต่ละกลุ่มต้องการแก้ไข เช่น กลุ่มที่มีฐานะยากจนเป็นกลุ่มที่มีปัญหาการขาดปัจจัยการผลิต การขาดสวัสดิการต่าง ๆ เป็นสถานะกดดันทำให้กลุ่มนี้ต้องเลือกบุคคลที่มีฐานะดี มีศักยภาพที่จะมาแก้ปัญหาของกลุ่ม หรือกลุ่มที่ต้องการจะรักษาสถานภาพและการเพิ่มสถานภาพโดยอาศัยเครือข่ายความสัมพันธ์ส่วนตัวหรือการใช้เส้นสายเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

1.3 ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ในชุมชนบ้านสบเปา มีความสัมพันธ์กันค่อนข้างแน่นแฟ้น สาเหตุอันเนื่องมาจากพื้นเพของบรรพบุรุษของคนในชุมชนซึ่งส่วนใหญ่อพยพมาจากจังหวัดน่านและผู้คนกลุ่มใหญ่ของชุมชนก็อพยพมาจากจังหวัดน่านเช่นกัน ทำให้รู้สึกว่าเป็นพี่น้องกัน นอกจากนี้ชาวบ้านยังสร้างความสัมพันธ์โดยการแต่งงานกับคนในท้องถิ่น ฉะนั้นคนกลุ่มใหญ่ในชุมชนจะเป็นพี่น้องทั้งฝ่ายสามีหรือฝ่ายภรรยาหรือเป็นลูกพี่ลูกน้องกัน ดังกรณีของพ่ออู้อยู่คำ จินะ เป็นคนที่มีเครือญาติมากเนื่องจากเป็นคนมีพื้นเพดั้งเดิมในชุมชน ส่วนพ่ออู้อยู่ปัน กุลมาวงศ์ ที่อพยพตามพ่อแม่มาตั้งแต่อายุ 10 ขวบพร้อมพี่น้องอีก 7 คน แต่ละคนได้แต่งงานอาศัยอยู่ในชุมชน นอกจากนั้นพ่ออู้อยู่ปันยังได้แต่งงานกับแม่อู้อยู่สาซึ่งเป็นญาติกับพ่ออู้อยู่คำ จินะ ทำให้พ่ออู้อยู่ปันเป็นบุคคลที่มีเครือญาติมากกลุ่มหนึ่งของชุมชน หรือหนานมอญมีลูกเขยเป็นลูกน้องชายของแม่อู้อยู่ต่อม ซึ่งเป็นเมียของพ่ออู้อยู่สม และเป็นแม่ของนายอุดม เกี่ยวข้องเป็นเครือญาติกัน นอกจากนั้นหนานมอญยังมีญาติทางเมียมากและยังมีลูกถึง 7 คน ซึ่งส่วนใหญ่ตั้งรกรากอยู่ในชุมชน ทำให้หนานมอญเป็นบุคคลที่มีเครือญาติมากอีกกลุ่มหนึ่งของชุมชน ซึ่งความสัมพันธ์ทางเครือญาติเป็นปัจจัยภายในที่สำคัญต่อการตัดสินใจเลือกผู้นำ จะ

เห็นว่าพ่ออุ้ยคำ จินะ, พ่ออุ้ยปิ่น ภูณาวงศ์, พ่ออุ้ยสม, หนานมอญ, นายสำราญ, นายอุดม ล้วนได้รับเลือกเป็นผู้นำของชุมชนแล้วทั้งสิ้น

1.4 การช่วยเหลือ จากการศึกษาพบว่า ในชุมชนมีกลุ่มที่มีสถานภาพแตกต่างกัน อยู่ 3 กลุ่มได้ กลุ่มที่มีฐานะยากจน กลุ่มที่มีฐานะปานกลาง กลุ่มที่มีฐานะดี แต่ละกลุ่มจะมีการช่วยเหลือแตกต่างกันไป กลุ่มที่มีฐานะยากจนจะได้รับการช่วยเหลือด้านปัจจัยการผลิต เช่น เช่าที่ดิน กู้ยืมเงินทุน ช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น นำรถยนต์ไปชนเต็นท์ ถ้วยชาม ไปใช้ในงานศพ หรืองานบุญ เป็นต้น ช่วยเหลือในด้านการต่อรองกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการจ่ายค่าธรรมเนียม และช่วยเหลือด้านสวัสดิการพื้นฐานต่าง ๆ ส่วนชาวบ้านกลุ่มที่มีฐานะปานกลางจะได้รับการช่วยเหลือด้านการเอื้อประโยชน์ต่อการขยายปัจจัยการผลิต การช่วยเหลือด้านกฎหมาย การเป็นตัวแทนติดต่อค้าขายกับนายทุน การช่วยเหลือเหล่านี้เป็นการช่วยเหลือที่เกิดจากการเสนอและสนองตอบของบุคคลทั้งสองฝ่ายที่มีฐานะแตกต่างกัน ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งต่อการตัดสินใจเลือกบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือมาเป็นผู้นำ

## 2. ปัจจัยภายนอกชุมชน

### 2.1 นโยบายรัฐ

2.1.1 การส่งเสริมปลูกพืชเชิงเดี่ยว จากการศึกษาพบว่าชุมชนมีการปลูกข้าวและข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นพืชหลักตามนโยบายของรัฐ ทำให้สินค้าล้นตลาด ข้าว ข้าวโพดมีราคาต่ำ แต่ปัจจัยการผลิตได้เพิ่มสูงขึ้นไม่ว่าจะเป็นค่าปุ๋ย ยาคุมหญ้า ยาฆ่าแมลง และแรงงานชาวบ้านต้องลงทุนในการผลิตสูงขึ้นเป็นเงาตามตัว แต่ขายข้าว ข้าวโพดได้ในราคาต่ำ นอกจากนั้นชาวบ้านยังถูกกดจากนายทุน ในสภาวะที่ชาวบ้านถูกความกดดันจากกลไกการตลาดภายนอก ชาวบ้านต้องแบกรับภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น สภาวะดังกล่าวทำให้ชาวบ้านยอมรับบุคคลที่สามารถแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนได้ เช่น หนานมอญได้เสนอให้ทำเกษตรแบบผสมผสานโดยปลูกพืชหลายชนิดทั้งพืชล้มลุกและพืชยืนต้น ขุดบ่อเก็บน้ำ เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ เกิดวงจรการเอื้อกันระหว่างพืชกับสัตว์ ทำให้ลดต้นทุนการผลิต ในขณะที่มีผลผลิตขายได้ตลอดปี พึ่งพากลไกตลาดน้อยลงสามารถชะลอการขายข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เอาไว้ขายเมื่อมีราคาสูงขึ้น สภาวะกดดันดังกล่าวเป็นปัจจัยอีกประการหนึ่งในการเลือกผู้นำ

### 2.1.2 โครงการพัฒนาสาธารณูปโภคในชุมชนชนบทมี โครงการ

สาธารณูปโภคของรัฐและองค์กรเอกชนขยายตัวเข้ามาพัฒนาชุมชน เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา โครงการพัฒนาต่าง ๆ โดยผ่านเจ้าหน้าที่ของรัฐ

การได้มาซึ่งโครงการต่าง ๆ จำเป็นใช้เครือข่ายความสัมพันธ์ตัวเป็นเครื่องมือในการดึงงบประมาณ โครงการพัฒนาต่าง ๆ เข้ามาพัฒนาชุมชน สถานะดังกล่าวชุมชนต้องการผู้ที่มีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับนักการเมือง ข้าราชการประจำ เพื่อสามารถใช้ความสัมพันธ์ส่วนในการดึงโครงการต่าง ๆ เข้ามาในชุมชน เช่น ชาวบ้านเลือกนายสำราญ เป็นผู้นำเพราะว่านายสำราญใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวกับเกษตรอำเภอ สามารถดึงโครงการพัฒนาประจำอาสามาในชุมชนได้หรือนายสำราญใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวจากการเป็นเพื่อนกับหัวหน้าไฟฟ้าสามารถดึงไฟฟ้ามาใช้ก่อนหมู่บ้านอื่น

ในสถานการณ์ที่ชาวบ้านมีความต้องการ โครงการพัฒนาของรัฐและองค์กรเอกชนจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้บุคคลที่มีความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อดึงโครงการต่าง ๆ เข้าชุมชนซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวเป็นปัจจัยในการเลือกผู้นำ

อีกด้านหนึ่ง การขยายตัวโครงการพัฒนาของรัฐ เช่น การตัดถนน ส่งผลกระทบต่อชาวบ้าน ในสถานการณ์เช่นนี้ ชาวบ้านต้องการบุคคลที่มีความสามารถต่อรองคำรื้อถอนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ชาวบ้านจะเลือกบุคคลดังกล่าว เช่น นายสำราญเป็นผู้นำ

2.2 เครือข่ายความสัมพันธ์ภายนอกชุมชน ชุมชนที่อยู่ภายใต้ภาวะกดดันทางด้านสถานภาพทางสังคมและสถานภาพทางเศรษฐกิจ ชุมชนมักจะใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวในการแก้ปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาทางด้านกฎหมาย สวัสดิการด้านต่าง ๆ การขายผลผลิตและผลประโยชน์อื่น โดยชาวบ้านจะใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวติดต่อผ่านไปยังผู้ที่สามารถแก้ปัญหาในด้านต่าง ๆ ได้ ภาวะกดดันดังกล่าวเป็นปัจจัยที่ชุมชนต้องการใช้บุคคลที่มีเครือข่ายหรือเส้นสายเพื่อที่จะแก้ปัญหาให้ชาวบ้านได้ ชาวบ้านต้องการบุคคลที่สามารถเอื้อประโยชน์แก่ชุมชนด้านต่าง ๆ ได้ เช่น การต่อรองช่วยเหลือด้านกฎหมายกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ การต่อรองขายผลผลิตทางการเกษตร การฝากลูกเข้าโรงเรียน การฝากงาน การดึงงบประมาณสร้างถนน การต่อรองคำรื้อถอน การมีส่วนทำให้ได้ใช้ไฟฟ้าเร็วกว่าหมู่บ้านอื่น รวมทั้งการได้มาซึ่งงบประมาณด้านการพัฒนาต่าง ๆ

จากการออกไปค้าขายนอกชุมชนอยู่เป็นประจำทำให้ได้มีโอกาสรู้จักกับบุคคลหลายหลายอาชีพ สามารถใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นเครื่องมือในการเอื้อประโยชน์ต่อชุมชน เช่น นายสำราญมีความสัมพันธ์กับบุคคลหลายหลายอาชีพทั้งพ่อค้า ผู้นำชุมชน

ข้าราชการ หรือนักการเมือง นายสำราญได้ใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวในการพึ่งพาอาศัยกัน ยกตัวอย่างนายสำราญมีความสัมพันธ์กับนักการเมืองคนหนึ่ง โดยการเป็นนายหน้าติดต่อซื้อที่ดินในชุมชน ซึ่งต่อมานักการเมืองก็ตั้งงบประมาณมาสร้างถนนในหมู่บ้านเป็นการเอื้อประโยชน์ระหว่างนักการเมือง นายสำราญและชาวบ้าน

นอกจากนั้นนายสำราญยังมีบทบาทช่วยเหลือชาวบ้านหลายครั้ง โดยอาศัยความสัมพันธ์กับบุคคลหลากหลายอาชีพภายนอกชุมชน สามารถประสานงานนำไฟฟ้ามาใช้ก่อนหมู่บ้านอื่นโดยใช้ความสัมพันธ์การเป็นเพื่อนรุ่นเดียวกับหัวหน้าการไฟฟ้า และนายสำราญยังเป็นตัวแทนของชาวบ้านในการขอคำรื้อถอนจากการขยายถนนของรัฐ โดยใช้ความสัมพันธ์เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นเครื่องมือ

นอกจากที่นายสำราญรู้จักเกษตรกรอำเภอคนหนึ่งจากการติดตามหนานมอญ (ขณะนั้นเป็นผู้ใหญ่บ้าน) ไปติดต่องานที่ว่าการอำเภอเทิงอยู่เป็นประจำจึงเกิดความคุ้นเคยกัน ต่อมารัฐได้มี โครงการฝายพัฒนาประชาอาสา นายสำราญได้ทราบข่าวก่อนและทำหนังสือขออนุมัติงบประมาณการสร้างฝาย แต่ว่าโครงการดังกล่าวรัฐจัดเป็นวัสดุในการก่อสร้างเท่านั้น โดยส่งมาที่ว่าการอำเภอให้หมู่บ้านที่ได้รับอนุมัติโครงการไปจนวัสดุก่อสร้างเอง รัฐไม่มีงบประมาณส่งให้ เนื่องจากนายสำราญมีรถยนต์จึงไม่มีปัญหาในการขนส่งวัสดุก่อสร้าง มิฉะนั้นอาจจะถูกตัดไปให้หมู่บ้านอื่นก็ได้

การออกไปติดต่อค้าขายกับนายทุนทำให้เกิดเครือข่ายธุรกิจเชื่อมโยงกัน นายสำราญได้รับความไว้วางใจจากนายทุนโดยนำเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดและปุ๋ยมาให้ชาวบ้านเชื่อ นอกจากนี้นายสำราญยังสามารถขายผลผลิตให้กับนายทุนในราคาที่แพงกว่าชาวบ้านทั่วไป ซึ่งเป็นเครือข่ายที่ชาวบ้านต้องพึ่งพานายสำราญในการติดต่อขายผลผลิตทางการเกษตร

ส่วนเครือข่ายช่วยเหลือชาวบ้านในด้านการใช้เส้นสายก็เป็นปัจจัยอีกประการหนึ่งในการยอมรับผู้นำ เช่น นายอุดมมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักการเมือง และนายทุนโดยการสร้างความสัมพันธ์จากการแบ่งผลประโยชน์ในการค้าไม้ เป็นฐานเสียงให้นักการเมืองและการติดต่อค้าขาย นายอุดมสามารถช่วยเหลือชาวบ้านได้ เช่น การที่ลูกตัวถูกจับไม้เถื่อน นายอุดมก็ไปประกันตัวออกมาหรือนายอุดมใช้เส้นสายจาก ส.ส. วังเต็นขอโฉนดที่ดินให้ชาวบ้านเพราะพื้นที่ของชุมชนบางส่วนตั้งอยู่ในเขตป่าสงวน เป็นต้น